

MINISTERUL APĂRĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
AGENȚIA PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI MEMORIE MILITARĂ

ASOCIAȚIA DE ISTORIE MILITARĂ

COHORTA

REVISTĂ DE ISTORIE MILITARĂ

nr. 1, 2024

**MINISTERUL APĂRĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
AGENȚIA PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI MEMORIE MILITARĂ**

ASOCIAȚIA DE ISTORIE MILITARĂ

COHORTA

**REVISTĂ DE ISTORIE MILITARĂ
nr. 1, 2024**

Revistă științifică fondată în 1999

**ISSN 2953-6847
CZU 355(051)**

CHIȘINĂU 2024

Colegiul de redacție:

mem. cor. AȘM, mem. de onoare al Academiei Române,
dr. hab. Gheorghe COJOCARU
dr. hab. Nicolae ENCIU
colonel (r) dr. hab. Constantin MANOLACHE
dr. hab. Valentin CONSTANTINOV
general (r) dr. Ioszeff HOLLO (Ungaria)
general (r) dr. Ion COROPCEAN
colonel (r) dr. Petre OTU (România)
dr. Alexandru COSMESCU
dr. Mihai TAȘCĂ
colonel (r) dr. Ion GIURCĂ (România)
dr. Anatolie ȚĂRANU
dr. Valentin BURLACU
dr. Ion XENOFONTOV
locotenent-colonel dr. Marin BUTUC
dr. Stepan GILAR (Cehia)

Redactor-șef:

colonel (r) dr. Vitalie CIOBANU

Secretar responsabil:

cerc. șt. Valentina COSMESCU

Lectori: *Valentina COSMESCU, Alexandru COSMESCU*

Traducere în engleză: *Alexandru COSMESCU*

Paginare și copertă: *Kateryna RUSSU*

Articolele sunt recenzate.

Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul textelor.

S U M A R

STUDII ȘI COMUNICĂRI

Ion GIURCĂ

Incidentul de la Dângeni între trupele române și cele austriece
din anul 1918.....9

Vitalie CIOBANU

Flota de operațiuni în Basarabia (1918)..... 21

Valentin BURLACU

85 de ani de la semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov:
istorie și actualitate 34

Ionuț ENACHE

Instituționalizarea opresiunii în Oltenia sub regim comunist..... 49

Anatolie NOSATÎ

Aspecte militare în viața cotidiană din RSSM (anii 1970-1980) 61

Anatolie ȚĂRANU, Gabriela ȚĂRANU

Coliziuni diplomatice în cadrul tratativelor privind retragerea trupelor ruse
de pe teritoriul Republicii Moldova69

Marin BUTUC

Conținuturi propagandistice diseminate de entități ostile din spațiul de est
privind evoluția limbii române din Republica Moldova 91

RECENZII

Gabriela ȚĂRANU

Gheorghe E. Cojocaru, Disputa sovieto-română de la Viena:
27 martie - 2 aprilie 1924 (Chișinău, Editura Litera, 2018, 304 p.) 115

DOCUMENTE

Mandatele și legitimațiile delegaților la Congresul militarilor moldoveni
din 20-27 octombrie 1917119

CONTENTS

RESEARCH STUDIES AND PAPERS

Ion GIURCĂ

The 1918 Dângeni Incident between Romanian and Austrian Forces..... 9

Vitalie CIOBANU

The Operations Fleet in Bessarabia (1918)..... 21

Valentin BURLACU

85 Years Since the Signing of the Ribbentrop-Molotov Pact:
History and Present Significance..... 34

Ionuț ENACHE

The Institutionalization of Oppression in Oltenia
under the Communist Regime 49

Anatolie NOSATÎ

Military Aspects of Everyday Life in the MSSR (1970s-1980s) 61

Anatolie ȚĂRANU, Gabriela ȚĂRANU

Diplomatic Clashes in the Negotiations over the Withdrawal of Russian Troops
from the Territory of the Republic of Moldova 69

Marin BUTUC

Propaganda contents spread by hostile entities from the eastern space,
concerning the evolution of the romanian language
in the Republic of Moldova 91

REVIEWS

Gabriela ȚĂRANU

Gheorghe E. Cojocaru, Disputa sovieto-română de la Viena:
27 martie - 2 aprilie 1924 (Chișinău, Editura Litera, 2018, 304 p.) 115

DOCUMENTS

Mandates and Credentials of the Delegates to the Congress
of Moldavian Soldiers, 20-27 October 1917 119

Studii și comunicări

INCIDENTUL DE LA DÂNGENI ÎNTRE TRUPELE ROMÂNE ȘI CELE AUSTRIECE DIN ANUL 1918

THE 1918 DÂNGENI INCIDENT BETWEEN ROMANIAN AND AUSTRIAN FORCES

Ion Giurcă,

dr. în științe militare

Universitatea Hyperion din București

ORCID ID: 0000-0001-8793-4065

e-mail: ion_giurca@yahoo.fr

CZU:94(478):355[(436:439):(498)]''1918''

REZUMAT

Acțiunile Diviziei 1 Cavalerie române între Prut și Nistru, în prima jumătate a anului 1918, au fost afectate de un conflict cu trupele austro-ungare care înaintaseră în nordul Basarabiei și al Bucovinei. Incidentele s-au produs în contextul asasinării unui ofițer și a mai multor soldați români de către locuitori ai satului Dângeni și au fost însoțite de dispute între comandanții subunităților și unităților implicate. Divergențele au fost soluționate în cele din urmă prin intervenția Marelui Stat Major și a Ministerului Afacerilor Străine de la Iași.

Cuvinte-cheie: Basarabia; Armata Română; Armata Austro-Ungară; incidentul de la Dângeni; Divizia 1 Cavalerie română; Primul Război Mondial

ABSTRACT

The actions of the 1st Romanian Cavalry Division between the Prut and the Dniester, in the first half of 1918, were marred by a dispute with the Austro-Hungarian troops that had advanced in the northern part of Bessarabia and Bucovina. The incidents took place in the context of the assassination of an officer and several Romanian soldiers by residents of the village of Dângeni, they were marked by conflicting discussions between commanders of subunits and units, the dispute being finally resolved through the involvement of the General Staff and the Ministry of Foreign Affairs from Iasi.

Keywords: Bessarabia, Romanian Army, Austro-Hungarian Army, Dângeni incident, 1st Romanian Cavalry Division, First World War

La finalul anului 1917, pe fondalul destrămării armatei ruse și al instabilității de pe Frontul de Est, Divizia 1 Cavalerie se afla în contact direct cu trupele inamice. Pentru a permite reorganizarea forțelor și redistribuirea trupelor, comandamentul Armatei 1 a emis, la 10 (23) ianuarie 1918, un ordin prin care se prevedea înlocuirea acestei divizii cu un regiment din Divizia 2 Infanterie cu începere din dimineața de 12 (25) ianuarie. După această înlocuire, Divizia 1 Cavalerie urma să se concentreze în zona Berezeni - Fălciu - Cârja, cu punctul de comandă la Murgeni. Deplasarea în zona de concentrare urma să se facă cu trenul, din stația Tecuci, cu debarcarea la Bârlad, conform unui grafic stabilit de statul-major al Armatei 1.

Peste o lună, la 17 (30) ianuarie 1918, prin ordinul de operații nr. 7254, Divizia 1 Cavalerie trecuse din subordinea Armatei 1 în cea a Statului-Major General, care a dispus ca, începând cu 19 ianuarie (1 februarie), unitățile diviziei să se deplaseze prin marș pe jos pe direcția Fălciu - Huși - Țuțora, urmând ca până seara să ajungă în raionul localităților Țuțora și Costiuleni, unde urma să fie instalat punctul de comandă. Divizia urma să treacă Prutul pentru a se concentra în zona Bălți - Strâmba - Putunești urmând să acopere Iașul și flancul stâng al trupelor care operează în zona Chișinău, Bender; să pună viața și avutul populației și al ținutului la adăpost de jafuri și distrugerii¹.

Pentru menținerea siguranței și a capacității de acțiune, comandantul diviziei a primit ordin să nu lase în zona sa de acțiune nicio unitate rusă înarmată. Toți militarii ruși dezorganizați și cei care nu proveneau din Basarabia trebuiau adunați și trimiși peste Nistru. În zonele de dispunere, trupele trebuiau grupate astfel încât să-și poată îndeplini misiunile, să-și mențină capacitatea de luptă și să fie în măsură să facă față eventualelor atacuri. Aceste misiuni au fost realizate cu succes.

La 17 februarie (2 martie) 1918, la aproximativ o lună după ce fusese transferată în Basarabia, Divizia 1 Cavalerie a intrat în contact cu unități ale armatei austro-ungare sosite în partea de nord a provinciei. Trupele austriece au fost transportate cu trenul până la Ocnița, iar comandantul lor a cerut ca unitățile române să se retragă spre sud, dincolo de linia ferată Bălți - Râbnita, astfel încât calea ferată să poată fi utilizată fără probleme de către subordonații săi.

Solicitarea depășea atribuțiile comandantului Diviziei 1 Cavalerie, care a raportat imediat situația superiorilor ierarhici. Răspunsul primit de la centru fusese ambiguu:

Guvernul a hotărât să nu se părăsească pozițiile ocupate și în cazul când trupele austriece vor voi să treacă, să nu li se facă opunere cu armele, lăsându-le să străbată liniile².

¹ AMNR, F. *Marele Stat-Major, Secția studii istorice*, dos. 829, f. 5.

² AMNR, F *Divizia 1 Cavalerie*, dos. 116, f. 21.

La 24 februarie (9 martie), după o discuție între un ofițer român și comandantul trupelor austriece din Ocnița, comandantul Diviziei 1 Cavalerie a raportat din nou situația de pe teren, Austriecii primiseră ordin să nu deschidă focul asupra trupelor române, ci doar să le ceară să evacueze pozițiile ocupate. Ei invocau prevederile – sau cel puțin spiritul – păcii preliminare de la Buftea, care le-ar fi permis folosirea căii ferate Râbnița - Bălți pentru deplasarea trupelor spre Odesa, și s-au arătat surprinși că românii nu fuseseră informați. Până seara, trupele austriece urmau să ocupe linia Târnova - Cotova - Soroca și le-au recomandat românilor să se retragă. În practică, unitățile române depășeau uneori linia de demarcație, intervenind în localități din zonă pentru a restabili ordinea sau a combate acțiunile trupelor și bandelor bolșevice.

Un grav incident între trupele române și cele austro-ungare s-a produs în ziua de 21 februarie (6 martie) 1918. Locotenentul Alexandru Mavrocordat, un caporal și patru soldați din patrula sa au fost uciși de locuitori din satul Dângenii. A doua zi, din localitatea Țarigrad a fost trimis Escadronul 2 pe Jos, comandat de maiorul Ioan Oroveanu, cu misiunea de a efectua o anchetă privind asasinatul. Din primele cercetări reieșea că, locotenentul Al. Mavrocordat fusese trimis la 16 februarie (1 martie) 1918 de colonelul Ludovic Mircescu la Briceni, purtând o scrisoare adresată comandantului trupelor austro-ungare, despre care se presupunea că înaintau dinspre Larga spre Ocnița.

Ofițerul a ajuns la Briceni la 19 februarie (2 martie), însă negăsind acolo trupe austro-ungare a continuat deplasarea spre Larga, unde l-a găsit pe destinatarul scrisorii. Pentru că nu se întorsese din misiune până la 22 februarie (7 martie), faptul a fost raportat colonelului Gheorghe Moruzi, comandantul Brigăzii 2 Cavalerie, care a dispus trimiterea locotenentului Radu Korne la Ocnița, care se întorsese cu vestea că locotenentul Al. Mavrocordat a fost ucis de țărani, la sud de Ocnița, și înmormântat de trupele austro-ungare³.

După acest incident, la 25 februarie (10 martie) 1918, o patrulă din Regimentul 10 Husari (Divizia 10 Cavalerie), formată dintr-un ofițer și doi călăreți, s-a prezentat la marginea localității Edineți cu misiunea de a primi răspunsul Marelui Cartier General Român privind linia de demarcație dintre armata română și cea austro-ungară. Ofițerul maghiar i-a comunicat comandantului român, maiorul Aurel Moscu, că în nordul Basarabiei se aflau opt divizii austro-ungare, dintre care patru de cavalerie. În apropierea liniei de demarcație se aflau Divizia 2 Cavalerie austro-ungară cu reședința la Zăbriceni și Divizia 10 Cavalerie austro-ungară cantonată la Lipcani, care urmau să se deplaseze spre Odesa, trecând prin Edineți. Tot atunci, partea română a fost informată cu privire la un presupus

³ AMNR, F. Divizia 1 Cavalerie, dos. 85, f. 43.

incident provocat de o patrulă română (fără precizarea locului), fiind avertizată că asemenea acțiuni ar putea duce la deschiderea ostilităților. Evident, era vorba despre incidentul de la Dângeni.

În urma tensiunilor din zona Dângeni, escadronul 2 din Regimentul 1 Cavalerie pe Jos, aflat sub comanda căpitanului Dumitru Popescu, a fost trimis pe teren pentru cercetări. În noaptea de 4 spre 5 martie (17-18 martie) 1918, escadronul a fost surprins și capturat de un batalion austro-ungar în gara Dângeni. Evenimentele din zilele de 4 și 5 martie au fost relatate în raportul nr. 25, întocmit la 7 (20) martie 1918 de către căpitanul D. Popescu și transmis comandantului divizionului 1 din Regimentul 1 Cavalerie pe Jos, aflat la Târnova. Documentul conține mărturii detaliate despre desfășurarea incidentului, percepția ofițerilor români și tensiunile dintre cele două armate:

Pentru executarea ordinului dvs. nr. 75, am onoarea a raporta. Am ocupat ieșirile satului Dângeni cu posturi de o pușcă mitralieră și doi grenadieri, iar eu cu restul oamenilor am strâns populația din sat în partea de sud-est a satului. Operația s-a terminat la ora 21.00. Din cauza orei înaintate n-am putut face cercetarea necesară, după cum v-am raportat telefonic în ziua de 3 martie 1918. Din cercetarea sumară făcută, locuitorii spuneau că au văzut un tren care s-a oprit pe calea ferată în dreptul satului și din el s-au scoborât soldați austrieci, precum și oameni din Ocnița și gara Ocnița, printre care și unii care aveau o bandă roșie la mână și că aceștia au mers în sat și ei ar fi omorât pe locotenentul [Alexandru] Mavrocordat și pe soldații noștri, în același timp mi-au dat numele locuitorilor care au fost părtași la crimă și pe care le anexează la raport pe o listă. Am luat ca măsuri de pază în gara Dângeni: o santinelă pe mașină, opt santinele în jurul celor patru vagoane cu arestați, două santinele pe peron și una în dosul gării, toți având consemnă a supraveghea vagoanele și trenul împrejur. Am avut două patrulare ce circulau neconținut pe o rază de 200 m[etri] de gară. Pe la 1.00 noaptea escadronul a fost surprins în gară de un batalion austriac ce înconjurase gara pe toate părțile. Au prins și dezarmat santinelele și patrurile și corpul de gardă, aceasta până ce unul din sergenții din gardă a venit să mă anunțe. Surprinderea a reușit, ușurată fiind și de faptul că asupra purtării lor le atrăsesem atențiunea că față de austrieci să fie [luate] în vedere ordinele primite anterior. Austriecii au tras focuri în corpul de gardă. Subsemnatul, care eram într-o cameră alături și nefiind pus complet în curent cu situația, am ieșit imediat, crezând că soldații mei trag în vreun transport austriac ce ar fi trecut prin gară, căci mai trecuse unul cu vreo două ore jumătate mai înainte. Am fost imediat arestat și bruscat de soldații austrieci și îmbrâncit în camera din care ieșisem, cu toate că cerusem să vorbesc cu ofițerii care-l conduceau. În cameră a fost arestat și locotenentul Guliano, care se îmbrăca. Toți care știau românește dintre austrieci strigau și înjurau că pentru ce am venit noi românii în Basarabia și de ce omorăm și jefuim populația românească. Venind ofițerul, i-am cerut deslușiri și explicații asupra purtării lor față [de] înțelegerile încheiate între cele două state și de cele ce se petrecuse. I-am atras atenția asupra situației noastre față de linia de demarcație, crezând că nu este la curent cu situația. Mi-a spus că are ordin să ne aresteze, dezarmeze și să ne ducă la Ocnița. I-am cerut să telefoneze

la Ocnița pentru a cere din nou ordin, văzând că noi aveam dreptate deplină. Nu a vrut să înțeleagă nimic. A dezarmat și plutonul și secția mitraliere ce erau la câțiva metri de gară și ne-a supt în vagoane. Am cerut atunci să lăsăm și noi oameni care să păzească lucrurile și materialul și a admis cu toate că austriecii pe care i-a lăsat el în gară au fost văzuți de soldații noștri și de funcționarii civili ai gării luând diferite lucruri. Au fost remarcați ofițerul ce rămăsese și plutonierul austriac [Dumitru] Popescu.

În vagon mi-a spus că acțiunea lor se datorește unei reclamații a locuitorilor din Dângenii care spuneau că este în satul lor o trupă românească care omoară oameni și-i jefuiește și că comandantul Brigăzii 187 Landsturm a dat ordin Regimentului 22 Landsturm să facă ceea ce a făcut. Ofițerul părea că nu este la curent cu situația reală. În gară la Ocnița s-a dus să telefoneze la B[ri]g[ăzii] 187 [Infanterie] și după vreo treizeci de minute ne-a chemat și pe noi în camera unde era telefonul, spunând că B[ri]g[ada] 187 [Infanterie] a raportat Armatei 7 și așteaptă ordinele acesteia. Pe la ora 6.00, brigada a răspuns din nou că n-au sosit ordinele și armătura să rămână în gara Dângenii, iar noi în gara Ocnița, așteptând mereu ordinul Armatei VII. Am cerut lămuriri de la toți ofițerii întâlniți și chiar să ne ducem pentru a ne lămuri personal cu B[ri]g[ada] 187 [Infanterie]. Nu ni s-a dat voie și ne-a spus să așteptăm ordinul armatei care nu poate să întârzie. Ni s-a permis să vorbim la telefon cu Drochia. Pe la 10.00 a venit un colonel de cavalerie și a căutat în mod particular să scuza acțiunea batalionului din Regimentul 22 [Landsturm], spunând că aceștia credeau că au de a face cu o bandă de jefuitori. Am ripostat că la vederea și cunoașterea ordinului care-l aveau și care-mi fusese luat de ofițer pentru ce acesta nu a cerut un contra ordin telefonic din gară.

Mi-a răspuns că d[omnu] comandant al B[ri]g[ăzii] 187 [Infanterie] și comandantul batalionului sunt foarte vinovați și-și vor primi pedeapsa. Aceasta părea a fi părerea generală a ofițerilor din Reg[imentul] 16 Husari ce erau îmbarcați și gata de plecare neîntârziat s-o facă de teama de represalii din partea noastră. Spre seară ni s-a spus că chestiunea a fost supusă Cabinetului de la Viena și se așteaptă răspunsul prin t[elegraf] f[ără] f[ir]. Acesta a sosit în noaptea de 5-6 martie. Tot timpul am cerut de nenumărate ori să vorbim personal cu d[omnu] comandant al B[ri]g[ăzii] 187 [Infanterie] sau cu un alt ofițer superior austriac, nu ni s-a îngăduit decât o singură dată prin telefon cu comandantul B[ri]g[ăzii] 187 [Infanterie], care ne-a înștiințat că cazul a fost raportat la Viena și că răspunsul se așteaptă din moment în moment și să nu avem nicio grijă de cele lăsate în gara Dângenii. În ziua de 6 [martie] am cerut de la B[ri]g[ada] 187 [Infanterie] ca să ni se dea un ofițer să stabilim lipsurile. Ni s-a trimis un ofițer (sublocotenent I. Hrsmadka din Batalionul 3, Regimentul 22 [Landstrum] - n.a.) și am stabilit prin procese-verbale în două exemplare, unul în limba română și altul în limba germană, luând fiecare câte unul, și a căror copie o anexez. În procesele-verbale am omis ca să trec un cazan mic care a dispărut și care fusese văzut de soldați mei în gara Ocnița și cazul îl adusesem deja la cunoștința comandantului gării Ocnița și comandantului batalionului din Regimentul 22 [Landsturm], din care făcea parte garda noastră. Căpitan Popescu Dumitru⁴.

Locuitorii din Dângenii la care se face referire în raport erau: Gavril Andrei Marin, Grigore a lui Trilu, Alexie Ivan Izilovi, Vasile Ștefan Steriad, Nicolae Ivan Vasile Grosu, Alexe Ivan Ghinea, Eftimie Andrei. despre care se afirma că l-a lovit cu sabia pe loco-

⁴ *Ibidem*, ff. 67-68.

tenentul Al. Mavrocordat, Nicolae Vasile Faboica, despre care se afirma că l-a împușcat pe locotenentul Al. Mavrocordat după ce acesta supraviețuise loviturilor de sabie⁵.

Într-un alt raport către superiorul său direct, căpitanul D. Popescu scria:

În convorbirea telefonică avută cu d[omnu]l comandant al B[ri]g[ăzii]. 137 L[and] str[um], mi-a spus că s-a stabilit între statul român și austriac că între zonele ocupate de armatele română și austriacă este o zonă neutră cuprinsă între linia Lipcani - Ocnița - Moghiliiov și Mitoc - Edineț - Iaruga și între aceste două linii orice operație sau anchetă se face, trebuie o comisie mixtă de austrieci și români. În atentatul contra locotenent [Alexandru] Mavrocordat, ofițerul ober-leitenant von Hoernes de la Compania 38 Căi Ferate mi-a spus că în ziua în care locotenentul [Alexandru] Mavrocordat s-a oprit în satul Dângenii au venit țărani din sat să se plângă că-i jefuiesc și omoară românii. A fost trimisă imediat o patrulă din Regimentul 6 Husari sub comanda sa, care au mers cu o mașină până în dreptul satului Dângenii, unde s-au dat jos și au plecat spre sat cu intenția de a se convinge de exactitatea celor spuse, erau întovărășiți de o ceată de țărani care la jumătatea drumului între sat și calea ferată s-au despărțit de soldați și au luat-o către partea de sud a satului. El ajungând în sat a văzut lume multă strânsă lângă biserică și, ajungând acolo, a scăpat trei soldați pe care voia populația să-i omoare. În fața curții preotului a găsit un soldat împușcat și mort. În casa preotului n-a găsit pe nimeni, dar a constatat urme de gloanțe care străbătuseră pereții. Aproape de această casă a mai găsit patru soldați morți și într-o vâlcea a găsit pe locotenent [Alexandru] Mavrocordat mort și împușcat și având și lovituri de cuțit sau sabie. Locotenentul [Alexandru] Mavrocordat era dezbrăcat și fusese jefuit. A strâns aceste cadavre pe care le-a dus la mașina lor și le-a dus la gara Ocnița unde au fost îngropate la 300 m[etri] sud de gară, iar pe ceilalți soldați i-a evacuat după cererea lor peste Prut la Lipcani, acestora fiindu-le teamă de bolșevici. Subsemnatul am văzut locul unde sunt înmormântați într-unul locotenentul [Alexandru] Mavrocordat și în celălalt caporalul Constantin Eracle, soldații Constantin Ștefan, Aftenie Alexe, Vlad Ilie și Ionescu Nicolae, numele lor este scris pe câte o tăbliță. Tot în gara Ocnița, prin intermediul comisariatului rus din gară am găsit calul locotenentului [Alexandru] Mavrocordat, precum și doi cai de trupă cu dangaua Reg[imentului] 9 Roșiori. Calul locotenentului [Alexandru] Mavrocordat avea și șeaua, ceilalți nu. Caii sunt la escadronul meu în Târnova. Cu onoare vă rog a hotărî. Căpitan Popescu Dumitru⁶.

Pe baza celor două rapoarte, comandantul Divizionului 1 din Regimentul 9 Roșiori a întocmit și transmis la 7 (20) martie un raport detaliat comandantului Diviziei 1 Cavalerie:

Am onoarea a raporta că în ziua de 2 februarie am primit ordin de la comandantul Regimentului 4 Roșiori ca să trimitem un escadron care să ocupe satele Târnova, Dondușeni și Dângenii și totodată a pedepsi pe locuitorii din satul Dângenii ce au omorât pe l[ocotenent]t [Alexandru] Mavrocordat și cinci soldați din Regimentul 9 Roșiori. S-a ocupat cu un pluton gara Târnova, iar cu restul gara Dângenii și satul Dângenii. În satul Dângenii s-au ridicat 150 locuitori ce trebuiau să fie judecați și pedepsiți

⁵ *Ibidem*, f. 72.

⁶ *Ibidem*, f. 69.

ca vinovați. Fiind târziu, s-a amânat judecarea pentru ziua de 4 [martie]. În noaptea de 3-4 [martie], pe la ora 1.00, cele trei plutoane din Escadronul 2 ce se aflau în gara Dângenii au fost surprinse de un batalion austriac, dezarmate și trimise la Ocnița. Deși comandantul de escadron a căutat a face a înțelege pe comandantul de batalion cum că se găsește pe o zonă ce aparține armatei române, comandantul batalionului nu a vrut a înțelege și a spus că va executa ordinul de a-i aresta și trimite la Ocnița, deoarece se găsește într-o zonă neutră. Comandantul escadronului, în unire cu comandantul batalionului, au încheiat un proces-verbal pentru toate obiectele lăsate de cele trei plutoane în gara Dângenii, luându-se înțelegere de a se lăsa santinele și românești și austriece. După plecarea celor trei plutoane spre gara Ocnița, batalionul a dezarmat santinelele noastre, închizându-le într-o cameră pentru ca ei să poată fura tot ce le trebuie din obiectele ce au fost lăsate în gara Dângenii. Aceasta se constată din cele două procese-verbale de predare-primire încheiate între comandantul escadronului român și comandantul batalionului austriac. Din cercetările făcute, precum și din raportul comandantului de escadron, rezultă că incidentul a provenit din cauza necunoașterii exacte a liniei de demarcație și zonei neutre. Cu onoare rog să binevoiți a se interveni la comandamentul suprem austriac pentru a se cere scuze de cele întâmplate și totodată a se înapoia de urgență escadronului obiectele ce au fost furate⁷.

Rezoluția generalului Mihail Schina pe raportul primit a fost următoarea:

Se va trimite întreg dosarul Corpului VI Armată. Părerea subsemnatului este că această purtare grosolană a ofițerilor austro-ungari trebuie să fie pedepsită și ofițerii noștri au dreptul la o satisfacție din partea ofițerilor austro-ungari, făcută în mod public⁸.

În urma incidentului de la Dângenii, fără ca situația să degenereze într-un conflict deschis, autoritățile austro-ungare au reacționat prin intermediul generalului Oskar Hranilovici, care, la 5 (18) martie 1918, i-a trimis o scrisoare generalului Alexandru Averescu. În document, partea austriacă reproșă faptul că un escadron român a intrat în localitate pentru a restabili ordinea fără a notifica autoritățile militare austro-ungare. Se solicită ca pe viitor astfel de acțiuni să fie evitate, ca guvernul român să prezinte scuze oficiale, iar eventualele intervenții dincolo de linia de demarcație să aibă loc doar în urma unei înțelegeri între părți. Această reacție poate fi interpretată ca o acțiune de imagine menită să atenueze impresia produsă de intervenția precipitată a trupelor austro-ungare, care capturasera și dezarmaseră un escadron român aflat în misiune oficială. Refuzul de a-și asuma responsabilitatea pentru incident poate sugera nu doar lipsa de demnitate în recunoașterea erorii, ci și o posibilă complicitate cu forțele locale ostile autorității Republicii Democratice Moldovenești și trupelor române care o sprijineau.

În dimineața de 6 (18) martie 1918, militarii români au fost eliberați. Cu această ocazie, s-a convenit ca investigarea incidentului din localitate să fie reali-

⁷ *Ibidem*, f. 66.

⁸ *Ibidem*.

zată de o comisie mixtă de judecată, formată din reprezentanți ai ambelor părți. Eliberarea s-a produs în urma reacției prompte a autorităților române, care au transmis un raport detaliat al Marelui Cartier General către Ministerul Afacerilor Străine. Documentul relua și sintetiza concluziile comunicate anterior de comandantul Diviziei 1 Cavalerie, formulând o poziție clară și argumentată:

Comandantul trupelor austriece de la Ocnîța a împiedicat operațiunile de poliție și siguranță a trei plutoane de cavalerie române, trimise să efectueze ancheta la Dângeni asupra împrejurărilor în care locotenentul [Alexandru] Mavrocordat a fost omorât de către locuitorii din acest sat[...]. Credem totuși că comandantul român a fost îndreptățit să trimită cele trei plutoane la Dângeni[...]. Într-adevăr, comandamentul austriac, solicitând prin generalul [Oscar] Hranilovici libertatea de a transporta trupe austro-ungare peste linia Ocnîța - Bălți - Râbnița și Ocnîța - Moghiliiov, și-a luat între alte obligațiuni și pe aceea de a ne autoriza să ocupăm nordul Basarabiei până la linia Noua-Suliță - Hotin pentru motive de siguranță⁹.

În raportul transmis Ministerului Afacerilor Străine se făcea referire la o convenție semnată la Buftea, la 23 februarie (8 martie) 1918, de generalul **Alexandru Lupescu** în numele părții române. Totodată, era invocată și o altă înțelegere bilaterală, conform căreia:

Gările vor fi ocupate de trupele noastre și mișcarea trenurilor se va regula numai de personalul nostru¹⁰.

Marele Cartier General concluziona că partea austriacă fie nu fusese informată privitor la convenția semnată de generalul Al. Lupescu la Buftea, fie, dacă era informată, a acționat în mod abuziv. În oricare dintre aceste situații, protestul formulat de generalul O. Hranilovici era considerat neîntemeiat. Dimpotrivă, autoritățile române apreciau că partea română era cea îndreptățită să formuleze un protest față de acțiunea trupelor austro-ungare. Generalul Constantin Prezan, semnatarul adresei către Ministerul Afacerilor Străine, solicita ca, în dialogul oficial cu partea austriacă, să fie clarificată posibilitatea ca armata română să înainteze spre nord până la aliniamentul Noua-Suliță - Hotin.

Evenimentul de la Dângeni a fost raportat statului-major general de către generalul M. Schina, prin raportul nr. 2040. Acesta descria situația creată în ziua de 4 (17) martie 1918, în concordanță cu cele relatate anterior de comandantul Divizionului 1 Cavalerie. În încheierea raportului, generalul M. Schina sublinia caracterul inacceptabil al acțiunii trupelor austro-ungare și solicita o intervenție urgentă din partea autorităților militare superioare:

⁹ AMNR, *F. Microfilme*, rola P II 1. 2588, c. 508-509.

¹⁰ *Ibidem*, c. 509.

Acest procedeu al trupelor austriece fiind cu totul contrar relațiilor reciproce ce trebuie să se mențină între ambele armate și paralizând cu totul acțiunea noastră pentru îndeplinirea misiunii ce avem, cu onoare vă rog să binevoiți a interveni de îndată pentru ca comandantul trupelor austro-ungare să primească instrucțiuni astfel pentru ca asemenea incidente să nu mai poată fi posibile¹¹.

Statul-major general a transmis Ministerului Afacerilor Străine de la Iași o copie a raportului nr. 2040, însoțită de o expunere clară a poziției oficiale față de incidentul de la Dângeni. În document se precizau următoarele:

Comandantul trupelor austriece din Ocnița a împiedicat operațiunile de poliție și siguranță a trei plutoane de cavalerie române, trimise să facă anchetă în Dângeni asupra împrejurărilor în care locotenentul [Alexandru] Mavrocordat a fost omorât de către locuitorii din acest sat. Cele trei plutoane sunt reținute și în prezent de comandantul austriac care a cerut instrucțiuni de la comandamentul superior. Este adevărat că Brigada 2 Roșiori a făcut cunoscut comandamentului austriac, prin parlamentari, în ziua de 23 [februarie], că noi ocupăm linia de demarcație Mitoc - Edineț - Corbu - Iarova, rugând în același timp pe comandantul austriac să respecte această linie nemaiîndreptând trupe spre sud. Credem totuși că comandantul român a fost îndreptățit să trimită cele trei plutoane la Dângeni, peste linia de demarcație stabilită, întrucât însărcinarea dată era cu caracter polițienesc și de siguranță și astfel de operațiuni sunt autorizate în Nordul Basarabiei până la linia Noua-Suliță - Hotin¹².

Statul-major general român reconfirma faptul că partea austro-ungară solicitase, prin generalul O. Hranilovici, permisiunea de a transporta trupe pe liniile feroviare Ocnița - Bălți - Râbnita și Ocnița - Moghiliov. În acest context, se sublinia că, în baza documentelor semnate la Buftea de generalul Al. Lupescu, România fusese autorizată să preia controlul asupra nordului Basarabiei până la linia Noua-Suliță - Hotin, desfășurând acțiuni de poliție și menținere a siguranței. Acțiunea trupelor române la Dângeni era considerată justificată nu doar prin natura misiunii, ci și prin poziționarea gării pe linia ferată strategică Ocnița - Bălți. Prezența forțelor române în acest punct respecta prevederile stipulate în punctul 3 al adresei nr. 1022 din 25 februarie (10 martie) 1918, emisă de Ministerul Afacerilor Străine:

Gările vor fi ocupate de trupele noastre și mișcarea trenurilor se va regula numai de personalul nostru¹³.

În documentul transmis Ministerului Afacerilor Străine, statul-major general reiterea evaluarea deja exprimată: fie comandantul trupelor austro-ungare nu fusese informat cu privire la convenția încheiată la Buftea, fie, în cazul în care o cunoștea,

¹¹ *Ibidem*, c. 507.

¹² *Ibidem*, c. 504.

¹³ *Ibidem*, c. 505.

acționase în mod abuziv. În ambele situații, protestul și cererile formulate de generalul O. Hranilovici erau considerate neîntemeiate. În consecință, ministerului român de externe i se solicita să intervină pe cale diplomatică în următorul scop:

Să se permită celor trei plutoane române reținute de comandantul austriac la Ocnița, să-și îndeplinească însărcinarea dată, după care să se întoarcă la unitatea din care fac parte. Să se stabilească, odată pentru totdeauna, dacă convenția încheiată la Buftea (telegrama generalului [Alexandru] Lupescu nr. 28) are valoare și poate fi pusă în aplicare în ceea ce privește mai ales stipulația privitoare la ocuparea de către trupele române a nordului Basarabiei până la linia Noua-Suliță - Hotin și în acest caz să se dea instrucțiuni trupelor austro-ungare să respecte această convenție, pentru a evita pe viitor incidente regretabile, ca acela care face obiectul adresei de față¹⁴.

În cele din urmă, neînțelegerile legate de incidentul de la Ocnița au fost clarificate printr-o dispoziție transmisă la 9 (22) martie 1918 de generalul C. Prezan către comandantul Diviziei 1 Cavalerie. În comunicare se preciza că, deși convenția româno-austro-ungară semnată la Buftea fusese încheiată, aceasta nu fusese încă ratificată la Viena și se stabilea următoarea măsură provizorie:

În conformitate și cu înțelegerea ce ați avut-o cu comandamentul austro-ungar din nordul Basarabiei, se va considera, până la noi ordine, ca linie de demarcație (limita de nord a zonei de operațiuni a trupelor noastre în Basarabia), linia Mitoc – Edineți - Iaruga. Dincolo de această linie începe zona neutră, a cărei limită de nord urmează să o stabiliți prin bună înțelegere cu comandamentul austro-ungar. Trupele noastre nu vor mai trece la nord de linia de demarcație Mitoc - Edineți - Iaruga¹⁵.

Ca urmare a sesizărilor formulate de generalul O. Hranilovici în legătură cu acțiunile generalului M. Schina, precum și a tensiunilor apărute în raporturile dintre cele două armate după semnarea Tratatului preliminar de pace de la Buftea, statul-major general român a transmis noi instrucțiuni către comandantul Diviziei 1 Cavalerie. În comunicarea oficială se preciza:

Nu se admite ocuparea localității Dângeni de către trupele noastre, întrucât se găsește la nord de linia de demarcație Mitoc – Edineți - Iaruga. Prin expediția executată cu cele trei plutoane de cavalerie la 3 martie, comandamentul austro-ungar crede că satul Dângeni și-a luat pedeapsa și nu poate aproba o nouă expediție de pregătire. S-au luat măsuri să se restituie trupelor noastre tot ce le-a fost luat în noaptea de 3/4 martie”¹⁶.

Incidentul de la Dângeni, urmat de o serie de intervenții politice și militare, a dus la reglementarea situației de pe teren și la stabilirea unei linii clare de demarcație între trupele române și cele austro-ungare. Astfel, la 9 (22) martie

¹⁴ *Ibidem*, c. 505-506.

¹⁵ *Ibidem*, c. 518.

¹⁶ *Ibidem*.

1918, cele două părți au convenit ca această linie să fie marcată de localitățile Mitoc - Edineți - Iaruga.

La 10 (23) martie, parlamentarul român trimis la cartierul Brigăzii 187 Infanterie s-a întors cu o scrisoare în care comandantului Diviziei 1 Cavalerie i se exprimau scuze oficiale pentru incidentul de la Ocnița. Totodată, au fost transmise două note de serviciu, prin care partea austro-ungară informa că autoritățile superioare nu permit desfășurarea unei noi anchete privind evenimentele de la Dângeni și uciderea locotenentului Al. Mavrocordat. Ulterior, în urma unei noi intervenții a părții române, autoritățile austriece de ocupație au revenit asupra deciziei și au autorizat desfășurarea cercetării. Printr-o scrisoare trimisă de comandantul Brigăzii 187 Infanterie, cu cartierul la Securenii, se comunicau următoarele:

Ca răspuns la stimata scrisoare din data de 12 (25) martie, am onoarea să vă informez că, conform dorințelor dumneavoastră exprimate, comisia va fi prezentă în gara Dângeni pe 20 martie, la ora 10.00 dimineața. Îl rog pe domnul general să accepte expresia celui mai mare respect al meu¹⁷.

După primirea confirmării din partea autorităților austro-ungare, generalul M. Schina a ordonat luarea măsurilor necesare pentru desfășurarea anchetei. Au fost amenajate spațiile din gara Dângeni pentru primirea comisiei mixte și pentru organizarea activității acesteia.

La 16 (29) martie 1918, comandantul Diviziei 1 Cavalerie a stabilit componența delegației române care urma să participe la întâlnirea din 20 martie (2 aprilie): maiorul Victor Dombrowschi și căpitanul D. Popescu – Regimentul 1 Cavalerie pe Jos, căpitanul Sturdza – Regimentul 9 Roșiori, locotenentul Romalo în calitate de auditor. Delegația trebuia să plece de la Bălți spre Drochia, unde, în seara de 19 martie (1 aprilie), urma să aibă loc o întâlnire preliminară cu delegația austriacă pentru stabilirea detaliilor logistice și a măsurilor de siguranță, menite să prevină incidente cu populația civilă.

Ancheta privind asasinarea locotenentului Al. Mavrocordat și a patrului sale s-a desfășurat la Dângeni, la data stabilită, cu acordul comandamentului militar austriac. În urma cercetărilor efectuate de comisia mixtă, au fost identificați patru vinovați, care au fost condamnați și executați pe loc.

O nouă intrare a trupelor austro-ungare în zona neutră a provocat o dispută între conducerea Diviziei 1 Cavalerie și Divizia 26 Austriacă, dislocată la Lipcani. În acest context, partea română a trimis un parlamentar pentru a clarifica situația. Comandamentul austriac a declarat că nu își poate retrage trupele din zona neutră, dar a dat asigurări că acestea nu vor depăși linia de demarcație stabilită anterior.

¹⁷ AMNR, *F. Divizia 1 Cavalerie*, dos. 116, f. 183.

Contactele dintre partea română și cea austriacă nu au condus la o soluție reciproc avantajoasă până la încheierea Păcii de la București. La solicitarea comandantului trupelor austro-ungare de la Lipcani (care avea în subordine unitățile dislocate între Prut și Nistru), generalul M. Schina a decis, la 24 mai (6 iunie) 1918, să trimită la Rădăuți-Prut pe locotenent-colonelul Aurel Marinescu, șeful de stat-major al Diviziei 1 Cavalerie. Misiunea acestuia era de a discuta cu omologul său austriac cazurile de încălcare a zonei neutre.

Această întâlnire, care a avut loc la 25 mai (7 iunie) 1918, a permis relativa normalizare a relațiilor dintre trupele române și cele austro-ungare, reglementând disputa oferind o rezolvare durabilă pentru o problemă care trena încă din a doua jumătate a lunii februarie.

Întâlnirea din 25 mai (7 iunie) 1918 a fost binevenită, deciziile adoptate de comun acord reglementând o problemă care generase tensiuni încă din februarie 1918. La 26 mai (8 iunie) 1918, comandantul Diviziei 1 Cavalerie raporta comandantului Corpului 5 Armată că la Rădăuți-Prut:

S-a stabilit de comun acord pe hartă linia exactă de demarcație între trupele austriece și cele române, conform înțelegerii de la București, și anume: de la Mitoc pe Prut, pe la sud de Lopatnic, nord de Burlănești, sud de Gordinești, 1 km nord Edineț, nord de Golicești, nord de Corbu, nord de Boroșeni, sud Soroca, sud Samoilovca, nord Balinți până în Nistru la Iaruga. Să se dea ordinele cele mai severe de ambele părți să nu se mai depășească de trupe această linie¹⁸.

Discuțiile s-au desfășurat într-un spirit conciliant. Ambele delegații afirmau că încălcările anterioare ale zonei neutre nu fuseseră intenționate, ci determinate de lipsa unor repere clare în teren. Ofițerul austriac a recunoscut că nu fusese informat despre faptul că în districtul Hotin urmau să funcționeze autorități administrative române în districtul Hotin și că, din acest motiv, le împiedicase accesul. A promis că va cere instrucțiuni în acest sens. De asemenea, s-a convenit ca autoritățile militare austriece să permită circulația corespondenței, punctul de trecere urmând să fie stabilit la Ocnița.

Prin acest acord lua sfârșit un diferend care degenerase într-un conflict tragic, soldat cu asasinarea, la 19 februarie (4 martie) 1918, a locotenentului Al. Mavrocordat, fiul generalului Leon Mavrocordat, mareșal al Casei Regale a României, împreună cu patru dintre militarii care îl însoțeau într-o misiune oficială.

¹⁸ AMNR, *F. Divizia 1 Cavalerie*, dos. 83, f. 24.

FLOTA DE OPERAȚIUNI ÎN BASARABIA (1918)

THE OPERATIONS FLEET IN BESSARABIA (1918)

Vitalie Ciobanu,

dr. în istorie

Agenția pentru Știință și Memorie Militară

ORCID ID: 0009-0000-7820-9689

e-mail: istorie_militara@yahoo.com

CZU:94(478):359(478)''1918''

REZUMAT

Flota de operațiuni pe Dunăre a avut un rol esențial în acțiunile militare din sudul Basarabiei la începutul anului 1918, contribuind decisiv la neutralizarea trupelor ruse radicalizate aflate în retragere și la restabilirea controlului asupra principalelor porturi. Subordonată Diviziei 13 Infanterie, condusă de generalul Ioan Popescu, flota, concentrată în special la Chilia, a participat la luptele pentru eliberarea localităților Ismail, Chilia și Vâlcov. Prin cooperarea eficientă dintre forțele fluviale, trupele de debarcare și unitățile de uscat, s-au desfășurat operațiuni complexe de sprijin operațional și logistic, care au asigurat succesul campaniei române din sudul Basarabiei. Flota de operațiuni s-a remarcat prin profesionalism și adaptabilitate, contribuind la instaurarea ordinii și la consolidarea pozițiilor românești în regiune.

Cuvinte-cheie: Flota de operațiuni; Basarabia; 1918; Divizia 13 Infanterie; Chilia

ABSTRACT

The Danube Operations Fleet played a crucial role in the military actions conducted in southern Bessarabia in early 1918, contributing decisively to the neutralization of radicalized Russian troops in retreat and to the restoration of control over the main ports. Subordinated to the 13th Infantry Division under General Ioan Popescu, the fleet, concentrated mainly at Chilia, participated in the battles for the liberation of Ismail, Chilia, and Vâlcov. Through effective cooperation between river forces, landing troops,

and ground units, the campaign involved complex operational and logistical support operations that ensured the success of the Romanian advance in southern Bessarabia. The Operations Fleet distinguished itself through professionalism and adaptability, contributing to the restoration of order and to the consolidation of Romanian positions in the region.

Keywords: Operations Fleet; Bessarabia; 1918; 13th Infantry Division; Chilia

Una dintre marile unități operative ale Armatei Române, Flota de operațiuni pe Dunăre, era prezentă în sudul Basarabiei încă în 1916. După ce trupele germane au ocupat Bucureștiul, flota a fost redistribuită strategic pe Dunăre, inițial spre Isaccea, apoi spre Chilia, obiectivul final fiind Odesa. În dimineața de 12 decembrie 1916, pe brațul Chilia se aflau ancorate 15 șlepuri cu muniții, 7 tancuri cu combustibil, 5 nave cu 6 șlepuri cu pontoane și o navă cu încă 4 șlepuri. Alte șlepuri și remorchere fuseseră evacuate pe Prut. Marina Militară Română a avut un rol esențial în cadrul mai multor acțiuni militare din timpul Primului Război Mondial.

Vasile Scodrea (1872-1934), viceamiral român, comandant al Marinei Militare Române.

La 7 ianuarie 1917, funcția de comandant superior al trupelor din Delta Dunării și al flotei responsabile de operațiunile pe acest fluviu i-a fost încredințată comandorului Vasile Scodrea, la acea dată compunerea flotei fiind următoarea:

Compunerea, organizarea și comandamentele Flotei de operațiuni¹

Structuri de bază	Structuri specifice	Subdiviziuni / Secții	Nave și echipamente
I. FORȚE FLUVIALE	Escadra de Dunăre	Divizia 1 Monitoare	Monitorul <i>I.C. Brătianu</i> Monitorul <i>Lascăr</i> <i>Cataragiu</i> Vedeta <i>Mihail Romano</i> Vedeta <i>Maior Giurescu</i>
		Divizia 2 Monitoare	Monitorul <i>Alexandru Lahovary</i> Monitorul <i>Mihail Kogălniceanu</i> Vedeta <i>Nicolae Gr. Ioan</i>
	Compania de Marș a Escadrei		
	Barajele obuziere		
	Apărările sub apă	Secția baraje	
		Secția dragaje	
		Secția estacade	
	Divizia ușoară		Canoniera <i>Grivița</i> Canoniera <i>Oltul</i> Canoniera <i>Siretul</i> Canoniera <i>Bistrița</i> Torpilorul <i>Zborul</i>
	Șantierul naval mobil		
	Vasul-spital <i>Principele Carol</i>		
	Convoiul de aprovizionare		
II. FORȚE MARITIME	Divizia de mare		Crucișătorul <i>Elisabeta</i>
	Punctul naval Sulina		Canoniera <i>Alexandru cel Bun</i> Baterii de 75 mm antiaeriene
III. FORȚE DE DEBARCARE	Batalionul de debarcare		

¹ AMNR-DCAP, F. 9017, *Divizia 13 Infanterie*, dos. nr. crt. 254, ff. 14-14v.

IV. FORȚE DE SPRIJIN TEHNIC	Batalionul de pontonieri	N.B. Batalionul de pontonieri a fost trecut sub ordinele operative ale comandamentului flotei în ziua de 3 decembrie 1917 conform ordinului nr. 5410 al Marelui Cartier General (Secția operații)
--------------------------------	-----------------------------	---

Pe fundalul dezmembrării armatei ruse, Flota de operațiuni a fost implicată și în luptele pentru eliberarea Basarabiei de influența structurilor revoluționare, contribuind la neutralizarea trupelor ruse radicalizate, aflate în retragere. În contextul tensiunilor dintre trupele române și cele rusești, navele române ancorate la Chilia-Nouă și cele rusești aflate la Sulina și Vâlcov au început să se supravegheze reciproc. Pe 20 ianuarie 1918, flota română, concentrată în principal la Chilia, a fost plasată sub comanda Diviziei 13 Infanterie, condusă de generalul Ioan Popescu, urmând să preia controlul asupra principalelor porturi ale Basarabiei². După cum am menționat anterior, Divizia 13 Infanterie, întărită cu Regimentul 5 Călărași, traversase Prutul la 17 ianuarie, concentrându-se inițial în zona Bolgrad - Cazaclia - Troianul-Nou - Pandaclia. Detașamentul colonelului Constantin Dragu urma să preia orașul Ismail cu sprijinul trupelor din Deltă și al Flotei de operațiuni pe Dunăre. Până la organizarea unui comandament general al trupelor din Basarabia, flota urma să mențină contactul cu structurile superioare prin ofițeri de legătură și prin intermediul telegrafului³.

La sfârșitul lunii ianuarie - începutul lunii februarie 1918, Flota de operațiuni, concentrată în mare parte la Chilia, a participat la o serie de acțiuni pentru preluarea controlului asupra mai multor puncte strategice. Orașul Ismail, preluat de trupele române la 21 ianuarie, devenise sediul comandamentului Brigăzii 26 Infanterie. Au urmat Chilia, cucerită la 25 ianuarie, și Vâlcovul – la 4 februarie⁴. Cele mai dificile lupte au fost cele de la Vâlcov, unde bolșevicii dispuneau de vase echipate cu artilerie grea de calibrul 310 mm. În lipsa unui armament similar, armata română s-a bazat pe artileria de pe propriile nave și pe sprijinul trupelor combinate de apă și de uscat. Flota s-a remarcat prin eficiență, pricepere și determinare, iar pentru a sprijini operațiunile i s-a atașat o escadrilă de aviație formată din ofițeri experimentați.

² P. Maravela, *Retrospectivă privind odiseea marinei române pe Dunăre în Primul Război Mondial (1916-1918)*, în *Armata Română, studii și articole prezentate la Sesiunea națională de comunicări științifice Pitești*, București, 2018, pp. 145-151.

³ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, f. 28-30.

⁴ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 73, ff. 273-274v; G. Stamate, M. Hodorogea, *Bătăliile Mareșalului Prezan, între autoritate și modestie*, București, 2016, p. 379.

În paralel, trupele de uscat își extindeau controlul asupra regiunii, dezarmând elementele radicalizate din localitățile din apropiere. După asigurarea controlului asupra Dunării, următorul obiectiv vizat era Ackerman, aflat la 140 km de Bolgrad. Înaintarea trupelor era însă dificilă, o bună parte din localitățile ce presărau această distanță fiind ocupate de bolșevici⁵.

Atacul asupra Chilieii, planificat inițial pentru 23 ianuarie, fusese proiectat ca operațiune combinată de înaintare pe uscat și debarcare de infanterie și artilerie. Conform ordinului de operațiuni al Diviziei 13 Infanterie, detașamentul de uscat condus de colonelul C. Dragu era format din 2 companii cu 4 mitraliere, un escadron și o baterie de câmp, iar Flota de operațiuni contribuia cu 2 companii din batalionul de debarcare. Informat că flota bolșevică se retrăsese spre Vâlcov, comandamentul român a decis să preia cât mai urgent Chilia, pentru a împiedica evacuarea materialelor de război. Un batalion, alături de 2 companii de marină și o baterie, a fost îmbarcat la Ismail și trimis spre Chilia. Un alt detașament, format din două companii cu căruțe, un escadron și o baterie, urma să avanseze prin Chitai pentru a bloca retragerea trupelor bolșevice spre nord și est. Însă flota bolșevică, formată din canoniere și barje, revenise la 23 ianuarie la Vâlcov și s-a poziționat la 3 kilometri est de Chilia. Comandamentul român a considerat că, în aceste circumstanțe, operațiunea de debarcare era prea riscantă. În consecință, planul a fost modificat, optându-se pentru o ofensivă mai puternică pe uscat și o debarcare limitată la trupele de marină. Detașamentul Dragu a primit ordin să pornească în marș dinspre Ismail spre Chilia-Nouă, iar detașamentul de marină (două companii) urma să debarce doar după ce trupele de uscat ar fi ajuns la destinație și ar fi transmis semnalul prestabilit⁶. Înaintând pe două coloane prin Chitai și Caramahmet, detașamentele conduse de Constantin Dragu și Dumitru Rotaru au luat sub control orașul în după-amiaza de 23 ianuarie, cooperând cu flota și cu marinarii batalionului de debarcare sosiți de la Sulina prin Periprava. În port au fost capturate numeroase șleपुरi cu provizii ale inamicului⁷.

Următoarea etapă a campaniei militare desfășurate de trupele române în zonă au fost operațiunile împotriva Vâlcovului. Planul de atac a fost elaborat de colonelul C. Dragu, în colaborare cu Flota de operațiuni staționată la Chilia, care urma să aibă un rol decisiv în desfășurarea lui. Reprezentanții flotei au propus o serie de acțiuni de luptă, aprobate ulterior de Marele Cartier General⁸. Divizia 1 monitoare a ancorat în fața portului Chilia, la aproximativ 100 de metri de mal. La ora

⁵ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 73, ff. 273-274v.

⁶ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 130-130v.

⁷ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 235-236.

⁸ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 176-176v.

_____ 26 _____

11.00, vedetele nr. 3 și nr. 4 au început debarcarea, primul detașament de 40 de oameni fiind urmat de două companii de marină, transportate cu ajutorul unui bac și al unui remorcher al Navigației Fluviale Române. O companie a înaintat spre port, iar a doua a pornit spre nord pentru a bloca retragerea trupelor bolșevice și a face joncțiunea cu Detașamentul Dragu. Trupele române au intrat în oraș fără incidente, fiind întâmpinate cu entuziasm de populație. Autoritățile locale, inclusiv primarul, consiliul comunal și șeful garnizoanei, au predat orașul comandantului Flotei de operațiuni. În scurt timp, s-a constatat că trupele de uscat nu ajunseseră încă la Chilia și că cele patru lovituri de tun fuseseră trase de altcineva. Respectiv, au fost trimise patrulare care să anunțe Detașamentul Dragu că orașul se afla deja sub controlul trupelor române. Însă, înainte ca aceste patrulare să-și poată îndeplini misiunea, la ora 16.00, o baterie de 75 mm din cadrul Detașamentului Dragu a tras patru șrapnele fuzante, declanșând un incendiu la marginea orașului. Pentru a evita astfel de confuzii pe viitor, s-a decis ca Detașamentul Dragu să fie dotat cu o stație portativă de telegrafie fără fir, permițând astfel o comunicare eficientă cu comandamentul Flotei de operațiuni, în condițiile în care trupele de uscat nu operau exclusiv de-a lungul Dunării, unde s-ar fi putut menține contactul mai ușor, ci mult în interiorul teritoriului⁹.

Pe 24 ianuarie, au parvenit informații că la Chilia-Nouă s-ar fi aflat două regimente de soldați ruși rebeli, echipate cu tunuri de câmp. Pentru a prelua controlul asupra localității, Flota de operațiuni și un detașament format din trei batalioane, conduse de colonelul C. Dragu și sprijinite de două baterii de câmp și un escadron de cavalerie, au primit ordin să intervină în dimineața de 25 ianuarie. Întrucât Detașamentul Dragu era încă implicat în dezarmarea trupelor rebele din Ismail, misiunea a fost amânată pentru a doua parte a zilei, aproape toate unitățile din componența lui urmând să fie trimise la Chilia imediat după finalizarea operațiunii încredințate.

Între timp, unitățile flotei și-au menținut pozițiile strategice. Diviziile 1 și 2 monitoare staționau la kilometrii 45 și 43, iar barjele cu obuziere fuseseră plasate pe canalele Babina și Tătaru. Barjele echipate cu tunuri de 47 mm și vedetele nr. 3 și 4 erau poziționate la gura canalului Tătaru, iar vasul aruncător de mine, aflat la kilometrul 36, era pregătit să instaleze un baraj de mine la kilometrul 33. Canonierele de tip *Oltul* patrulau pe canalul Babina, iar două companii și batalionul de debarcare se aflau în poziție la gura canalului Tătaru. Tot acolo staționa și remorcherul *Mihai Viteazul*, împreună cu bacul mare. Vedeta nr. 6 era în serviciu de siguranță la kilometrul 33.

⁹ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 130-130v.

Acțiunile împotriva Vâlcovului, unde se retrăseseră forțele navale bolșevice, au fost conduse de Flota de operațiuni în colaborare cu trupele de uscat. Acestea din urmă au înaintat prin Caramahmet, ajungând în zona Galilești - Jibrienii, unde au reușit să taie legătura dintre Vâlcov și Ackerman, izolând trupele inamice. Pe Dunăre, ofensiva a fost coordonată în principal de flotă, care și-a consolidat capacitatea de foc prin îmbarcarea a două baterii de obuziere de 127 mm la Ismail. Acestea au fost plasate strategic în pădurea Periprava, oferind sprijin artileristic unui detașament de infanterie ce urma să debarce sub protecția navelor și a tirului de artilerie. Atacul principal era programat pentru dimineața de 28 ianuarie¹⁰.

Comandantul flotei de operațiuni raportase că, în dimineața de 25 ianuarie, vasul purtător de mine Jean, echipat cu torpile, se afla la coada ostrovului Maican, la kilometrul 36, pregătit să arunce un baraj de mine fără a mai aștepta vreun ordin în cazul în care ar fi fost observate nave de război rusești venind dinspre Vâlcov - Periprava către localitățile din amonte. După plasarea minelor, vasul urma să se retragă pe canalul Tătaru, avertizând și oprind vasele comerciale pentru a preveni intrarea lor în zona minată¹¹. Agenții speciali trimiși la Chilia-Nouă raportau că orașul și împrejurimile lui nu mai adăposteau unități regulate rusești, însă existau numeroase poziții de mitraliere și grupuri de trupe revoluționare.

Conform ordinelor, începând cu 26 ianuarie, Flota de operațiuni și trupele de uscat ale Diviziei 13 Infanterie trebuiau să preia complet controlul asupra brațului Chilia și asupra Deltei, până la brațul Sfântu Gheorghe. Conform estimărilor, aceste operațiuni ar fi solicitat între 10 și 15 zile, urmând să înceapă sistematic pe 30 ianuarie. Etapa inițială presupunea preluarea controlului asupra primei jumătăți a zonei, apoi marile unități urmau să avanseze spre est, restabilind ordinea și eliminând ultimele focare de rezistență bolșevică. Trupele și coloanele rusești care primiseră de la comandamentul frontului aprobarea să traverseze Nistrul urmau să fie escortate și monitorizate de unitățile românești pe un itinerar precis, comunicat pentru fiecare caz în parte.

Flota de operațiuni și detașamentele din Deltă, aflate sub comanda directă a Diviziei 13 Infanterie, au cooperat cu trupele acesteia pentru a asigura controlul asupra malului stâng al Dunării și al brațului Chilia, precum și pentru a proteja frontul de pe brațul Sfântu Gheorghe și Delta¹². Odată cu formarea Corpului VI Armată drept comandament al trupelor din Basarabia, Flota de operațiuni și detașamentele de debarcare au fost plasate sub ordinele acestuia, fiind responsabile de apărarea Deltei și a sudului Basarabiei. Întrucât la Sulina se afla doar o parte

¹⁰ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 235-236.

¹¹ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, f. 128.

¹² AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 169-170v.

din batalionul de debarcare, dotată cu câteva piese de artilerie de câmp, apărarea oraşului urma să fie organizată în cooperare de flotă şi Divizia 13 Infanterie, în urma unei solicitări transmise de comandamentul marinei. După încheierea operaţiunilor de la Vâlcov, flota intenţiona să trimită batalionul de debarcare la Sulina pentru a întări poziţiile din zonă şi pentru a asigura securitatea regiunii sudice a Deltei până la braţul Sfântu Gheorghe¹³.

La 27 ianuarie, ora 8.00, forţele ruse au încercat o debarcare la Periprava. Navele bolşevice au deschis focul asupra Flotei de operaţiuni cu aproximativ 16 tunuri de 150 mm, 2 tunuri de 130 mm şi 2 tunuri de 210 mm. Bombardamentul a fost intens până la ora 13.40, iar apoi a continuat sporadic până la ora 17.00. Cu toate

*Nicolae Chirişescu,
militar român, comandor.*

acestea, Flota de operaţiuni nu a suferit pierderi materiale sau umane. În schimb, navele bolşevice au fost puternic avariate de tirul monitoarelor româneşti, care au declanşat un incendiu de proporţii şi au distrus mai multe vase inamice.

La 27 ianuarie, Marele Cartier General aprobase numirea comandanţilor militari ai porturilor, confirmând printr-o circulară expediată comandamentului trupelor din Basarabia desemnarea în aceste funcţii a unor ofiţeri de marină. Decizia a fost comunicată oficial a doua zi, printr-un ordin al comandamentului marinei. Locotenent-comandorul în rezervă Ion Genoveanu fusese numit comandant militar al portului Reni, locotenent-comandorul Ştefan Popescu preluase comanda portului Ismail, iar căpitan-comandorul Nicolae Chirişescu devenise comandantul portului Chilia¹⁴. La sfârşitul lunii ianuarie, căpitanul de marină Dorin Iacomî a fost desemnat ofiţer de legătură între Flota de operaţiuni şi comandamentul trupelor din Basarabia, primind instrucţiuni precise despre atribuţiile sale şi despre modul în care urma să fie organizată corespondenţa¹⁵.

¹³ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 266-266v.

¹⁴ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 97-98.

¹⁵ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, f. 192.

Întrucât vasele de război ruse care intrau pe canalul Oceakov nu puteau fi observate de pe pozițiile românești din Periprava, comandorul Vasile Scodrea a solicitat un avion de recunoaștere și o escadrilă de bombardament ce să sprijine operațiunile¹⁶.

Detașamentul Dragu și Flota de operațiuni și-au reluat ofensiva la 28 ianuarie. Pentru a proteja flancul și spatele detașamentului de la Chilia și al celui care opera spre Vâlcov de atacurile dinspre Ackerman, cartierul Brigăzii 35 Infanterie, împreună cu două batalioane de infanterie, un batalion și o baterie de artilerie, a fost dislocat la nord de lacul Chitai, în zona coloniilor Baba - Zadunaevca - Glăvani - Selioglo. În seara de 30 ianuarie, pentru a susține trupele implicate în aceste lupte, în zona coloniilor Tarutino și Crasnoe pe Cogâlnic ajunsese și brigada 4 roșiori din Divizia 2 Cavalerie, sprijinită de artileria călăreață, desfășurând misiuni de recunoaștere în direcția Tatarbunar - Lichental. Operațiunile din zona Vâlcovului continuau simultan atât spre Periprava, cât și spre Vâlcov, cu implicarea semnificativă a Flotei de operațiuni. Escadrila de aviație solicitată ajunsese la Bolgrad la 29 ianuarie, comandantul Diviziei 13 Infanterie urmând să pună la dispoziție și avionul de recunoaștere necesar pentru reglarea tirului monitoarelor și pentru bombardamente¹⁷.

La 31 ianuarie, flota bolșevică din Marea Neagră și-a intensificat atacurile, bombardând cu 14 obuze și câteva șrapnele zona dintre tranșeele românești, aflată la 5 kilometri sud de Galilești și Jibrieni¹⁸. A doua zi, activitatea inamicului a fost mai redusă, limitându-se la un bombardament sporadic cu proiectile de calibru mare, trase din apropierea satului Jibrieni asupra satului Caracalia.

La începutul lunii februarie, au început negocierile între reprezentanții Flotei de operațiuni și delegații locuitorilor din Vâlcov. La 3 februarie, ora 17.00,

Dorin Iacomi

¹⁶ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, f. 278.

¹⁷ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, ff. 268v.-269.

¹⁸ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 68, f. 2.

două companii din batalionul de debarcare au intrat în Vâlcov fără a întâmpina rezistență. Vedetele române au capturat un remorcher rusesc la bordul căruia se aflau rebeli; o parte dintre aceștia au fost uciși în luptă, iar ceilalți s-au dispersat. A fost luat prizonier și un colonel rus, comandant al barjelor cu tunuri, venit în zonă să instaleze telefoane în sprijinul acțiunilor bolșevicilor ce urmăreau să-și recupereze pozițiile de luptă¹⁹.

La 4 februarie 1918, generalul I. Popescu, comandantul Diviziei 13 Infanterie, solicitase Flotei de operațiuni să înainteze de urgență pentru a apăra Gurile Dunării, în colaborare cu Detașamentul Dragu, precizând că divizia nu putea oferi trupe de infanterie, din cauza că era deja angajată în multiple operațiuni în alte localități. Prin urmare, apărarea se baza exclusiv pe infanteria de marină și pe resursele disponibile ale flotei, inclusiv pe sprijinul bateriilor de artilerie grea, al căror număr urma să fie stabilit și solicitat de la Marele Cartier General²⁰.

Principala amenințare era, la acel moment, trupele ruse radicalizate concentrate la Ackerman. Până la stabilirea unui plan defensiv pentru gurile Dunării, un batalion și două secții de artilerie de 53 mm din cadrul Detașamentului Dragu au fost grupate pentru a putea face față unui eventual atac, a consolida poziția de la Chilia și a menține controlul asupra Vâlcovului și Chilieii. O companie și două secții de mitraliere ale acestui batalion au fost detașate la Vâlcov, unde, alături de o companie de marină și una de mitraliere, au format garnizoana orașului. Celelalte unități ale Detașamentului Dragu (2 batalioane, o baterie de 75 mm din Regimentul 23 Artilerie și Escadronul 4/5 Călărași), urmau să securizeze regiunile Caramahmet, Cosachendorf - Caracica - Galilești și Jibrienii. Detașamentul Dragu trebuia să blocheze trecerea inamicului între localitățile Vâlcov, Jibrienii și Galilești - Tatarbunar și să sprijine, la necesitate, trupele staționate la Chilia și Vâlcov. Pentru apărarea zonei în cazul unui atac dinspre est, se prevedea colaborarea cu Brigada 25 Infanterie și Brigada 4 Roșiori²¹. La cererea comandantului flotei, o companie din Regimentul 47 Infanterie, aflată pe brațul Stepovoi-Solomonov, a fost trimisă pentru a întări garnizoana Vâlcov. La ora 20.00, o altă companie din același regiment preluase controlul asupra Jibrienilor și a dezarmat populația locală fără a întâmpina rezistență.

La 7 februarie, Flota de operațiuni a capturat mai multe șleपुरi nearmate și un grui plutitor la gura canalului Oceakov, blocându-l cu mine la intrarea în mare, unde continuau să fie prezente vasele de război ruse. O zi mai târziu, trei șleपुरi și un remorcher rusesc au fost aduse de ape la sud de Jibrienii. Echipelile trimise pen-

¹⁹ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 71, ff. 35-43.

²⁰ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 71, f. 47.

²¹ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 71, f. 45.

tru inspecție au descoperit un tun, câteva mitraliere și provizii deteriorate. În largul mării se puteau observa alte șleपुरi staționare, probabil abandonate de ruși²².

Pe 13 februarie, Flota de operațiuni lucra la recuperarea munițiilor din șleपुरile abandonate, debarcând obuze de 120 și 150 mm. Totodată, se continua consolidarea pozițiilor de tragere pe canalul Oceakov, în direcția mării²³. În aceeași zi, a fost modificată și dispunerea trupelor de uscat și a batalionului de debarcare al marinei, pentru a permite retragerea trupelor de pontonieri ce apărau brațul Sfântu Gheorghe. Batalionul 3/47 din Divizia 13 Infanterie a preluat pozițiile ocupate anterior de trupele de debarcare ale marinei și de compania 1/47, având misiunea de a împiedica orice tentativă a inamicului de a debarca la Vâlcov sau Jibrieni²⁴. Câteva zile mai târziu, s-a raportat că Flota de operațiuni înlocuise detașamentul de pontonieri de pe brațul Sfântu Gheorghe cu batalionul de debarcare, care a fost transferat la Periprava și ulterior trimis spre Sulina²⁵.

Operațiunile desfășurate în zona destinată Detașamentului Ackerman s-au încheiat la 28 februarie 1918, când au și fost desființate, conform ordinului emis de generalul I. Popescu, structurile create pentru aceste operațiuni, iar Regimentul 3 Vânători și Brigada 4 Roșiori au reintrat sub comanda diviziilor din care făceau parte²⁶.

La 1 martie, Batalionul 1 din Regimentul 47/72 Infanterie și secțiile de 53 mm, care fuseseră alocate ca sprijin Flotei din Deltă, au primit ordin să revină la Chilia-Nouă²⁷. Începând cu 4 martie 1918, conform condițiilor impuse de germani, Divizia 13 Infanterie, marea unitate căreia i se subordonase Flota de operațiuni, urma să fie demobilizată și înlocuită de Divizia 4 Infanterie, aflată la acea vreme sub comanda generalului Ioan Ghinescu și avându-l șef de stat-major pe locotenent-colonelul Eberht Moucha. Zona de operații a Diviziei 4 Infanterie fusese delimitată în următorul mod: la vest, Prutul, de la satul Manta (sud de Cahul) până la Dunăre; la sud, Dunărea, brațul Chilia și coasta până la limanul Nistrului; la est, Nistrul până la localitatea Crocmaz; la nord, o linie dreaptă ce pornea de la Manta spre Crocmaz, trecând prin Ceadâr-Lunga, Tarutino, Clasnic și Petropavlovca (toate exclusiv), separând zona de responsabilitate a Diviziei 4 Infanterie de cea a Diviziei 2 Cavalerie. În zilele de 6 și 7 martie, trupele destinate apărării Chiliei

²² AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 71, ff. 21-22v.

²³ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 71, ff. 119, 166.

²⁴ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 71, ff. 119, 234.

²⁵ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 71, ff. 119, 282.

²⁶ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 73, ff. 273-274v.

²⁷ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 73, f. 72.

Vedere din port

și Vâlcovului urmau să fie transportate pe apă sub supravegherea comandorului Constantin Focșa, restul unităților urmând să se deplaseze pe jos către zonele desemnate. Dunărea și Delta, până la brațul Sfântu Gheorghe, rămâneau sub supravegherea Flotei de operațiuni și a detașamentului de debarcare, care treceau sub comanda Diviziei 4 Infanterie. Postul de comandă al diviziei a fost instalat la Bolgrad, în sediul fostei Armate VI ruse și al Diviziei 13 Infanterie²⁸.

²⁸ AMNR-DCAP, F. 1635, *Corpul 6 Armată*, dos. nr. crt. 73, ff. 250-250v.

85 DE ANI DE LA SEMNAREA PACTULUI RIBBENTROP-MOLOTOV: istorie și actualitate

85 YEARS SINCE THE SIGNING OF THE RIBBENTROP-MOLOTOV PACT: History and Present Significance

Valentin Burlacu,

dr. în istorie

Agenția pentru Știință și Memorie Militară

ORCID ID: 0000-0003-1620-9493

[e-mail: burlacu.valentin59@yahoo.com](mailto:burlacu.valentin59@yahoo.com) /

CZU: 94(478)''1939''

REZUMAT

La împlinirea a 85 de ani de la Pactul Ribbentrop-Molotov, articolul explorează atât contextul și consecințele istorice ale înțelegerii sovieto-germane, cât și modul în care memoria acestui eveniment continuă să modeleze conștiința europeană contemporană. Sunt analizate implicațiile pactului asupra României și Basarabiei, condamnarea sa în epoca post-sovietică și reparația discursului revizionist în Federația Rusă de astăzi. Ziua de 23 august este prezentată ca un reper moral și civic, care invită la recunoașterea lucidă a trecutului și la reafirmarea valorilor democratice ce fundamentează unitatea europeană.

Cuvinte-cheie: 23 august; Pactul Ribbentrop-Molotov; Basarabia; memorie europeană; totalitarism

ABSTRACT

Eighty-five years after the signing of the Ribbentrop-Molotov Pact, this article examines both the historical context and the consequences of the Soviet-German agreement, as well as the ways in which the memory of this event continues to shape contemporary European consciousness. It analyzes the pact's implications for Romania and Bessarabia, its condemnation in the post-Soviet era, and the resurgence of

revisionist discourse in today's Russian Federation. The date of August 23 is presented as a moral and civic landmark, an invitation to a lucid acknowledgment of the past and a reaffirmation of the democratic values that underpin European unity.

Keywords: August 23; Ribbentrop-Molotov Pact; Bessarabia; European memory; totalitarianism

La optzeci și cinci de ani de la semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, Europa continuă să resimtă efectele aceluia acord care a schimbat harta continentului și destinul a milioane de oameni. În timp ce, pentru o parte a Europei, semnarea pactului la 23 august 1939 este tratată doar ca un moment marginal al trecutului, pentru statele din Europa Centrală și de Est, ea marchează începutul unei perioade de ocupații, deportări și pierderi de suveranitate. În prezent, confruntarea cu moștenirea aceluia pact nu mai este doar o chestiune de memorie istorică, ci și una de responsabilitate politică și morală, într-un context european din nou tensionat de revizionismul rus și de războiul din Ucraina.

În acest spirit, Parlamentul European a declarat, în 2008, ziua de 23 august drept Ziua Europeană de Comemorare a Victimelor Nazismului și Comunismului, instituirea ei marchând nu doar condamnarea comună a celor două regimuri totalitare, ci și efortul de a construi o memorie europeană solidară, bazată pe respingerea extremismului, intoleranței și opresiunii. Această zi are menirea de a readuce în atenția publică efectele devastatoare ale politicilor totalitare și de a reafirma valorile democrației, păcii și stabilității europene.

Cu 35 de ani în urmă, la 23 august 1989, cea de-a 50-a aniversare a Pactului Ribbentrop-Molotov a fost marcată printr-un gest simbolic de o amploare fără precedent, numit *Calea Baltică*. Aproximativ două milioane de lituanieni, letoni și estoni au format un lanț uman care s-a întins de la Vilnius până la Tallinn, trecând prin Riga. Prin această manifestație pașnică, participanții au denunțat înțelegerea din 1939 dintre Germania nazistă și Uniunea Sovietică drept punctul de plecare al suferinței lor și al pierderii independenței statelor baltice.

Existența protocolului secret, care a dus la anexarea de către URSS a unei părți din teritoriul Poloniei, a statelor baltice, precum și a Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța, a fost dezvăluită la procesul de la Nürnberg, dar negată constant de regimul sovietic până în 1989. În contextul deschiderii promovate de *perestroika*, reprezentanții statelor baltice au cerut publicarea documentului, iar Sovietul Suprem a creat o comisie specială, condusă de Alexandr Iakovlev. În raportul prezentat la 23 decembrie 1989 în fața Congresului Deputaților Poporului, oficialul sovietic declara:

Protocolul secret din 23 august 1939 reflectă clar esența stalinismului. [...] Face parte din cele mai periculoase rămășițe ale câmpului minat pe care l-am moștenit și trebuie acum făcut public¹.

La 24 decembrie 1989, Congresul Deputaților Poporului al URSS a adoptat o rezoluție prin care condamna „semnarea *Protocolului adițional secret* din 23 august 1939 și a altor înțelegeri secrete cu Germania” și recunoștea „aceste protocoale ca fiind nefondate din punct de vedere juridic și lipsite de valabilitate încă de la momentul semnării lor”. Documentul sublinia totodată că

Protocoalele [...] au fost folosite de [Iosif] Stalin și de anturajul său pentru a prezenta ultimatumuri și a exercita presiuni prin forță asupra altor state, încălcând obligațiile juridice asumate față de acestea².

În anii 2000, pe măsură ce țările din Europa Centrală, de Est și de Sud-Est se pregăteau să adere la Uniunea Europeană, liderii lor politici au început să solicite o recunoaștere mai clară a crimelor comise de regimurile comuniste și staliniste. În acest context, la 26 ianuarie 2006, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a adoptat Rezoluția nr. 1481, care sublinia necesitatea condamnării internaționale a crimelor regimurilor totalitare comuniste.

La 3 iunie 2008, un grup de personalități din Europa Centrală și de Est – foști disidenți deveniți lideri politici și intelectuali publici – au semnat la Praga *Declarația privind conștiința europeană și comunismul*³, prin care cereau recunoașterea publică a crimelor comunismului și instituirea unei zile europene de comemorare. Inițiativa a fost continuată, la 23 septembrie 2008, printr-o declarație propusă de aproximativ 50 de deputați ai Parlamentului European și semnată de 409, care milita pentru instituirea oficială a Zilei Europene de Comemorare a Victimelor Stalinismului și Nazismului la data de 23 august. Semnatarii subliniau că „influența și semnificația ocupației sovietice asupra cetățenilor statelor post-sovietice sunt insuficient cunoscute în Europa” și că o mai amplă conștientizare a acestor experiențe ar putea „înfrădăcina mai solid democrația și

¹ Сообщение комиссии по политической и правовой оценке советско-германского договора о ненападении от 1939 года (Доклад председателя комиссии А. Н. Яковлева 23 декабря 1989 года на II Съезде народных депутатов СССР), https://militera.lib.ru/research/1939_uroki_istorii/18.html

² О политической и правовой оценке советско-германского договора о ненападении от 1939 года (постановление Съезда народных депутатов Союза Советских Социалистических Республик 24 декабря 1989 г.), https://militera.lib.ru/research/1939_uroki_istorii/20.html

³ Prague Declaration on European Conscience and Communism, <https://www.legal-tools.org/doc/e123be/pdf>

consolida pacea și stabilitatea pe continentul nostru”. Aceste demersuri au condus, în cele din urmă, la Rezoluția Parlamentului European din 2 aprilie 2009 privind conștiința europeană și totalitarismul⁴, care a consacrat oficial ziua de 23 august drept Ziua Europeană de Comemorare a Victimelor Nazismului și Comunismului, recomandând ca ea să fie marcată anual „cu demnitate și imparțialitate”.

La 29 iunie 2009, Adunarea Parlamentară a OSCE a adoptat *Rezoluția privind reunificarea Europei divizate: promovarea drepturilor omului și libertăților civile în regiunea OSCE în sec. XXI*, prin care reafirma importanța marcării zilei de 23 august ca zi internațională de comemorare a victimelor totalitarismului. Documentul, cunoscut și sub numele de *Declarația de la Vilnius*, sublinia necesitatea unei memorii istorice comune pentru întregul continent european.

Ziua de 23 august a fost marcată pentru prima dată la nivel european în 2011, printr-o ceremonie organizată la Varșovia, sub auspiciile Președinției poloneze a Uniunii Europene. Cu acest prilej a fost adoptată *Declarația de la Varșovia*, în care participanții au subliniat importanța păstrării în memoria colectivă a crimelor comise de regimurile totalitare și a comemorării continue a victimelor acestora. Totodată, declarația îndemna instituțiile europene să sprijine cercetarea și centralizarea documentelor referitoare la aceste crime, ca parte a unui efort comun de asumare a trecutului.

În același spirit al inițiativelor europene de asumare a trecutului totalitar, Parlamentul României a adoptat în 2011 Legea nr. 198, prin care data de 23 august a fost declarată Ziua Comemorării Victimelor Fascismului și Comunismului. Prin aceeași lege, data de 21 decembrie a fost instituită ca Ziua Memoriei Victimelor Comunismului în România, marcând continuitatea eforturilor de cultivare a amintirii celor care au suferit sub dictatura comunistă.

La 19 septembrie 2019, Parlamentul European a adoptat *Rezoluția privind importanța memoriei europene pentru viitorul Europei*, prin care Uniunea Europeană a condamnat Pactul Ribbentrop-Molotov, încheiat între Uniunea Sovietică și Germania nazistă. Documentul

subliniază că cel de-Al Doilea Război Mondial, cel mai devastator război din istoria Europei, a izbucnit ca urmare imediată a cunoscutului Tratat de neagresiune nazisto-sovietic din 23 august 1939, cunoscut și sub numele de Pactul Molotov-Ribbentrop, și a protocoalelor sale secrete, prin care două regimuri totalitare care doreau să cucerească lumea au împărțit Europa în două zone de influență⁵.

⁴ *European Parliament resolution of 2 April 2009 on European conscience and totalitarianism*, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2009-0213_EN.html

⁵ *Importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei*, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0021_RO.html

Rezoluția Parlamentului European din 2 aprilie 2009 privind conștiința europeană și totalitarismul condamna ferm crimele împotriva umanității și încălcările grave ale drepturilor omului comise de toate regimurile totalitare și autoritare. În același spirit, la 21 august 2019, Guvernul Republicii Moldova a adoptat o hotărâre prin care a declarat ziua de 23 august drept Ziua comemorării victimelor tuturor regimurilor totalitare și autoritare, stabilind-o totodată ca zi de doliu național.

Sensul acestor comemorări se leagă direct de evenimentele ce au avut loc la 23 august 1939 – ziua semnării Pactului Ribbentrop-Molotov. Prin acest acord, cele două regimuri totalitare au deschis drumul către izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și către instaurarea dominației sovietice asupra unei mari părți a continentului.

Deși înainte de semnarea pactului o asemenea apropiere părea de neimaginat – cele două regimuri și se prezentau la nivel oficial drept dușmani ireconciliabili –, alianța din 1939 a devenit posibilă datorită unei conjuncturi favorabile statelor totalitare. Diferențele ideologice nu au constituit un obstacol real: realismul politic afișat de Iosif Stalin și Adolf Hitler a prevalat asupra oricărei incompatibilități de principiu, ducând la ignorarea aproape completă a divergențelor dintre cele două sisteme.

Pentru A. Hitler, semnarea tratatului cu Uniunea Sovietică se înscria în planul strategic al Germaniei naziste de extindere a așa-numitului *spațiu vital* (*Lebensraum*) și de instaurare a dominației asupra Europei și, ulterior, dincolo de granițele ei. Acest proiect prevedea desființarea statalității Cehoslovaciei și Poloniei și extinderea dominației germane asupra Uniunii Sovietice, precum și, pe frontul occidental, înfrângerea Franței și a Regatului Unit. Conducerea de la Berlin era însă conștientă că Germania nu putea susține un război pe două fronturi. În acest context, A. Hitler a urmărit ca, prin negocierile cu Moscova, să obțină neutralitatea temporară a Armatei Roșii, ceea ce i-a permis să lanseze ofensiva împotriva Poloniei fără teama unei intervenții sovietice. Presiunea timpului și nevoia de a acționa rapid l-au determinat să facă concesii semnificative în fața cererilor URSS.

Principalul obstacol și totodată cheia apropierei sovieto-germane l-a reprezentat Polonia. Renăscută după Primul Război Mondial, după mai bine de un secol de dominație ruso-austro-germană, ea devenise un stat-tampon între cele două puteri rivale. Pentru I. Stalin, existența unei Polonii independente nu oferea însă garanții de securitate: el o considera mai curând un posibil avanpost al unei invazii germane, decât un scut împotriva acesteia. Respectiv, din perspectiva URSS, dispariția Poloniei ca stat suveran nu însemna neapărat o pierdere strategică, ci putea fi interpretată și ca reechilibrare a frontierelor în favoarea Uniunii Sovietice. Aproximarea de Germania nazistă nu a fost pentru I. Stalin rezultatul unei convergențe ideologice, ci o decizie de circumstanță, dictată de rațiuni geo-

politice. Liderul sovietic aspira să refacă, sub o formă nouă, spațiul de influență al fostului imperiu țarist, și în același timp să câștige timp pentru consolidarea militară a URSS. Pactul din 1939 i-a oferit ocazia de a urmări simultan aceste două obiective, mascându-le sub retorica internaționalistă a revoluției mondiale, care funcționa, într-un registru ideologic diferit, într-un mod analog conceptului german de *Lebensraum*.

Pentru I. Stalin, pactul cu Germania oferea și o soluție temporară pentru slăbiciunea internă a Uniunii Sovietice. În urma epurărilor din 1937-1938, armata fusese grav afectată, iar conducerea militară – decimată. Dictatorul sovietic avea nevoie de timp pentru a reconstrui capacitatea de luptă a Armatei Roșii înaintea unei confruntări inevitabile cu Germania. Deschiderea lui I. Stalin față de un acord cu Berlinul s-a manifestat și printr-o schimbare semnificativă de direcție diplomatică: demiterea ministrului de externe Maksim Litvinov, asociat cu politica de securitate colectivă și apropierea de Occident, și numirea lui Viaceslav Molotov, un apropiat al său, favorabil unei înțelegeri directe cu Reichul.

În viziunea lui I. Stalin, un conflict între Germania și puterile occidentale era inevitabil, iar Occidentul nu avea șanse reale să reziste. Pactul cu A. Hitler îi oferea astfel timp pentru consolidare și posibilitatea de a extinde teritoriile sovietice către vest, sub pretextul unei „compensări” pentru neutralitatea sa în atacul asupra Poloniei. Totodată, zonele est-europene aflate între URSS și Germania urmau să servească drept zonă-tampon în cazul unei confruntări viitoare cu Wehrmachtul. Pentru moment, I. Stalin reușea să evite implicarea directă într-un război european, păstrând însă posibilitatea de a profita de slăbirea reciprocă a Germaniei și a Occidentului.

Atât A. Hitler, cât și I. Stalin erau conștienți că alianța lor nu putea fi decât provizorie și că, mai devreme sau mai târziu, aveau să se confrunte direct pe câmpul de luptă. Pentru moment însă, fiecare urmărea să-și asigure libertatea de acțiune în propriul plan expansionist și să aibă „spatele acoperit” în procesul de extindere a sferei de influență.

La apropierea dintre cele două puteri a contribuit și resentimentul comun față de Tratatul de la Versailles. Atât Germania nazistă, cât și Uniunea Sovietică se considerau victime ale ordinii internaționale postbelice: prima, pentru că fusese umilită și limitată militar și teritorial; a doua, pentru că fusese exclusă din negocieri și izolată diplomatic. În acest cadru de nemulțumire comună, pactul din 1939 a părut, pentru ambele părți, o ocazie de revanșă față de sistemul de la Versailles.

Deși relațiile cu Germania se îmbunătățeau treptat, I. Stalin nu renunțase încă la perspectiva unei cooperări cu puterile occidentale. În primăvara anului 1939, Marea Britanie și Franța au inițiat la Moscova negocieri pentru încheierea unui pact de asistență mutuală și a unei convenții militare menite să contracareze peri-

colul tot mai evident al expansiunii naziste. Discuțiile s-au desfășurat însă într-o atmosferă de neîncredere reciprocă și de indecizie politică. Delegația sovietică, suspicioasă față de intențiile occidentale, reproșa Londrei și Parisului ezitățile și ritmul lent al negocierilor. La rândul lor, reprezentanții britanici și francezi priveau cu rezerve colaborarea cu Moscova și sperau încă să evite războiul prin concesii diplomatice. Până la mijlocul lunii august, tratativele stagneră, iar I. Stalin a început să se orienteze către Berlin. Disponibilitatea Germaniei de a accepta pretențiile sovietice asupra Europei de Est, în contrast cu ezitățile anglo-franceze, a determinat schimbarea decisivă ce a dus la apropierea finală dintre Kremlin și Reich.

La 14 august 1939, ministrul german de externe Joachim von Ribbentrop a transmis Kremlinului propunerea de a încheia un pact de neagresiune între Germania și Uniunea Sovietică. Câteva zile mai târziu, negocierile anglo-franco-sovietice au fost întrerupte.

În cursul tratativelor, V. Molotov, ministrul sovietic de externe, a condiționat semnarea pactului de negocierea unui protocol suplimentar, care să stabilească delimitarea sferelor de influență în Europa de Est. Potrivit relatărilor diplomatice, I. Stalin ar fi insistat asupra formulării unui „acord suplimentar, ce nu va fi făcut public”, referindu-se la împărțirea zonelor de interes în Europa Centrală și de Est. J. von Ribbentrop a acceptat oferta, declarând că „Führerul acceptă ca partea estică a Poloniei și Basarabia, ca și Finlanda, Estonia și Letonia, până la râul Dvina, să intre în sfera de influență sovietică”.

În seara de 14 august 1939, J. von Ribbentrop i-a trimis contelui Friedrich-Werner von der Schulenburg, ambasadorul german la Moscova, o telegramă strict secretă și urgentă, cu instrucțiunea de a o transmite personal lui V. Molotov. Mesajul, redactat într-un limbaj neobișnuit de conciliant și direct, anunța intenția Germaniei de a deschide un nou capitol în relațiile cu Uniunea Sovietică și de a depăși vechea confruntare ideologică:

Evenimentele din ultima perioadă par să fi arătat că diferențele de viziune asupra lumii nu împiedică stabilirea unor relații practice între cele două state și inițierea unei cooperări noi și prietenoase. [...] În realitate, interesele Germaniei și ale Uniunii Sovietice nu se ciocnesc nicăieri. Spațiile vitale ale Germaniei și ale Uniunii Sovietice se învecinează, dar nu există nicio necesitate naturală a unui conflict între ele. [...] Guvernul Reichului consideră că între Marea Baltică și Marea Neagră nu există chestiuni care să nu poată fi reglementate spre deplina satisfacție a ambelor state. Printre acestea se numără, între altele, Marea Baltică, Țările Baltice, Polonia și regiunea sud-est europeană⁶.

⁶ СССР-Германия 1939, Документы и материалы о советско-германских отношениях с апреля по октябрь 1939 г., Vilnius, Mokslas, 1989, p. 30.

La 19 august 1939, I. Stalin a confirmat că este dispus să încheie un acord cu Germania nazistă. În zilele următoare, contactele diplomatice s-au intensificat, iar la 23 august 1939, ministrul de externe german J. von Ribbentrop a sosit la Moscova pentru a semna, alături de omologul său sovietic V. Molotov și în prezența lui I. Stalin, *Tratatul de neagresiune sovieto-german*, cunoscut în istorie sub numele de *Pactul Ribbentrop-Molotov*.

Tratatul cuprindea șapte articole și relua, în aparență, formula obișnuită a acordurilor de neagresiune. Documentul prevedea că niciuna dintre părți nu va recurge la forță împotriva celeilalte și că, în cazul în care una dintre ele ar fi intrat într-un conflict cu o a treia putere, cealaltă își va păstra neutralitatea. Ambele state se angajau, de asemenea, să nu adere la alianțe îndreptate direct sau indirect împotriva celeilalte și să mențină consultări reciproce asupra chestiunilor de interes comun. Divergențele urmau să fie soluționate prin mijloace diplomatice, nu prin recurgerea la forță. Tratatul era încheiat pentru o perioadă de zece ani, cu posibilitatea prelungirii, și urma să intre în vigoare imediat după semnare, fără procedura obișnuită de ratificare. Dincolo de formulările standard, însă, acordul consfințea tacit libertatea fiecărei părți de a acționa în propriul spațiu de interes – aspect clarificat prin protocolul secret încheiat concomitent.

În același timp cu semnarea tratatului de neagresiune, la 23 august 1939, a fost încheiat și un protocol adițional secret, alcătuit din patru articole, care stabilea delimitarea sferelor de influență ale Germaniei și Uniunii Sovietice în Europa de Est „în eventualitatea unei reconfigurări teritoriale și politice”. Potrivit documentului, Finlanda, Estonia și Letonia erau incluse în sfera de influență sovietică, iar Lituania revenea Germaniei, cu recunoașterea interesului acesteia pentru regiunea Vilna. În cazul unei „rearanjări teritoriale și politice” a Poloniei, linia de demarcație dintre sferele celor două puteri avea să urmeze cursurile râurilor Narva, Vistula și San, lăsând deschisă problema existenței unui stat polonez independent.

Articolul 3 al protocolului adițional menționa explicit că, „în ceea ce privește sud-estul Europei, partea sovietică își declară interesul pentru Basarabia, iar partea germană își proclamă dezinteresul politic complet față de această regiune”.

Ultimul articol stipula că întregul protocol trebuia să rămână strict secret.

Prin acest acord, Germania și Uniunea Sovietică realizau o nouă împărțire a Poloniei, reeditând, după aproape un secol și jumătate, precedentul istoric al dezmembrărilor succesive din sec. XVIII. În mod implicit, documentul consfințea dispariția sau mutilarea unor state din Europa Centrală și de Est și pregătea terenul pentru extinderea dominației sovietice asupra Țărilor Baltice și Basarabiei. Pentru I. Stalin, acordul a reprezentat un câștig strategic major: într-o singură zi și cu o singură semnătură, el reușea să recupereze o mare parte dintre teritoriile

pierdute de Imperiul Rus după Primul Război Mondial și să-și consolideze poziția în fața Germaniei.

Dincolo de formulările sale aparent neutre, Pactul Ribbentrop-Molotov a reprezentat, în esență, o alianță temporară între cele două mari regimuri totalitare ale Europei, care și-au coordonat interesele expansioniste în dauna democrațiilor occidentale. Acordul a consacrat, *de facto*, o echivalență politică între nazism și comunism, ambele sisteme legitimându-și acțiunile prin logica dominației și a violenței de stat.

Pentru contemporani, semnarea acestui pact a fost un șoc geopolitic de proporții. Două puteri care, până atunci, se prezentaseră drept dușmani ireconciliabili își anunțau cooperarea, sub privirile unei Europe care spera încă într-un echilibru fragil. Propaganda celor două regimuri fusese, până în acel moment, construită pe imaginea „inamicului absolut” reprezentat de celălalt. Reacția în capitalele occidentale a fost una de consternare și descurajare: pactul răsturna între-gul sistem de alianțe european și făcea iminentă izbucnirea unui nou război. Ziua de 23 august 1939 a fost, în consecință, considerată „o zi neagră pentru Europa”.

În interiorul mișcării comuniste internaționale, semnarea pactului sovieto-german a provocat o criză profundă de orientare. Partidele comuniste afiliate Cominternului, devenit între timp un instrument al politicii externe sovietice, s-au văzut nevoite să-și justifice brusc schimbarea de atitudine: Germania, până atunci prezentată ca principalul inamic al clasei muncitoare, nu mai era privită ca o amenințare imediată, în vreme ce „imperialismul anglo-francez” devenea noua țintă a propagandei. În scurt timp, majoritatea conducătorilor comuniste au salutat pactul drept o manifestare a „realismului politic” al Uniunii Sovietice.

Semnarea acordului a avut consecințe imediate: la 1 septembrie 1939, Germania a invadat Polonia, iar la 17 septembrie, Uniunea Sovietică a intervenit la rândul ei dinspre est, invazia dublă marcând începutul celui de-al Doilea Război Mondial. Conflictul a devenit curând global, producând pierderi umane și distrugerii fără precedent. Estimările istorice vorbesc despre peste 60 de milioane de victime, dintre care aproximativ 20 de milioane de militari și 40 de milioane de civili. În teritoriile aflate sub ocupația regimurilor totalitare, zeci de milioane de oameni au fost deportați, torturați sau executați, iar libertățile fundamentale au fost sistematic anulate. Teroarea de stat, lipsa de libertate și persecuțiile ideologice au marcat întreaga viață europeană, privând generații întregi de experiența democrației și a libertății individuale.

Polonia a fost prima victimă a Pactului Ribbentrop-Molotov, fiind împărțită între Germania nazistă și Uniunea Sovietică, cu mici rectificări teritoriale în favoarea Lituaniei și Slovaciei. La 28 septembrie 1939, cele două puteri totalitare

au semnat, tot la Moscova, un nou acord, *Tratatul germano-sovietic de frontieră și prietenie*, care confirma dezmembrarea „fostului stat polonez” și stabilea linia de demarcație a sferelor de influență. Prin acest tratat, Germania și Uniunea Sovietică deveneau, pentru moment, vecine și „prietene”, până la ruptura din iunie 1941. După anexarea teritoriilor estice ale Poloniei, în noiembrie 1939, autoritățile sovietice au inițiat o amplă campanie de sovietizare. Circa 13,5 milioane de locuitori ai regiunilor ocupate au fost declarați cetățeni sovietici, iar orice formă de opoziție a fost reprimată prin execuții, arestări și deportări. Între 1939 și 1941, aproximativ 320.000 de polonezi au fost deportați în Siberia și în alte regiuni îndepărtate ale URSS, iar peste 150.000 au murit sub regimul de ocupație sovietic. Cea mai cunoscută dintre crimele staliniste comise în această perioadă este masacrul de la Katyń, lângă Smolensk, unde aproximativ 22.000 de ofițeri și civili polonezi au fost executați în primăvara anului 1940 de către NKVD. Victimele proveneau în mare parte din elita intelectuală și militară a Poloniei interbelice – ofițeri, funcționari, medici, profesori –, executați în secret și aruncați în gropi comune.

Inviazia sovietică a Poloniei a fost o operațiune militară neanunțată oficial, desfășurată fără o declarație de război și justificată de propaganda sovietică drept o acțiune de „eliberare a fraților belaruși și ucraineni de sub jugul panilor polonezi”. În realitate, intervenția urmărea aplicarea prevederilor protocolului secret anexat Pactului Ribbentrop-Molotov și consfințea împărțirea teritoriului polonez între cele două puteri totalitare.

În continuarea aplicării Pactului Ribbentrop-Molotov, Uniunea Sovietică a declanșat, la 30 noiembrie 1939, un război de agresiune împotriva Finlandei, cunoscut sub numele de *Războiul de iarnă*, iar în iunie 1940 a ocupat și anexat cele trei republici baltice independente – Lituania, Letonia și Estonia.

Conform articolului 3 al Protocolului adițional secret, următoarea țintă devenea Basarabia, considerată de Moscova „un teritoriu care nu-i aparține României”. Astfel, la sfârșitul lunii iunie 1940, guvernul sovietic a adresat României ultimatumurile prin care cerea evacuarea administrației și armatei române din Basarabia și nordul Bucovinei, amenințând cu recurgerea la forță.

Chestiunea Basarabiei fusese reluată în contactele diplomatice germano-sovietice încă din 23 iunie 1940, când V. Molotov l-a convocat pe ambasadorul german la Moscova, F.-W. von der Schulenburg, pentru a-i comunica decizia Kremlinului. La teritoriul asupra căruia pretindeau sovieticii a fost adăugată, drept „compensație”, și Bucovina, o revendicare neașteptată chiar și pentru partea germană. În urma reacției de la Berlin, Moscova a redus pretențiile, limitându-le la partea de nord a Bucovinei, inclusiv orașul Cernăuți.

În fața presiunilor conjugate ale Uniunii Sovietice și ale propriei izolări diplomatice, guvernul român condus de Gheorghe Tătărescu a acceptat, la 28 iunie 1940, condițiile ultimative sovietice, comunicate prin notele din 26 și 27 iunie – acte ce puneau în aplicare prevederile Protocolului secret al Pactului Ribbentrop-Molotov. În răspunsul adresat Moscovei, România a declarat că se vede nevoită să evacueze Basarabia și nordul Bucovinei, pentru a evita declanșarea unui război. În cursul operațiunilor militare de ocupare, trupele sovietice au anexat și Ținutul Herței, teritoriu care nu fusese menționat nici în protocolul secret, nici în notele ultimative.

Ocuparea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herței a marcat începutul unei perioade de represiune sistematică împotriva populației locale, care a continuat și în perioada ulterioară războiului. În intervalul 28 iunie - 4 iulie 1940, numai în județele Cernăuți, Cetatea Albă și Bălți au fost arestate peste 1.100 de persoane, majoritatea intelectuali și funcționari. Au urmat deportări masive: în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, aproximativ 5.000 de familii au fost trimise în gulagurile din Siberia; în august 1940, din sudul Basarabiei au fost trimiși la muncă forțată peste 50.000 de tineri, iar între 1944-1949, alte 80.000 de persoane, dintre care multe nu s-au mai întors. Foametea provocată de autoritățile sovietice în anii 1946-1947 a făcut aproximativ 200.000 de victime, iar în noaptea de 5 spre 6 iulie 1949 au fost deportate în Siberia și Kazahstan circa 11.000 de familii de țărani. În total, peste un milion de locuitori ai Basarabiei au avut de suferit, sub diverse forme, în urma instaurării regimului sovietic.

Toate aceste acțiuni au reprezentat o încălcare flagrantă a dreptului internațional și a angajamentelor asumate de Uniunea Sovietică prin *Pactul Briand-Kellogg* (1928) și prin *Convenția privind definirea agresorului* (Londra, 1933). Ele au ilustrat caracterul expansionist și coercitiv al politicii externe staliniste, care a afectat grav suveranitatea și integritatea teritorială a României și a altor state din Europa de Est.

Pentru România, consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov nu s-au limitat la pierderea Basarabiei și a nordului Bucovinei. Prin precedentul creat, el a încurajat o serie de acțiuni revizioniste, desfășurate cu sprijinul sau cu acordul tacit al Germaniei naziste. În lunile următoare, țara a fost constrânsă să accepte noi cedări teritoriale: la 30 august 1940, prin dictatul de la Viena, a cedat nordul Transilvaniei către Ungaria, iar la 7 septembrie 1940, prin Tratatul de la Craiova, a transferat Cadrilaterul Bulgariei. Aceste pierderi succesive au plasat România într-o situație de izolare diplomatică și dependență crescândă față de Germania, care, după stabilizarea noii configurații teritoriale, s-a prezentat drept garant al „independenței” statului român. În realitate, această garanție a însemnat alinierea politică și militară la intențiile Reichului. Astfel, la 22 iunie 1941, România a în-

trat în al Doilea Război Mondial alături de Germania, justificându-și participarea prin obiectivul recuperării teritoriilor pierdute.

Încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în 1945, a marcat prăbușirea dictaturii naziste, dar nu și sfârșitul regimurilor totalitare în Europa. În locul dominației hitleriste, hegemonia sovietică s-a extins asupra Europei Centrale și de Est, unde prezența militară și influența politică a Uniunii Sovietice au impus, pentru aproape o jumătate de secol, regimuri comuniste dependente de Moscova. Europa a fost astfel scindată de „Cortina de Fier”, o frontieră simbolică și politică între cele două blocuri, menținută până la disoluția URSS, în 1991.

În acest răstimp, Europa Occidentală a putut beneficia de instituțiile democrației pluraliste și de o economie de piață în expansiune, reușind să se refacă și să construiască treptat un proiect de reconciliere și cooperare europeană. Prin contrast, statele din Europa Centrală și de Est au rămas sub regimuri comuniste autoritare, variind ca intensitate represivă, dar unite prin subordonarea politică față de Kremlin. Populațiile lor au fost private de libertate politică, suveranitate națională și drepturi fundamentale, iar dezvoltarea lor socială și economică a fost limitată de modelul impus de sistemul sovietic.

Pentru numeroase societăți din Europa Centrală și de Est, experiența ocupației sovietice și a regimurilor comuniste instaurate după război a devenit un element central al memoriei colective, comparabil, prin intensitatea traumei, cu Holocaustul nazist. Crimele staliniste, deportările și represiunea politică au marcat profund conștiința acestor popoare și au modelat felul în care ele au înțeles libertatea și democrația după 1989. În acest context, integrarea europeană a fost concepută nu doar ca reacție la distrugerile provocate de cele două războaie mondiale și de tirania nazistă, ci și ca un răspuns politic și moral la dominația regimurilor totalitare comuniste din estul continentului. Prin promovarea cooperării, reconcilierii și solidarității, construcția europeană a urmărit să depășească diviziunile care au fragmentat Europa în sec. XX și să garanteze pacea și democrația ca valori comune.

Protocolul adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov a fost condamnat de comunitatea internațională pentru caracterul său expansionist și pentru rapturile teritoriale pe care le-a legitimat în Europa de Est. Consecințele sale au constituit tema a numeroase studii istorice și analize geopolitice, care au examinat atât logica internă a înțelegerii dintre două regimuri totalitare aparent antagonice, cât și efectele ei de durată asupra configurației politice a continentului.

Pactul Ribbentrop-Molotov a fost condamnat public de istorici și instituții din Republica Moldova, un rol special avându-l *Conferința internațională „Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia”*, desfășurată la Chișinău, între 26 și 28 iunie 1991. Evenimentul, organizat sub egida Prezidiului Parlamentului

Republicii Moldova, a reunit savanți din 17 țări și a reprezentat una dintre primele reevaluări oficiale ale pactului în spațiul post-sovietic. În raportul principal prezentat la conferință, profesorul Alexandru Moșanu, pe atunci președinte al Parlamentului, a subliniat că, la 28 iunie 1940, Uniunea Sovietică a ocupat prin forța armelor Basarabia și nordul Bucovinei, împotriva voinței populației locale. Anexarea acestor teritorii a fost urmată de dezmembrări administrative și de încorporarea județelor Hotin, Cetatea Albă și Ismail în componența Ucrainei sovietice – o decizie ce a consfințit ruptura istorică produsă prin Pactul Ribbentrop-Molotov.

Pactul Ribbentrop-Molotov rămâne, până astăzi, o rană deschisă în conștiința europeană. În Europa Occidentală, el este perceput prioritar ca un episod diplomatic premergător războiului, însă pentru statele din Europa Centrală și de Est – și mai ales pentru cele din spațiul post-sovietic – data de 23 august simbolizează începutul ocupațiilor, al deportărilor și al pierderii suveranității. Diferența de percepție arată că unitatea Europei nu poate fi doar politică sau economică, ci trebuie să se bazeze și pe o memorie comună a suferinței și a responsabilității.

Atitudinea regimului de la Kremlin față de pactul din 1939 ilustrează dificultatea acestui proces. Deși Uniunea Sovietică a condamnat formal acordul în 1989, Federația Rusă a revenit treptat la o interpretare justificativă, prezentându-l ca un act „defensiv” impus de circumstanțele epocii. În discursul oficial actual, pactul este uneori invocat pentru a legitima agresiunea militară împotriva Ucrainei, iar orice comparație între obiectivele și metodele regimului stalinist și cele ale Germaniei naziste este respinsă vehement.

Cât timp caracterul criminal al alianței dintre I. Stalin și A. Hitler nu va fi pe deplin asumat și recunoscut, mai ales de către Rusia, memoria Europei va rămâne fragmentată, iar reconcilierea pe continent nu va avea un temei moral solid. Doar recunoașterea lucidă a crimelor comise împotriva păcii și a umanității poate constitui baza unei culturi comune a responsabilității, capabilă să dea consistență ideii de unitate europeană.

În acest sens, Basarabia – a cărei anexare în 1940 a stat la originea formării ulterioarei RSS Moldovenești – reprezintă una dintre moștenirile geopolitice directe ale Pactului Ribbentrop-Molotov. Această realitate a fost ulterior confirmată de tratatele de pace de la Paris (1947) și recunoscută *de facto* prin Actul Final al Conferinței de la Helsinki (1975), care a consacrat principiul intangibilității frontierelor europene. Astăzi, pentru Republica Moldova, data de 23 august nu este doar o zi a comemorării victimelor totalitarismelor, ci și un moment de reflecție asupra propriei istorii – un prilej de a reafirma angajamentul față de valorile democratice, adevărul asumat al trecutului și responsabilitatea de a construi o Europă a libertății și a solidarității.

Notă: Informații suplimentare despre inițiativa Rețelei Europene „Memorie și Solidaritate” (*European Network Remembrance and Solidarity*) dedicată Zilei Europene de Comemorare a Victimelor Regimurilor Totalitare – proiectul „Ține minte. 23 august / Remember. August 23” – pot fi consultate pe site-ul oficial www.enrs.eu/august23. Platforma oferă materiale documentare și educaționale, mărturii ale victimelor și prezentări ale contextului istoric. De asemenea, ENRS realizează anual scurte filme comemorative dedicate celor care au suferit sub regimurile totalitare, disponibile la adresa: <https://enrs.eu/video/list?project=remember-august-23>.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bold, Emilian, *Pactul Ribbentrop-Molotov. Antecedente și consecințe*, Editura Institutul European, Iași, 1998.
2. Constantiniu, Florin, *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, Danubius, București, 1991.
3. Courtois, Stephane, *Pata oarbă a memoriei europene 23 august 1939: alianța sovietico-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009.
4. Gafencu, Grigore, *Preliminariile războiului din răsărit. De la Acordul de la Moscova (21 august 1939) până la ostilitățile cu Rusia (22 iunie 1941)*, Editura Curtea Veche, București, 2011.
5. Nolte, Ernst, *Războiul Civil European 1917-1945: Național-Socialism și Bolșevism*, Runa, Grupul Editorial Corint, București, 2005
6. Șișcanu, Ion, *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*, Civitas, Chișinău, 2007.
7. Zamfir, Florin, Banciu, Jean, 1939. *Ultimul an de pace, întâiul an de război*, Editura Oscar Print, București, 2000.
8. *Cum interpretează Rusia Pactul Ribbentrop-Molotov: „A ajutat să extindem granița de vest a URSS cu circa 350 km”*. Acolo se afla Polonia, <https://www.digi24.ro/stiri/externe/cum-interpreteaza-rusia-pactul-ribbentrop-molotov-a-ajutat-sa-extindem-granita-de-vest-a-urss-cu-circa-350-km-acolo-se-afla-polonia-2058097>
9. *Importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei*, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0021_RO.html
10. *European Parliament resolution of 2 April 2009 on European conscience and totalitarianism*, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2009-0213_EN.html

11. *Prague Declaration on European Conscience and Communism*,
<https://www.legal-tools.org/doc/e123be/pdf>
12. *О политической и правовой оценке советско-германского договора о ненападении от 1939 года (постановление Съезда народных депутатов Союза Советских Социалистических Республик 24 декабря 1989 г.)*,
https://militera.lib.ru/research/1939_uroki_istorii/20.html
13. *Сообщение комиссии по политической и правовой оценке советско-германского договора о ненападении от 1939 года (Доклад председателя комиссии А. Н. Яковлева 23 декабря 1989 года на II Съезде народных депутатов СССР)*,
https://militera.lib.ru/research/1939_uroki_istorii/18.html
14. *СССР-Германия 1939, Документы и материалы о советско-германских отношениях с апреля по октябрь 1939 г.*, Vilnius, Mokslas, 1989

INSTITUȚIONALIZAREA OPRESIUNII ÎN OLTENIA SUB REGIM COMUNIST

THE INSTITUTIONALIZATION OF OPPRESSION IN OLTENIA UNDER THE COMMUNIST REGIME

Ionuț Enache,

*doctorand, Universitatea de Stat din Moldova
preot la Episcopia Slatinei și Romanaților, România*

ORCID ID: 0009-0006-5595-3636

e-mail: enache_ionut90@yahoo.com /

CZU:94:271.2(498.2)''1944/1989''

REZUMAT

Studiul analizează mecanismele de instituționalizare a opresiunii în Oltenia sub regimul comunist, în perioada 1944-1989. Pe baza unor surse de arhivă, multe dintre ele inedite, sunt investigate procesul de creare și funcționare a Direcției Generale a Securității Poporului (DGSP) și a direcțiilor sale regionale, în special Direcția Regională Craiova, structura aparatului represiv, personalul implicat și metodele utilizate. Lucrarea urmărește atât modul în care Securitatea a acționat ca instrument de control politic asupra tuturor categoriilor sociale – țărani, intelectuali, clerici, foști membri ai partidelor istorice –, cât și relațiile dintre stat și culte religioase prin intermediul Departamentului Cultelor. De asemenea, sunt analizate biografiile unor cadre din aparatul de securitate, evidențiind formarea lor precară, ascensiunea prin loialitate ideologică și implicarea directă în aplicarea directivelor represive. Studiul arată cum autoritățile comuniste au transformat structurile de securitate într-un instrument de constrângere fizică și subordonare morală, menținând timp de patru decenii un climat de teamă și supraveghere.

Cuvinte-cheie: Oltenia; regim comunist; represiune instituționalizată; Direcția Generală a Securității Poporului; Departamentul Cultelor; poliție secretă.

ABSTRACT

This study analyzes the mechanisms of institutionalized repression established in Oltenia under the communist regime between 1944 and 1989. Drawing on previously

COHORTA

unpublished archival sources, it reconstructs the creation, organization, and function-

ing of the General Directorate of the People's Security (DGSP) and its regional branches, particularly the Regional Directorate of Craiova. The paper examines the structure of the security apparatus, its personnel and methods, and its role in enforcing political control over all social categories, including peasants, intellectuals, clergy, and former members of historical parties. Special attention is given to the repression of religious life through the Department of Cults and to the biographies of security officers, whose limited education and rapid ideological promotion shaped the culture of obedience and violence within the institution. The study reveals how the communist authorities transformed the security services into instruments of both physical coercion and moral subordination, maintaining a climate of fear and surveillance throughout four decades of communist rule.

Keywords: Oltenia; communist regime; institutional repression; General Directorate of the People's Security; Department of Cults; secret police

După instaurarea în România a regimului comunist, aliniat la modelul sovietic, conducerea Partidului Muncitoresc Român (PMR) suspecta că inima Olteniei, Craiova, nu era pregătită din punct de vedere politic și ideologic pentru noile realități. Această percepție a persistat până în aprilie 1953, când o hotărâre a CC al PMR critica mai multe comitete regionale de partid – inclusiv cel din Craiova – pentru lipsa unei preocupări sistematice față de agitația politică, absența unui caracter combativ și instruirea insuficientă a agitatorilor¹. Suspiciunea era alimentată de episoade anterioare, precum discursul susținut aici în august 1947 de liderul liberal Gheorghe Tătărescu. Într-o ultimă tentativă de a avertiza opinia publică, Gh. Tătărescu sublinia că, deși România era legată de politica externă a URSS, cadrul ei geografic și „îndelungate tradiții și simpatii” o legau mai curând de „puterile occidentale”². În consecință, în Oltenia a fost creat un vast aparat represiv, utilizat ca instrument violent de punere în acțiune a directivelor politice ale regimului comunist. Acesta viza toate categoriile sociale și urmarea atât constrângerea fizică, cât și subordonarea morală a populației, în spiritul principiului stalinist: „avem dușmani interni, avem dușmani externi”.

În cadrul aparatului represiv, un rol central îi revenea Direcției Generale a Securității Poporului (DGSP), înființată la 1 septembrie 1948. Ofițerilor de securitate integrați aceștia li s-a atribuit competența de a instrumenta cauze³. Cu câ-

¹ *Rezoluții și hotărâri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (1951-1953)*, vol. II [numai pentru uz intern], Casa Scânteii I.V. Stalin, București, 1954, pp. 374-376.

² Apud Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, Editura PMR, București, 1951, p. 97.

³ Arhivele Consiliului Național de Studiere a Arhivelor Securității (ACNSAS), F. 3 *Ministerul de Interne. Direcția Management Resurse Umane*, inv. 7346, dos. 1/1948, ff. 7-8; *Ibidem*, dos. 3/1948, ff. 96-97.

*Generalul-locotenent Gheorghe Pintilie
(1902, Tiraspol – 1985, București),
supranumit „Pantiușa”, șeful Direcția
Generală a Securității Poporului
(1948–1963).*

teva zile mai devreme, la 28 august, Marea Adunare Națională a Republicii Populare România îl numise pe generalul-locotenent Gheorghe Pintilie în funcția de director general al DGSP, cu începere din 15 august (sic!), stabilindu-i-se salariul lunar de 55.000 lei. Angajații direcției primeau și alocații pentru vechime (10% din salariul de bază pentru fiecare clasă), și ajutor de familie (1.000 lei pentru fiecare copil), și lemne și echipament conform normelor aplicate Secretariatului General pentru Trupe. Prin decretul din 14 septembrie 1948 al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare România, Gh. Pintilie a fost numit și ministru adjunct la Ministerul Afacerilor Interne (MAI). De menționat faptul că uniforma DGSP era identică cu cea a trupelor Ministerului de Interne, cu petlițe și epoleți bleu-jandarm⁴.

Serviciului IV (Culte și secte) al DGSP i s-a încredințat misiunea de a desfășura acțiuni de depistare și lichidare a grupurilor și elementelor „dușmănoase” care – în viziunea regimului – desfășurau o „activitate politică subversivă”, „de subminare împotriva regimului democrat din RPR sub masca cultelor și sectelor”. Biroului 1 din cadrul acestui serviciu îi revenea sarcina de a urmări informativ „elementel[e] dușmănoase din mediile cultului ortodox, angajați ai institutelor de învățământ teologic și ai Ministerului Cultelor”⁵. Potrivit cercetărilor recente, Securitatea avea în fiecare departament special câte un colaborator responsabil de supravegherea vieții religioase și monitoriza problemele apărute în cadrul cultelor, în special în rândul grupurilor și persoanelor considerate ostile regimului⁶.

Direcțiile regionale ale DGSP reprezentau organul exterior (teritorial) al acestei structuri. Direcția Regională de Securitate Craiova, cu competențe asupra

⁴ ACNSAS, F. 3 *Ministerul de Interne. Direcția Management Resurse Umane*, inv. 7346, dos 1/1948, ff. 6, 11; *Ibidem*, dos. 3/1948, f. 256; F. Dobre (coord.), *Securitatea: structuri-cadre: obiective și metode*, vol. 1, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 19 (doc. 8).

⁵ F. Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. 1, p. 149 (doc. 48).

⁶ N. Petcu, G. Enache, D. Budeancă, *Ministerul/Departamentul Cultelor*, în: F. Banu, L. Țăranu (coord.), *Securitatea (1948-1989)*, vol. 1, ed. a II-a, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, pp. 557-565.

județelor Dolj, Vâlcea, Gorj, Mehedinți și Romanați⁷ a fost înființată la 1 septembrie 1948. În componența ei fuseseră incluse organe speciale (Biroul cadre, Biroul cifre, Biroul tehnic și secretariatul) și organe exterioare (Secția I informativă, Secția II contra-sabotaj, Secția III specială, Secția IV operativă și Secția V cercetări). Biroul culte și secte intra în componența Secției I informative.

Conducerea direcției regionale era asigurată de un director adjunct (în cazul direcției Craiova – maiorul de securitate Ioan Vasilescu) și de un subdirector. Organigrama ei prevedea următoarele grade și funcții: patru maiori (la acel moment, funcțiile fiind încredințate lui Eugen Vistig, Ioan Vasilescu, Nicolae Filip, Ilie Enescu), patru căpitani (Gheorghe Madaban, Ioan Ionescu, Mircea Malin, Ioan Georgescu), șapte locotenenți, zece sublocotenenți șefi de birou, trei sublocotenenți subșefi de birou, doi sublocotenenți cu funcția de șef de problemă, doi sublocotenenți funcționari operativi, patru plutonieri majori subșefi de birou, opt plutonieri majori șefi de securitate – funcționari operativi, 18 plutonieri majori funcționari operativi și patru plutonieri funcționari operativi⁸.

Direcția regională avea mai multe sarcini, inclusiv cea de „demascare în vederea lichidării activității antidemocratice organizate de clerul reacționar și de elementele naționaliste și șovine”⁹. Secția politici subversive întrunea cinci birouri, responsabile de diferite direcții. Biroul 4 monitoriza „activitatea cultului ortodox, a clerului reacționar și a elementelor reacționare din Ministerul Cultelor”¹⁰. În atribuțiile direcției regionale intra identificarea persoanelor ce se încadrau în categoria „dușman de clasă” și formularea de propuneri către DGSP privind arestarea și trimiterea lor în unități de muncă (colonii de muncă)¹¹. În 1950, această direcție a întocmit dosare pe numele mai multor persoane pe care le considera „cu trecut politic reacționar, foști exploatare”, propunând internarea lor la colonia de muncă (CM) Craiova-Pitești¹².

În atenția organelor de securitate au intrat chiar și elementele sociale considerate baza regimului politic – țărănimea. Amploarea acestor măsuri este confirmată

⁷ ACNSAS, F. 3 *Ministerul de Interne. Direcția Management Resurse Umane*, inv. 7346, dos. 3/1948, f. 258.

⁸ ACNSAS, F. 3 *Ministerul de Interne. Direcția Management Resurse Umane*, inv. 7346, dos. 3/1948, vol. 8, ff. 220-223, 243, 280-282.

⁹ F. Dobre (coord.). *op. cit.*, vol. 1, pp. 21-22 (doc. 10).

¹⁰ *Ibidem*, p. 32 (doc. 11).

¹¹ *Ibidem*, p. 288 (doc. 94).

¹² ACNSAS, F. *Documentar. Ministerul de Interne. Fondul documentar referitor la persoane cu trecut politic reacționar, foști exploratori, propuși a fi internați la CM Craiova-Pitești*, 1950, p. 46 (doc. 116).

de multiple exemple. Astfel, agricultorul Dumitru Ristea, născut la 16 iunie 1899 în com. Studina, m. Caracal, reg. Craiova, a fost condamnat la 28 noiembrie 1951, în baza unui mandat emis de Tribunalul Romanați, condamnat la șase luni închisoare corecțională și închis la penitenciarul Caracal¹³. Țăranul Constantin Olaru, născut la 20 mai 1926 în com. Logrești, m. Gilard, reg. Craiova, a fost arestat în 1954 și închis în penitenciarul Craiova pe baza mandatului preventiv emis de Procuratura Militară Craiova¹⁴. Agricultorul Ion Patruiescu, născut la 13 mai 1908 în com. Ticleni, reg. Craiova, a fost condamnat la șase luni de închisoare corecțională pentru neglijență în serviciu, prin sentința penală nr. 514c/1952 și mandatul nr. 5242/1952 emise de Tribunalul Craiova, fiind încarcerat la 17 decembrie 1952¹⁵.

General-colonel Alexandru Drăghici (1913–1993), ministru de Interne (1952, 1957–1965) ministru al Securității Statului (1952–1957)

La 11 februarie 1953, în cadrul unei ședințe de lucru cu directorii regionali, destinată analizei aplicării ordinului privind agentura informativă și a Hotărârii CC al PMR referitoare la arestările abuzive, ministrul Securității Statului, Alexandru Drăghici, a abordat subiectul parașutaților de la Ploșoru, Oltenia, care, în opinia lui ar fi trebuit căutați și la Craiova și sugerând trimiterea unei echipe centrale pentru sprijinirea regiunii în descoperirea insurgenților. Echipa, condusă de Vladimir Mazuru (născut în ianuarie 1915 la Chișinău, absolvent a șase clase gimnaziale și a unei școli tehnice de meserii), fusese acuzată de Al. Drăghici de incompetență, ceea ce, conform lui, ar fi condus la „scăparea bandiților”. Ministrul a vorbit despre o „dublură de nereușite” în regiune, incriminând că au fost recrutați „toți bețivanii și derbedeii, care nu se preocupau de munca lor, lucru care a făcut să scape bandiții, cu toate că am avut forțe armate pentru această treabă acolo și s-ar fi putut realiza ceva”¹⁶.

¹³ ACNSAS, F. Documentar. Ancheta PCR din 1968 privind abuzurile securității, dos. 19, vol. 6, f. 397.

¹⁴ *Ibidem*, f. 424.

¹⁵ *Ibidem*, f. 437.

¹⁶ F. Dobre (coord.). *op. cit.*, vol. 1, pp. 310-311 (doc. 97); pp. 701-702.

O dare de seamă „strict secretă” asupra activității Direcției 8 a MAI pentru perioada 1 ianuarie - 31 august 1954 semnala în activitatea regiunilor lipsuri serioase, cauzate de nerespectarea „legalității populare” în privința arestărilor. Erau vizate cazurile în care măsurile se luau fără verificarea temeinică a materialului informativ și, uneori, „fără cel mai elementar spirit de orientare”. Arestări nejustificate au fost semnalate în special în structurile regionale Craiova, Baia Mare, Constanța și Oradea. În regionala Craiova, un anchetator a maltratată persoane cercetate din 1950 până în martie 1954, când a fost descoperit. În activitatea regiunii Craiova s-au constatat și situații în care serviciile informative predau fără forme legale persoanele arestate către serviciul de cercetări, iar în administrarea probelor pentru justiție existau lipsuri grave¹⁷. Un alt abuz semnalat de autorități în Oltenia au fost omorârea, „din greșeală”, a trei țărani muncitori¹⁸.

În procesul *Salcia*, intentat unor foști angajați ai MAI, prin sentința nr. 1082/1955 a Tribunalului militar pentru unitățile MAI, fuseseră condamnate 11 persoane, două din ele fiind originare din Craiova: Tudor Prunescu, născut la 24 ianuarie 1925 în com. Urechești, Craiova, fiul lui Ion și Ilinca, și Gheorghe Iliescu, născut la 23 octombrie 1923 în Craiova, fiul lui Alex și Elisabeta¹⁹.

Un raportul din 14 noiembrie 1955 referitor la urmărirea informativ-operativă a „elementelor din fostele partide istorice” din reg. Craiova semnala existența unor foști membri ai partidelor țărăniști și liberale, care încercau să reorganizeze Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc și Partidul Social Democrat Independent. Din cei 6.647 de membri ai PNTI identificați în regiune, 411 erau supravegheați, folosindu-se în acest scop 44 de informatori calificați și 96 de informatori necalificați (un total de 140 informatori). În cazul Partidului Național Liberal, din cei 5.958 membri erau supravegheați 376, iar din cei 276 membri ai Partidului Social Democrat Independent – 53. În vizorul securității se aflau în special liderii formali și informal, suspectați că ar încerca să promoveze acțiuni de sabotaj la locurile de producție²⁰.

La 2 martie 1956, maiorul Marin Petre Socol a fost confirmat de Ministerul Afacerilor Interne în funcția de șef al Direcției Regionale a MAI (Securitate) Craiova. De profesie strungar în fier, M.P. Socol era membru de partid de zece ani și avea legături cu Uniunea Tineretului Comunist din 1942. A fost avansat căpitan

¹⁷ *Ibidem*, pp. 357-358 (doc. 103).

¹⁸ *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, vol. IV (partea a II-a), Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2007, p. 315.

¹⁹ ACNSAS, F. *Documentar. Ancheta PCR. din 1968 privind abuzurile securității*, dos. 19, vol. 6, ff. 120-121, 127.

²⁰ F. Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. 1, pp. 402-403 (doc. 110).

în mai 1953 și maior în mod excepțional la 23 august 1954. Între ianuarie 1955 și ianuarie 1956 a urmat un curs de specializare de un an la Moscova. Era prezentat ca persoană activă, care „la diferite acțiuni a dovedit hotărâre, perseverență și curaj în lupta cu dușmanul de clasă”²¹. În completarea profilului său profesional, documentele interne ofereau următoarea caracterizare: „Este un tovarăș combativ, cu spirit de inițiativă și intransigent față de lipsuri. Se preocupă de ridicarea nivelului său politic și profesional, datorită acestui fapt la cursul de specializare din URSS s-a situat printre elevii fruntași la învățătură”²².

Conform structurii organizatorice din 4 mai 1956, punctul radiogoniometric din Craiova, aparținând Serviciului „B” – Contrainformații Radio, executa măsurători la comanda dispecerului central de la București și, în paralel, răspundea comenzilor transmise de dispecerii serviciilor de contrainformații radio din URSS, Republica Populară Polonă, Republica Cehoslovacă, RP Ungară, RP Albania, RP Bulgaria. În 1957, Direcția regională MAI Craiova a fost implicată în înlăturarea grupului de tineret *Frăția Nouă*, condus de studentul Aurelian Gulea de la Institutul de Medicină, aflat sub influența profesorului de istorie Petre Bălănescu. În evaluarea Securității, grupul milita „împotriva regimului democrat popular, comunismului și Uniunii Sovietice”, și pregătea manifeste pe care intenționa să le difuzeze în ziua de 23 august. În urma acestei acțiuni au fost arestate șapte persoane²³. Pe parcursul anului 1957, organele de securitate din cadrul Direcției regionale MAI Craiova au trimis în judecată, sub acuzația de „uneltire contra ordinii sociale” un grup anticomunist condus de avocatul Mihai Paveliu, fost candidat din partea Partidul Național Liberal (Brătianu) în alegerile din 1946. Din grup mai făceau parte avocatul Gheorghe Popescu, fost guvernator al Băncii din Odesa, fost primar al orașului Craiova în timpul guvernării antonesciene, membru în comitetul de conducere al Partidului Național Țărănesc (condus de Iuliu Maniu) până la dizolvare; Ion Turcu, fost mare comerciant, membru în conducerea organizației PNT (Maniu); profesorul Constantin Mititelu, deputat din partea PNT (Maniu); Gheorghe Rădulescu (Livezi), fost deputat din partea partidului averescian, iar după 1944 președintele organizației Partidului Social Democrat Independent (Titel Petrescu) pe regionala Oltenia; avocatul Gheorghe Tudor, legionar, iar după 1944 înscris în PNL (Brătianu); fostul ofițer și moșier Ștefan Ionescu (Bălcești); fostul ofițer Constantin Singureanu. Începând din 1955, grupul organizase ședințe în cadrul cărora a elaborat un document politic intitulat *Programul minimal*. Acesta prevedea schimbarea regimului politic din România fie prin presiuni externe exercitate

²¹ *Ibidem*, p. 72 (doc. 24).

²² *Ibidem*, pp. 72-74 (doc. 24).

²³ *Ibidem*, p. 121 (doc. 37); p. 448 (doc. 116).

de țările capitaliste – în urma cărora Partidul Muncitoresc Român ar fi fost forțat să accepte revenirea partidelor istorice la guvernare – fie prin mijloace violente, ca urmare a declanșării unei conflagrații mondiale. Completul de judecată prezidat de maiorul Vespasian Semeniuc de la Tribunalul militar Craiova a pronunțat pedepse cuprinse între șase luni și un an și jumătate de închisoare. Chiar și condamnații au considerat aceste pedepse „blânde”: unii dintre ei „și-au făcut cruce afirmând că se așteptau la pedepse de peste 15 ani muncă silnică”²⁴.

În 1958, Tribunalul Militar din Craiova a condamnat la pedepse între 5 și 10 ani de închisoare corecțională cinci persoane acuzate de răspândirea de manifeste subversive. În 1963, ca urmare a recursului judecat de Tribunalul Suprem, acestea au fost achitate, întrucât în dosar nu existau probe ce să dovedească săvârșirea faptelor imputate. Prin urmare, cei învinuiți au fost arestați și privați de libertate timp de peste cinci ani, fără temei legal²⁵.

La 17 noiembrie 1964, ministrul afacerilor interne, Al. Drăghici, a comentat activitatea organelor de securitate în cadrul unei ședințe la care au participat toate cadrele de conducere din aparatul central și regional al MAI, menționând că, în urma unei activități „mai calificate dusă cu unii agenți, cât și prin recrutarea unor persoane care se bucură în mod real de încrederea foștilor legionari pe lângă care au fost dirijați, direcțiile regionale MAI Argeș, Bacău, Oltenia, Ploiești și Suceava posedă în prezent mai multe materiale importante”²⁶, criticând în același timp Direcția regională MAI Oltenia că, la acel moment, n-ar fi deținut materiale despre atitudinea a 33% dintre foștii deținuți eliberați în perioada 1962-1964²⁷.

La 18 februarie 1968, Ion Stănescu, președintele Consiliului Securității Statului (CSS), a emis ordinul nr. 1546 „strict secret” cu privire la constituirea colectivului de conducere al Inspectoratului Județean de Securitate Olt, formată la acea vreme din maiorul Gh. Gheorghe Diță – inspector-șef; maiorul I. Sandu Stănculescu – adjunct al inspectorului-șef; locotenent-colonelul S. Ștefan Szabo – adjunct al inspectorului-șef și șef al Secției III; maiorul E. Gheorghe Rațiu – adjunct șef serviciu tip 1 la Serviciul I informații interne; maiorul Gh. Aurică Enache – șef secție tip 1 la Secția II contra-sabotaj²⁸.

La 19 septembrie 1968, Consiliul Securității Statului a emis o dispoziție privind completarea rețelei informative cu informatori calificați până la 31 decembrie 1968. Prioritate aveau sectoarele considerate puncte vulnerabile, în speci-

²⁴ *Ibidem*, pp. 466-467 (doc. 118).

²⁵ ACNSAS, F. Documentar. *Ancheta PCR din 1968 privind abuzurile securității*, dos. 19, vol. 4, f. 9.

²⁶ F. Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. 1, p. 618 (doc. 144).

²⁷ *Ibidem*, p. 629 (doc. 144).

²⁸ *Ibidem*, p. 52 (doc. 23).

al posturile de radio și redacțiile publicațiilor literare din Craiova, Cluj, Târgu Mureș, Iași și Timișoara²⁹. În cursul anului 1968, s-a intensificat supravegherea informativă a cetățenilor străini care vizitau România. În unitatea teritorială Olt au fost identificate 14 persoane aflate în atenția Securității, dintre care șase veniseră în țară în acel an și fuseseră anunțate la unitate, iar șapte erau persoane cu care ofițerii de securitate au intrat în contact pentru prima dată în 1968. În urma activității de urmărire desfășurată prin rețeaua informativă, au fost întocmite 17 materiale trimise spre triere, cinci dintre acestea fiind completate și procesate prin intermediul Serviciului de triere al dispeceratului³⁰.

La 4 septembrie 1979, Comisia Comitetului Central al Partidului Comunist Român pentru probleme de cadre de partid și de stat a înaintat Secretariatului CC al PCR propunerea de eliberare a colonelului Gr. Gheorghe Isac din funcția de șef al Inspectoratului Județean Olt al MAI. În locul acestuia a fost înaintat colonelul V. Gheorghe Lungu, care deținuse anterior funcția de șef al Securității Maramureș³¹.

Sub supravegherea Securității, care privea cu suspiciune la orice legături cu cetățeni străini, au rămas foștii deținuți care activau în domeniile culturii, sănătății și justiției. Un caz vizat fusese cel al unui medic de la Spitalul Clinic din Craiova, cunoscut sub numele conspirativ „Niki”, fost condamnat pentru „propagandă dușmănoasă” și reintrodus în urmărire în decembrie 1980. Conform documentelor, acesta manifesta „concepții dușmănoase” și era preocupat de menținerea relațiilor prin corespondență cu cetățeni străini pe care îi cunoscuse în timpul vizitelor lor turistice în România, precum și cu studenți străini de la Facultatea de Medicină din Craiova³².

Un raport al Direcției I din 22 decembrie 1984 menționa 18 persoane din județul Olt acuzate că au „inițiat sau condus bande, organizații și grupări subversive”, 16 dintre ele fiind identificate drept foști legionari, doi fiind fără antecedente penale, între cei vizați aflându-se trei preoți și șase țărani. Printre cei monitorizați de Securitate se număra economistul Raul Volcinschi, în vârstă de 60 de ani, considerat inițiator și conducător al organizației *Stânca de granit*, prezumată subversiv-teroristă. Potrivit documentelor, fusese condamnat de mai multe ori „pentru infracțiuni contra securității statului și de drept comun” iar ultimul său domiciliu cunoscut era la Craiova³³.

²⁹ *Ibidem*, p. 361 (doc. 146).

³⁰ *Ibidem*, pp. 371-372 (doc. 149).

³¹ *Ibidem*, p. 230 (doc. 128).

³² F. Dobre (coord.), *Securitatea: structuri-cadre: obiective și metode*, vol. 2, București, 2006, p. 542 (179).

³³ *Ibidem*, pp. 262-263 (doc. 90).

Oltenia a furnizat numeroase cadre pentru aparatul represiv al regimului comunist, unele ajunse în funcții de conducere în structurile-cheie ale Ministerului de Interne și ale Securității. Vom oferi câteva exemple: Ion Silaghi (născut la 6 ianuarie 1929, în com. Gherceștii Noi, reg. Oltenia, profesia de bază frezor) era, la 28 aprilie 1961, șeful colectivului de instructori pentru MAI din Direcția organizatorică a Comitetului Central al Partidului Comunist Român; colonelul Grigore Răduică (născut la 22 august 1926 în satul Băluț, com. Ponoarele, reg. Oltenia), propus instructor în cadrul Grupului de instructori pentru controlul muncii de partid în Ministerul Forțelor Armate și MAI (parte a Direcției organizatorice a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român); locotenent-colonelul Ioan Constantin (născut la 25 octombrie 1926, în com. Carpen, reg. Oltenia), propus în funcția de șef al Direcției regionale MAI Cluj; locotenent-colonelul Vlad Iulian, șeful Direcției învățământ din CSS (născut la 23 februarie 1931, în com. Gogoșu, reg. Oltenia, absolvent de patru clase la Liceul comercial din Craiova), numit în 1983 adjunct al ministrului de interne; locotenent-colonelul Nicolae Florea (născut la 23 februarie 1932, în com. Milcov, jud. Olt), fost inspector-șef al Inspectoratului județean de securitate Dâmbovița; locotenent-colonelul Toma Popescu (născut la 1 aprilie 1923, în com. Perieți, jud. Olt), numit șef al Inspectoratului de Securitate al județului Mehedinți; locotenent-colonelul Constantin Dumitru Dumitrescu (născut la 26 octombrie 1926 în Slatina, jud. Olt) fost inspector-șef adjunct la Inspectoratul județean de securitate Cluj; colonelul Aristotel Stamatoiu (născut la 6 octombrie 1929, în com. Scoarța, jud. Olt), propus la 29 decembrie 1972 în funcție de șef al Direcției III din Direcția generală de contraspionaj; colonelul Grigore Petcu (născut în 1928 în or. Caracul, jud. Olt), propus la 4 septembrie 1979 secretar adjunct al consiliului politic al Ministerului de Interne; maiorul Ilie Ioan Vlădescu (născut la 30 septembrie 1930, în com. Verguleasa, jud. Olt), numit șef al Biroului 2 din Serviciul 7 – Direcția III³⁴.

Controlul exercitat de regim nu s-a limitat la sfera politică și socială, ci s-a extins sistematic și asupra vieții religioase, unde supravegherea a fost exercitată printr-un aparat administrativ specializat, coordonat de Ministerul Cultelor. În Oltenia, acest control s-a manifestat prin supravegherea constantă³⁵ a Mitropoliei și a structurilor ecleziale locale: pe parcursul anului 1954, ministrul cultelor a vizitat de câteva ori Mitropolia Olteniei³⁶. La nivel local, supravegherea era exercitată

³⁴ F. Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. 2, pp. 21-22 (doc. 4); pp. 220-222 (doc. 48); pp. 87-88 (doc. 55); pp. 95-96 (doc. 60); pp. 145-147 (doc. 86); p. 230 (doc. 104), p. 670 (doc. 197).

³⁵ A.N. Petcu, G. Enache, D. Budeancă, *op. cit.*, p. 552.

³⁶ [Cronicar], *Din cuprinsul Mitropoliei Olteniei. Vizita domnului Ministru al Cultelor*, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 7-8 iulie - august, 1954, pp. 396-397; E. Nedelescu, N. Nicolaescu, *Vizita Domnului Ministru al Cultelor în Oltenia*, în *Monitorul Oficial*, nr. 11-12, 1954, pp. 648-651.

prin intermediul așa-numiților împuterniciți sau inspecitori teritoriali³⁷ – funcție creată după modelul sovietic³⁸. Aceștia aveau atribuții extinse privitor la obținerea de informații, marcând o diferență radicală în atitudinea față de Biserică în raport cu regimul anterior. Într-o primă fază, din lipsă de cadre comuniste, în aceste funcții au fost cooptate persoane provenite chiar din mediul bisericesc: foști preoți, studenți la teologie, clerici caterisiți. Acest lucru a permis cultelor religioase să-și formeze un mecanism de negociere și de control asupra reprezentantului statului. După această etapă de tranziție, autoritățile au înlocuit treptat funcționarii „moșteniți” cu activiști de partid loiali, formați ideologic. Funcția de împuternicit s-a transformat din una administrativă în instrument de control politic și ideologic. Totuși, experiența acumulată în anii anteriori a permis Bisericii să continue, în anumite cazuri, practicile de negociere, pentru a evita directivele de partid care le afectau direct activitatea. Deși Partidul Comunist nu era deschis la compromisuri, iar ideologia oficială respingea orice formă de religiozitate, cultele au încercat să se adapteze și să supraviețuiască în limitele tot mai strâmte ale sistemului.

O nouă reconfigurare a relațiilor dintre Biserică și stat s-a produs după 1960, controlul politic fiind exercitat de Departamentul Cultelor. Dacă în perioada imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial episcopul putea numi preoți în parohii, solicitând ulterior recunoașterea acestora din partea Ministerului Cultelor, începând cu anii 1970, acest mecanism a fost înlocuit cu o procedură complexă, menită să supună numirile clericale unei supravegheri stricte. Astfel, reîncadrarea unui preot eliberat din detenție presupunea, în primul rând, o recomandare din partea penitenciarului. Urma o nouă recomandare din partea Departamentului Cultelor, iar cererea era apoi transmisă la centrul eparhial, unde era redactată cu atenție și înregistrată, de cele mai multe ori cu acordul prealabil al împuternicitului teritorial pentru culte. Dosarul era examinat de Permanența Consiliului Eparhial, apoi avizat de același împuternicit și transmis pentru avizare către Departamentul Cultelor și autoritățile locale. Abia după această etapă putea fi emisă decizia finală chiriarhală de numire la parohie³⁹. Acest sistem birocratic, instituit de autoritățile comuniste, funcționa ca un mecanism de filtrare și control, prin care accesul clerului la viața religioasă activă era strict condiționat și permanent monitorizat.

³⁷ A.N. Petcu, *Împuternicitul de culte între conformism și asigurarea libertății religioase*, în *Caietele CNSAS*, nr. 1-2 2013, pp. 7-82.

³⁸ I. Xenofontov, *Activitatea împuterniciților în problemele Bisericii Ortodoxe de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS pentru RSS Moldovenească*, în *Evoluții instituționale și impact social. Lucrări prezentate la Simpozionul Internațional „Stalinizare și destalinizare”, Făgăraș-Sâmbăta de Sus, 22-25 iulie 2013*, Polirom, Iași, 2014, pp. 311-322.

³⁹ A.N. Petcu, *Preoți vâlceni în închisorile comuniste (1945-1964)*, Editura „Praxis” a Arhiepiscopiei Râmnicului, Râmnicul-Vâlcea, 2019, pp. 19-20.

Istoricul Adrian Nicolae Petcu a abordat subiectul înputerniciților, privindu-le ca figuri intermediare între autoritatea politică și instituțiile religioase⁴⁰. Într-un alt studiu, același autor a investigat componența conducerii Departamentului Cultelor între 1970 și 1989, constatând că toți membrii acestei structuri de conducere proveneau din Oltenia, un detaliu semnificativ în contextul acestui studiu⁴¹. Această constatare subliniază importanța cercetării biografice pentru înțelegerea influenței factorului subiectiv în relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și statul comunist.

Privit în ansamblu, aparatul opresiv din Oltenia a exercitat un control sistematic asupra așa-numiților „dușmani ai poporului” – o formulare generală folosită pentru a justifica represiunea împotriva unor categorii sociale extrem de diverse, de la foști membri ai partidelor istorice și lideri religioși, până la țărani, intelectuali și studenți. Biografiile cadrelor din securitate dezvăluie o serie de constante: pregătirea profesională modestă, ascensiunea prin loialitate ideologică și o implicare adesea mecanică, dar eficientă, în aplicarea directivelor represive. Aceste trăsături au contribuit, în numeroase cazuri, la erori grave chiar din perspectiva internă a structurilor centrale ale Securității.

⁴⁰ A.N. Petcu, *Înputernicitul de culte între apărarea legalității socialiste și asigurarea libertății religioase*, în: *Caietele CNSAS*, nr. 1-2, 2013, pp. 7-82.

⁴¹ A.N. Petcu, *Activitatea Departamentului Cultelor în atenția Securității (1970-1989)*, în: *Caietele CNSAS. Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității*, nr. 2, 2009, pp. 73-78.

ASPECTE MILITARE ÎN VIAȚA COTIDIANĂ DIN RSSM (anii 1970-1980)

MILITARY ASPECTS OF EVERYDAY LIFE IN THE MSSR (1970s-1980s)

Anatolie Nosatii,

*Ministerul Apărării al Republicii Moldova
doctorand, Universitatea de Stat din Moldova*

ORCID ID: 0000-0002-3070-7141

e-mail: anatolienosatii72@gmail.com /

CZU:355.233(478)''1970/1980''

REZUMAT

Studiul examinează modul în care militarizarea vieții cotidiene din RSS Moldovenească, în anii 1970-1980, a modelat educația, munca și percepțiile sociale. Pregătirea militară a tinerilor a fost integrată în sistemul de învățământ prin disciplina „Pregătirea Militară Inițială”, jocul „Zarnița” și activitățile organizației DOSAAF, care combinau instruirea tehnică cu propaganda ideologică. Armata sovietică era prezentă și în industrie, mass-media și spațiul public, fiind prezentată ca garant al păcii și al unității. În a doua jumătate a anilor 1980, dezvăluirile privind abuzurile și realitățile războiului din Afganistan au subminat imaginea idealizată a armatei, marcând începutul declinului legitimității sale în societatea moldovenească.

Cuvinte-cheie: militarizare; educație militară; DOSAAF; propagandă sovietică; războiul din Afganistan; RSS Moldovenească

ABSTRACT

The study examines how the militarization of everyday life in the Moldavian SSR during the 1970s–1980s shaped education, labor, and social perceptions. Military training was integrated into schools through the subject “Initial Military Preparation,” the “Zarnitsa” game, and DOSAAF activities, which combined technical instruction with ideological propaganda. The Soviet Army was present in industry, media, and public life, being portrayed as a guarantor of peace and unity. In the late 1980s, revelations about abuses and the realities of the Afghan war undermined the army’s idealized image, marking the beginning of its declining legitimacy within Moldovan society.

Keywords: militarization; military education; DOSAAF; Soviet propaganda; Afghan

nr. 1, 2024

War; Moldavian SSR

În anii 1970-1980, armata sovietică era considerată una dintre cele mai puternice armate de pe glob. Societatea și economia URSS erau profund militarizate, iar pregătirea populației pentru un posibil conflict cu Occidentul devenise parte integrantă a vieții cotidiene. Nu făcea excepție nici RSS Moldovenească: locuitorii ei erau educați în spiritul militarismului, al ideologiei socialiste și al loialității față de statul sovietic. Odată cu venirea lui Leonid Brejnev la conducerea PCUS, campaniile de promovare a imaginii forțelor armate s-au intensificat, accentuând importanța acestora în societate¹.

La acea dată, armata sovietică își completa efectivele prin încorporare a cetățenilor în serviciul militar obligatoriu. Articolul 3 din legea cu privire la serviciul militar confirmă acest lucru:

Toți bărbații, cetățeni ai Uniunii Sovietice, indiferent de rasă, naționalitate, religie, studii, loc de trai, statut social sau venituri, sunt obligați să-și satisfacă serviciul militar în rândurile forțelor armate ale Uniunii Sovietice².

Recrutarea se organiza de două ori pe an, în lunile mai-iunie și noiembrie-decembrie, pe baza unui ordin al ministrului apărării. Numărul persoanelor ce urmau a fi recrutate se stabilea de Sovietul de Miniștri al Uniunii Sovietice.

În discursul oficial, serviciul militar era prezentat drept un privilegiu și un semn de maturitate civică, nu ca o obligație impusă de stat. În RSSM, de exemplu, plecarea recruților era transformată într-un ritual public menit să legitimizeze armata și să consolideze loialitatea față de regim. Organizarea acestor ceremonii revenea comitetelor executive ale sovietelor satești, comisiilor responsabile de implementarea noilor ritualuri, comitetelor comsomoliste, instituțiilor publice locale. De regulă, evenimentele se desfășurau în prezența conducerilor locale, a veteranilor de război și a familiilor, iar discursurile oficiale, rostite tradițional de președinți de colhozuri sau de veterani, relau formule standardizate:

Serviciul militar în rândul forțelor armate ale Uniunii Sovietice reprezintă o școală de înțelepciune și călire a tânărului ostaș. Armata noastră s-a format la inițiativa lui Vladimir Ilici Lenin, fiind sărbătorită la 23 februarie. Militarii sovietici sunt educați în spiritul frăției dintre popoare și își îndeplinesc cu demnitate datoria internațională. Armata noastră, împreună cu armatele frățești, păstrează pacea pe pământ³.

Viitorii ostași erau încurajați să-și accepte despărțirea de familie și să întrețină legătura prin scrisori, întărind astfel imaginea unei relații armonioase între armată, comunitate și familie.

¹ А.Н. Гордиенко, *Войны второй половины XX века*, Минск, 1998, p. 56.

² *Закон СССР о всеобщей воинской обязанности: принят третьей сессией Верховного Совета СССР, седьмого созыва 12 октября 1967*, Moscova, 1981, p. 5.

³ Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei (în continuare AȘCAȘM), F. 24, inv. 2, dos. 23, f. 43.

La 2 octombrie 1967, Sovietul Suprem al URSS a adoptat noua lege cu privire la serviciul militar obligatoriu, în baza căreia serviciul militar se reducea cu un an. Prezentată oficial ca o concesie în favoarea tinerilor, a fost introdusă apoi ca măsură obligatorie de predare a disciplinei militare în școli denumită „Pregătirea Militară Inițială” (HBI). Astfel, o parte din instruirea militară a fost mutată în sistemul de învățământ, asigurând formarea viitorilor recruți încă din adolescență⁴. Ministerul Apărării al URSS era responsabil de dotarea școlilor, instituțiilor de învățământ secundar de specialitate, a celor din sistemul profesional și a centrelor de formare cu armament de instrucție – mitraliere de antrenament, carabine, lansatoare portabile de grenade antitanc, echipamente didactice, puști și cartușe de calibru mic. În colaborare cu Comitetul Central al organizației DOSAAF (Societatea Voluntarilor pentru Sprijinul Armatei, Aviației și Flotei), armata organiza pentru tineri exerciții de tragere cu mitraliere, inclusiv cu muniție reală. Scopul acestor activități era familiarizarea elevilor cu tehnica militară și pregătirea lor pentru încadrarea rapidă în forțele armate sovietice⁵.

La 11 septembrie 1980, Consiliul de Miniștri al URSS a adoptat rezoluția *Cu privire la pregătirea militară inițială a tinerilor*, în baza căreia, conducerea generală și controlul asupra instruirii militare din școli au fost trecute pe seama Ministerului Apărării. Funcția de profesor de pregătire militară inițială era încredințată, de regulă, ofițerilor în rezervă și persoanelor cu studii militare medii ori superioare⁶, aceștia urmând să predea nu doar elemente tehnice, ci și având obligația de a transmite mesaje propagandistice care să cultive patriotismul sovietic și să prezinte serviciul militar ca pe un beneficiu și o datorie de onoare. În cadrul lecțiilor, apărarea statului sovietic era descrisă ca o obligație fundamentală a fiecărui cetățean, iar unitatea dintre armata sovietică și partidul comunist era prezentată drept fundament al acestei datorii, în cadrul cursului *Predarea pregătirii militare inițiale* componenta ideologică fiind una dominantă. Profesorii trebuiau să idealizeze rolul Armatei Roșii, prezentată ca fiind creată la ordinul „marelui conducător bolșevic” Vladimir Lenin. O atenție specială era acordată jurământului militar, care trebuia învățat pe de rost și prezentat ca moment decisiv în viața fiecărui ostaș. Cursul includea și lecții ce vizau descrierea organizării și pregătirii de luptă a armatei sovietice, cu detalieri și caracteristici ale diferitelor genuri de

⁴ Закон СССР о всеобщей воинской обязанности..., p. 10.

⁵ О сроках и порядке введения начальной военной подготовки молодежи: постановление Совета Министров СССР № 2890 от 29 апреля 1968 г., https://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6792.htm

⁶ О начальной военной подготовки: Постановление Совета Министров СССР № 785-260 от 11 сентября 1980 г., Moscova, 1980.

arme. În toate școlile din RSSM au fost deschise clase pentru predarea educației militare. Disciplina însuma 140 de ore academice, câte două pe săptămână. Cursul era obligatoriu pentru băieți și fete⁷ și cuprindea familiarizarea cu simbolurile și tradițiile militare sovietice, gradele militare, regulamentele armatei și importanța respectării acestora. Se studia armamentul din dotarea armatei, în special asamblarea și dezasamblarea automatului Kalașnikov, se organizau trageri cu arme pneumatice și cursuri de apărare antichimică. Băieții erau instruiți în mersul în formație, iar fetele în acordarea primului ajutor pe câmpul de luptă. La încheierea cursului, elevii de clasa a X-a urmau un stagiu practic: băieții erau trimiși pentru o săptămână în tabere speciale, organizate fie într-o unitate militară locală, fie într-o tabără de pionieri. Sub îndrumarea militarilor de carieră, aceștia se familiarizau cu organizarea serviciilor într-o unitate, cu armamentul disponibil, săpau tranșee, efectuau antrenamente de luptă cu elemente tactice și fizice, simulând condițiile vieții de front⁸. Acest tip de instruire îmbina pregătirea tehnică elementară cu o intensă încărcătură ideologică, transformând școala într-un spațiu de militarizare a educației. Prin ritualuri, simboluri și exerciții fizice, se cultiva nu doar disciplina, ci și acceptarea necondiționată a rolului armatei în viața societății sovietice. În acest fel, procesul de formare a viitorilor recruți începea mult înainte de încorporarea oficială, modelându-le atitudinile și percepțiile încă din adolescență.

Un element important al pregătirii militare inițiale era jocul militar-sportiv *Зарница* (Fulger). În numărul din 10 ianuarie 1967, ziarul *Пионерская правда* (Adevărul pioneresc) publicase regulamentul jocului și ordinul nr. 1 al primului comandant al acestuia – eroul Uniunii Sovietice, mareșalul de artilerie Vasili Ivanovici Kazakov. Ordinul prevedea formarea în cadrul școlilor a unor state-majore formate din 6-8 elevi, după modelul structurilor militare, responsabile de organizarea și conducerea jocului. Administrația școlii, comitetul comsomolist și organizațiile de pionieri formau detașamente de elevi din clasele VI-VIII, denumite „armata tânără”, care, animate de „dragostea pentru statul sovietic” și disponibilitatea de a înfrunta „orice dușman”⁹, urmau să participe la activitățile deja planificate. Introducerea jocului a transformat organizația de pionieri, care era deja un instrument de îndoctrinare a minorilor în baza ideologiei comuniste, într-o structură cu pronunțat caracter militar-ideologic. *Зарница* era prezentată ca o competiție sportiv-militară între detașamente de pionieri, simulând operațiuni și exerciții militare¹⁰.

⁷ *О сроках и порядке введения начальной военной подготовки молодежи...*, https://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6792.htm

⁸ *Начальная военная подготовка*, Moscova, 1978, p. 20.

⁹ *Пионерская правда*, nr. 3 (10 ianuarie), 1967, p. 1.

¹⁰ *Moldova Socialistă*, nr. 176 (31 iulie), 1969, p. 2.

În RSSM, competițiile începeau la nivel de școală, continuau cu etape orașenești, raionale și republicane, unele ajungând până la nivel unional. *Зарница* funcționa, deci, ca instrument de militarizare timpurie, mascând pregătirea paramilitară sub forma unei competiții sportive. Prin imitarea structurilor și practicilor armatei, copiii erau familiarizați cu limbajul, ierarhia și ritualurile militare încă din ciclul gimnazial. Jocul nu doar reproducea imaginarul militar sovietic, ci îl integra într-un mod atrăgător și ușor de interiorizat în viața cotidiană a elevilor. Pe lângă programul obligatoriu de pregătire militară inițială din școlile profesionale și tehnice, elevii care doreau o instruire suplimentară înainte de recrutarea în armată puteau participa la cursurile organizate de organizația unională DOSAAF. Orașul Bălți a găzduit majoritatea competițiilor republicane și unionale¹¹.

În RSSM, această structură activa sub coordonarea Comitetului Central al DOSAAF. În perioada 1971-1986, președintele organizației republicane DOSAAF, generalul Vladimir Șmarov, promovase insistent campania de ridicare a nivelului de pregătire militară a tinerilor, în special a celor care urmau să servească în unități de tancuri¹². În 1981, în RSSM activau 36 de structuri DOSAAF, care coordonau în principal cluburile tehnico-sportive cu profil militar. Organizația republicană DOSAAF își edita propriile ziare și reviste – *Советский Патриот* (*Patriotul Sovietic*), *За рулем* (*La volan*), *Радио* (*Radioul*), *Крылья Родины* (*Aripile Patriei*) – dintre care cea mai reprezentativă era revista *Военные Знания* (*Cunoștințe militare*). Distribuite în școli și biblioteci și difuzate în raioane, aceste publicații erau folosite pe post de material auxiliar la orele de pregătire militară inițială, contribuind la familiarizarea elevilor cu tehnica militară și la consolidarea mesajelor propagandistice¹³. În 1983, filiala Chișinău întrunea peste 300.000 de membri, cu 816 structuri primare.

În colaborare cu autoritățile locale, DOSAAF organiza în orașele și centrele raionale din republică școli și cursuri pentru formarea specialiștilor în domenii tehnice: șoferi de categoria I, II și III, șoferi amatori, motocicliști și conducători de scutere, mecanici de motor, câmaci de șalupe, tractoriști, buldozeriști, radiotelegrafiști, scafandri, precum și tehnicieni pentru reparația aparatelor de radio și televiziune. Programele de instruire erau elaborate împreună cu Direcția generală pentru învățământul profesional-tehnic a Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești, iar pregătirea șoferilor se realiza în colaborare cu Ministerul Menținerii Ordinii Publice. Astfel, organizația DOSAAF devenise o structură prezentă în mod stabil în viața cotidiană a tinerilor din RSSM, funcționând atât ca instrument de pregătire

¹¹ <https://ltgeorgecosbuc.md/istoria-institutiei/>

¹² *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*, vol. 8, Chișinău, 1981, p. 222.

¹³ *Кишиневская Энциклопедия*, Chișinău, 1984, p. 233.

premilitară a viitorilor recruți, cât și ca element propagandistic menit să cultive încrederea în forța armatei sovietice și legitimitatea acesteia¹⁴.

Astfel, DOSAAF funcționa ca o verigă intermediară între educația școlară și armata propriu-zisă, oferind instruire tehnică specializată, însoțită de un puternic mesaj propagandistic. Prin activitățile sale, organizația transforma deprinderile utile în timp de pace – cum ar fi conducerea vehiculelor sau reparația echipamentelor – în competențe subsumate pregătirii de război, legând, practic pregătirea profesională de cultivarea loialității față de armata sovietică și consolidând în același timp imaginea acesteia ca pilon central al statului.

Prezența armatei sovietice în viața cotidiană a RSSM avea și o dimensiune economică semnificativă. La sfârșitul anilor 1980, obiectivele militare și unitățile aflate pe teritoriul republicii ocupau aproximativ 11.000 de hectare de teren¹⁵. În această perioadă au fost construite obiective strategice menite să asigure capacitatea URSS de a lansa lovituri de represalii în eventualitatea unui război nuclear. Aceste instalații erau proiectate să reziste la explozii nucleare și dotate cu mecanisme de absorbție a undelor de șoc, similare construcțiilor moderne rezistente la cutremur, precum și cu sisteme avansate de susținere a vieții, inclusiv tehnologii de filtrare a aerului și de înghețare a solului¹⁶.

În RSSM funcționau mai multe întreprinderi specializate în producția de echipamente electronice și componente pentru tehnica militară a armatei sovietice, care angajau un număr important de localnici. Una dintre cele mai importante era Uzina *Mezon*, specializată în microelectronică¹⁷, care dispunea de un sistem de galerii subterane de peste 30 km lungime, cu o lățime de trei metri și o înălțime de cinci metri, având ieșirea dincolo de hipodromul din Chișinău. Întreprinderea avea aproximativ 900 de angajați, dintre care două treimi erau ingineri, majoritatea absolvenți ai Institutului Politehnic din RSSM, cu specializări în matematică, chimie și energie atomică. *Mezon* elabora programe tehnice și radio-electronice pentru Ministerul Apărării al URSS și, în anii 1970-1980, a fost un producător major de componente pentru armamentul sovietic. Pe lângă personalul de specialitate, întreprinderea angaja un număr considerabil de muncitori necalificați, majoritatea originari din RSSM¹⁸.

Prezența armatei sovietice era integrată în viața cotidiană din RSSM și prin intermediul altor canale, în special prin cele mass-media. Televiziunea, radioul și

¹⁴ AOSPRM, F. 3196, inv. 4, dos. 222, f. 4.

¹⁵ V. Ciobanu, S. Plop, *Constituirea și evoluția Armatei Naționale a Republicii Moldova*, Chișinău 2021, p. 5

¹⁶ *Istorie de tristă faimă – buncărul de la Olișcani, unul dintre cele mai mari din fosta Uniune Sovietică*, <https://www.moldpres.md/news/2024/08/26/24006600>

¹⁷ V. Dulgheru, *Istoria Republicii Moldova*, Chișinău, 2018, p.159.

¹⁸ *Ibidem*, p.160

presa scrisă difuzau constant materiale despre istoria armatei sovietice, glorificând victoriile acesteia. Alături de programe produse local, posturile de televiziune din republică prezentau transmisiuni de la Moscova dedicate zilei de 23 februarie (Ziua Armatei Sovietice și a Marinei Militare). Primul canal al televiziunii republicane difuza, în fiecare duminică, emisiunea *Slujesc Uniunii Sovietice*, proiectat la solicitarea Direcției Politice Principale a Armatei Sovietice. Formatul emisiunii permitea succedarea secvențelor despre viața militarilor, în special a recruților, cu prezentări ale unităților și ale echipamentului militar. Scopul declarat al acestora era formarea, în rândul viitorilor recruți și al părinților lor, a unei imagini pozitive a armatei – ca instituție bine organizată și cu atitudine „umană” față de soldați. Problemele reale ale armatei, inclusiv abuzurile și relațiile neregulate, erau complet omise. *Slujesc Uniunii Sovietice* se situa, ca audiență, pe locul al doilea după buletinul de știri *Vremea* și era deosebit de populară în rândul adolescenților din RSSM¹⁹.

Acest tip de prezentare selectivă, care evita orice referire la realitățile dure ale serviciului militar, a creat un cadru mediatic favorabil pentru promovarea altor inițiative ale armatei sovietice. În a doua jumătate a anilor 1980, același mecanism propagandistic a fost folosit pentru a modela percepția publică asupra războiului din Afganistan, care din „intervenție militară contestată pe plan internațional” fusese schimbată în „misiune internaționalistă legitimă”. Presa din RSSM opera cu termeni abstracți, evita descrierea concretă a conflictului, pentru a ascunde realitatea acestuia. Participarea locuitorilor din RSSM la acest război era prezentată ca „îndeplinire a datoriei internaționale”, combatanții fiind numiți „ostași internaționaliști”. Începând cu 1985, în republică se organizau întâlniri între participanții la războiul din Afganistan și veteranii celui de-al Doilea Război Mondial, stabilindu-se o paralelă între aceștia și participanții la „marele război pentru apărarea patriei”, fără a se menționa că luptau într-un stat străin. Publicații precum *Moldova Socialistă* publicau, însă, interviuri cu moldoveni ce luptaseră în Afganistan și insistau pe mândria de a îndeplini o „datorie” față de poporul afgan și pe încrederea acestora în statul și armata sovietică. Aceste materiale aveau un evident rol propagandistic, justificând prezența trupelor sovietice în Afganistan²⁰.

În 1989, tema războiului a devenit tot mai prezentă în presă, autoritățile declarând că familiile soldaților căzuți vor primi sprijin financiar, iar invalizii – asistență medicală. Odată cu retragerea trupelor sovietice din Afganistan, discursul public s-a schimbat: intervenția militară a început să fie criticată, iar moartea tinerilor în acest conflict a fost deplânsă ca fiind rezultatul unui război nedrept²¹. Schimbarea

¹⁹ *Moldova Socialistă*, nr. 40 (16 februarie), 1975, p. 4.

²⁰ *Moldova Socialistă*, nr. 46 (23 februarie), 1985, p. 3.

²¹ *Moldova Socialistă*, nr. 37 (12 februarie), 1989, p. 3.

de ton după retragerea trupelor arată cât de mult depindea discursul oficial de interesele politice ale momentului. Imaginea pozitivă a „ostașului internaționalist” a fost înlocuită brusc de recunoașterea pierderilor, fără o discuție reală despre cauzele războiului. Această răsturnare de atitudini a slăbit credibilitatea propagandei și a lăsat în societate sentimente amestecate de mândrie și deziluzie. În perioada 1979-1989, peste 12.000 de cetățeni originari din RSSM au servit în cadrul contingentului limitat al forțelor sovietice din Afganistan; dintre aceștia, aproximativ 700 au fost răniți, iar 301 au murit²².

În a doua jumătate a anilor 1980, odată cu politica de restructurare promovată de Mihail Gorbaciov și cu afirmarea mișcării naționale, în societatea sovietică – inclusiv în RSSM – au început să fie discutate deschis relațiile neregulamentare din armată. În presă apăreau informații considerate șocante la acea vreme, descriind umilințele la care erau supuși soldații și menționând chiar tentative de agresiune sexuală. Aceste dezvăluiri au provocat dezbateri publice pe tema abuzurilor din unitățile militare²³. În 1989, *Moldova Socialistă* a publicat articole în care ofițeri ai Armatei Sovietice recunoșteau existența fenomenului, dar promiteau măsuri pentru combaterea lui²⁴. La sfârșitul anilor 1980, au fost înregistrate mai multe cazuri de decese în rândul recruților originari din RSSM, majoritatea de etnie română, cauzate în principal de abuzuri cu caracter discriminatoriu, mai ales în unitățile militare de construcții. Dezvăluirile din presă privind relațiile neregulamentare, discriminarea și abuzurile din armată au erodat puternic imaginea cultivată de propagandă timp de decenii. În contextul transformărilor politice și al slăbirii controlului ideologic, armata sovietică a încetat a mai fi percepută ca o garanție a securității, devenind, pentru mulți cetățeni ai RSSM, un simbol al opresiunii. Pierderile umane – 41 de tineri din Moldova morți numai în primele șapte luni ale anului 1991 – au accentuat ruptura dintre discursul oficial și realitatea trăită.

Privită retrospectiv, prezența armatei sovietice în viața cotidiană a RSSM din anii 1970-1980 a avut un caracter colonial și totalizant, care se manifesta în educație, în industrie, în mass-media și în spațiul public, modelând atitudini și comportamente încă din copilărie. Însă această prezență, construită printr-o combinație de pregătire practică și propagandă, s-a confruntat, la sfârșitul anilor 1980, cu propriile contradicții. Odată ce realitatea internă a armatei a devenit vizibilă, legitimitatea armatei sovietice în ochii unei părți semnificative a populației s-a prăbușit, marcând sfârșitul abrupt al unei epoci în care militarismul sovietic părea imuabil.

²² *Războiul din Afganistan*, <https://istoriamilitara.md/razboiul-din-afganistan/>

²³ А. Левинсон, *Об эстетике насилия. Армия и общество в СССР*, în *Неприкосновенный запас. Дебаты о политике культуры*, nr. 2, 1999, pp. 10-20

²⁴ *Moldova Socialistă*, nr. 46 (23 februarie), 1989, p. 4

COLIZIUNI DIPLOMATICE ÎN CADRUL TRATATIVELOR PRIVIND RETRAGEREA TRUPELOR RUSE DE PE TERITORIUL REPUBLICII MOLDOVA

DIPLOMATIC CLASHES IN THE NEGOTIATIONS OVER THE WITHDRAWAL OF RUSSIAN TROOPS FROM THE TERRITORY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Anatolie Țăranu,

dr. în istorie

Agenția pentru Știință și Memorie Militară

ORCID ID: 0009-0000-0664-8922

e-mail: ataranu51@gmail.com

Gabriela Țăranu,

cercetător științific

Institutul de Istorie al USM

ORCID ID: 0009-0001-7236-6795

e-mail: gabriela.taranu1996@gmail.com

CZU:327.5[(478-24):470]''1992/1994''

REZUMAT

Articolul trece în revistă felul în care negocierile din anii 1992-1994 privind retragerea trupelor ruse din Republica Moldova s-a transformat într-un șir de confruntări diplomatice. Chișinăul a cerut constant plecarea necondiționată a Armatei a 14-a, invocând suveranitatea, neutralitatea și dreptul internațional; Moscova a opus tactici de tergiversare, două condiționări majore – „principiul sincronizării” retragerii cu soluționarea politică a conflictului transnistrean și solicitarea ca Moldova să finanțeze amenajarea noilor locuri de dislocare în Rusia. Deși Moldova a obținut un succes parțial (neparticipare cu fonduri bugetare), acceptarea principiului sincronizării și parafarea acordului la 10 august 1994 – urmate de semnarea lui la 21 octombrie – au fost avantajoase mai curând pentru Rusia. Prezența militară rusă rămâne o problemă strategică deschisă, iar insistența asupra sincronizării retragerii cu soluționarea politică a conflictului transnistrean comportă riscuri serioase pentru suveranitatea și integritatea Republicii Moldova, reactivând periodic disputa diplomatică.

Cuvinte-cheie: retragerea trupelor ruse; Republica Moldova; conflictul transnistrean; principiul sincronizării; negocieri diplomatice

ABSTRACT

The article reviews the way in which the 1992-1994 negotiations on the withdrawal of Russian troops from the Republic of Moldova turned into a series of diplomatic confrontations. The Chișinău authorities consistently demanded the unconditional departure of the 14th Army, invoking sovereignty, neutrality, and international law; Moscow countered with delaying tactics and two major conditionalities—the “synchronization principle” linking withdrawal to the political settlement of the Transnistrian conflict, and the demand that Moldova finance the setup of new deployment sites in Russia. Although Moldova secured a partial success (no participation with state budget funds), acceptance of the synchronization principle and the initialing of the agreement on August 10, 1994—followed by its signing on October 21—were advantageous primarily to Russia. The Russian military presence remains an unresolved strategic issue, and the insistence on synchronizing withdrawal with the political settlement of the Transnistrian conflict entails serious risks for the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova, periodically reigniting the diplomatic dispute.

Keywords: Russian troops withdrawal; Republic of Moldova; Transnistrian conflict; Synchronization principle; Diplomatic negotiations

Retragerea trupelor ruse staționate în regiunea separatistă transnistreană a Republicii Moldova continuă să reprezinte un subiect de tensiune diplomatică între Chișinău și Moscova, monitorizat îndeaproape de partenerii internaționali. Republica Moldova a solicitat în repetate rânduri retragerea completă a contingentului militar rus, argumentând că prezența acestuia este ilegală, contravine statutului de neutralitate al statului moldovenesc și încalcă principiile dreptului internațional. Federația Rusă refuză însă retragerea totală a trupelor, susținând constant că acestea îndeplinesc un rol de menținere a păcii și că plecarea lor ar putea destabiliza situația din regiune.

Persistența prezenței militare ruse nu poate fi înțeleasă în afara contextului istoric al implicării Rusiei în spațiul moldovenesc, care se întinde pe mai bine de două secole. După Tratatul de pace de la Iași din 1791, care a stabilit granița Imperiului Rus pe Nistru, trupe rusești au fost dislocate în mod constant în zona de est a Moldovei, actuala Transnistrie. De-a lungul timpului, aceste forțe au reprezentat un instrument al politicii expansioniste a imperiului țarist, apoi al autorităților sovietice, iar după destrămarea URSS, în 1991, au continuat să servească interesele geopolitice ale Moscovei în spațiul așa-numitei „lumi ruse”.

În august 1991, la momentul proclamării independenței Republicii Moldova, pe teritoriul țării se aflau aproximativ 30.000 de militari sovietici, dislocați în 36 de garnizoane, dintre care cele mai mari erau la Chișinău și Tiraspol. Majoritatea trupelor făceau parte din Armata a 14-a, iar restul erau încadrate în Armata a 5-a de

Aviație, în unități aflate în subordinea directă a Districtului Militar Odesa, precum și în unități cu caracter de infrastructură ale Flotei Militare a Mării Negre¹. De-a lungul anilor, efectivele, structura și organizarea prezenței militare ruse în Republica Moldova s-au modificat, însă statutul ilegal al acestei staționări a rămas neschimbat.

Imediat după proclamarea independenței, la 27 august 1991, autoritățile de la Chișinău au inițiat demersuri politico-diplomatice pentru retragerea trupelor străine de pe teritoriul național. Istoricii – în special cei din Republica Moldova, preocupați de consecințele prezenței militare ruse – au analizat în detaliu diferite aspecte ale acestui proces. Tema este reflectată în mai multe culegeri de documente și materiale, care includ date privind negocierile moldo-ruse referitoare la retragerea trupelor². Totodată, perspectiva autorităților separatiste din Transnistria este prezentată într-o lucrare editată la Tiraspol³, iar unele aspecte ale abordării diplomatice a Federației Ruse se regăsesc într-o publicație didactică a Academiei Diplomatice de la Moscova⁴.

Încă din momentul proclamării independenței Republicii Moldova, prezența militară străină (sovietică) pe teritoriul ei a devenit o preocupare fundamentală pentru conducerea politică de la Chișinău. La 14 noiembrie 1991, patrimoniul formațiunilor militare sovietice dislocate pe teritoriul Republicii Moldova a fost declarat proprietate a statului moldovenesc, în conformitate cu practica de partajare a bunurilor fostei Uniuni Sovietice între republicile unionale. În continuarea acestei decizii, la 18 martie 1992, „în scopul creării bazei pentru constituirea Forțelor Armate ale Republicii Moldova”, unitățile militare aflate pe teritoriul național au fost trecute sub jurisdicția Chișinăului. Tehnica militară, armamentul, clădirile și restul patrimoniului aferent acestor unități au fost trecute sub jurisdicția Republicii Moldova și transmise Ministerului Apărării⁵.

¹ M. Grecu, A. Țăranu (coord), *Trupele ruse în Republica Moldova. Culegere de documente și materiale*, Litera, Chișinău, 2004, pp. 5-6.

² M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, Civitas, Chișinău, 1998; M. Gribincea, *Politica rusă a bazelor militare: Moldova și Georgia*, Civitas, Chișinău, 1999; Gh. Cojocaru, *Separatismul în slujba imperiului*, Civitas, Chișinău, 2000; M. Grecu, A. Țăranu (coord.), *Trupele ruse în Republica Moldova. Culegere de documente și materiale*, Litera, Chișinău, 2004; A. Țăranu, M. Gribincea (coord.), *Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale (1989-2012)*, vol.1 (1989-1993), Lexon-Prim, Chișinău, 2012; M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație în Republica Moldova. Culegere de documente și materiale*, vol. 1, Cartier, Chișinău, 2020.

³ Н. Бабилунга, Б. Бомешко, *Феномен Приднестровья*, РИО ПГУ, Tirtaspol, 2000.

⁴ Г.Г. Гольдин, В.Н. Матяш, *ОБСЕ и Приднестровье: Учеб. пособие, ДА МИД России*, Moscova, 2000.

⁵ M. Grecu, A. Țăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 88-89 (doc. 29).

Aplicarea integrală a decretului prezidențial privind trecerea sub jurisdicția Republicii Moldova a potențialului militar sovietic de pe teritoriul său a fost sabotată de o parte a corpului de ofițeri, care, încurajați de la Moscova și sprijinind rebeliunea separatistă din Transnistria, au împiedicat punerea în practică a măsurii. În aceste condiții, la 20 martie 1992, autoritățile de la Chișinău au fost nevoite să încheie cu Comandamentul Suprem al Forțelor Armate Unite ale CSI un acord cu privire la condițiile de reformare a forțelor armate ale ex-URSS dislocate pe teritoriul Republicii Moldova și protecția socială a militarilor. În baza acestui document, trupele ex-sovietice din Republica Moldova au fost împărțite în forțe ale Republicii Moldova și trupe ale CSI, cele din urmă fiind dislocate în principal în Transnistria, cu obligația fixată în acord de a fi retrase până la 1 ianuarie 1993⁶. Acesta a fost primul dintr-o serie de termene fixate ulterior prin înțelegeri diplomatice moldo-ruse – niciunul însă respectat de partea rusă.

Conflictul transnistrean a evoluat treptat, de la tensiuni politice și etnice, la un conflict armat deschis în primăvara anului 1992, iar intervenția Armatei a 14-a a fost decisivă pentru rezultatul confruntărilor. Rolul acesteia a devenit tot mai vizibil după destrămarea Uniunii Sovietice, în 1991, și proclamarea independenței Republicii Moldova, într-un context în care regiunea transnistreană, cu o populație majoritar rusofonă și ucraineană, a refuzat să recunoască autoritatea guvernului de la Chișinău. Mișcarea separatistă a avut însă origini mai vechi: încă din 1990, forțele locale, sprijinite de conducerea sovietică de la Moscova, și-au proclamat unilateral independența, declarând așa-numita Republică Moldovenească Nistreană (RMN), inițiativă susținută de elitele locale și de reprezentanți ai fostelor structuri de securitate și militare sovietice.

Un rol decisiv în dinamica conflictului l-a avut decretul nr. 320 *Cu privire la trecerea sub jurisdicția Federației Ruse a unităților militare ale Forțelor Armate ale fostei URSS aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova*, emis de Boris Elțan la 1 aprilie 1992. În condițiile în care la Nistru continuau ostilitățile și ignorând decretul președintelui Mircea Snegur privind jurisdicția forțelor militare sovietice de pe teritoriul republicii, președintele rus a trecut sub jurisdicția Federației Ruse „Armata a 14-a de Gardă, formațiunile, unitățile militare și instituțiile Forțelor Armate ale fostei URSS, aflate pe teritoriul Republicii Moldova și care n-au intrat în componența forțelor ei armate”⁷.

Acest decret, după cum consideră și istoricul Mihai Gribincea, a fost un act ilegal și neprietenos din partea Federației Ruse, încălcând principiul suveranității Republicii Moldova. Conducerea de la Chișinău nu a contestat însă documentul

⁶ M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, pp. 132-143 (doc. 35).

⁷ M. Grecu, A. Țăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 103-104 (doc. 32).

la momentul emiterii sale, pe fundalul tensiunilor acute din relațiile moldo-ruse, ținând cont de faptul că unul dintre scopurile adoptării lui era să evite implicarea directă a Armatei a 14-a în conflictul armat din Transnistria. Cu toate acestea, există multiple argumente care pot confirma caracterul ilegal al decretului emis de președintele B. Elțân⁸.

Deși Armata a 14-a a devenit în mod oficial, după 1 aprilie 1992, parte a structurilor armatei ruse, ea a continuat să manifeste o loialitate pronunțată față de regimul separatist de la Tiraspol. Numeroși ofițeri au colaborat cu formațiunile separatiste și s-au implicat direct în ostilități de partea acestora. Acest fapt a devenit evident în vara anului 1992, în momentul culminant al conflictului, când forțele moldovenești începuseră să câștige teren și să amenințe principalele poziții strategice din Transnistria, inclusiv orașul Tighina (Bender). Atunci, unități ale Armatei a 14-a au intervenit în mod decisiv, oferind separatiștilor sprijin militar direct, care a schimbat balanța confruntării în favoarea acestora. Războiul din 1992 a avut loc, în fapt, între forțele Republicii Moldova și trupele separatiste transnistrene, sprijinite activ de elemente ale Armatei a 14-a ruse.

Intervenția Armatei a 14-a ruse în conflictul de pe Nistru a anulat eforturile Chișinăului de a restabili prin mijloace militare controlul constituțional asupra raioanelor de est ale Republicii Moldova. Ca urmare, la 21 iulie 1992, la Moscova, a fost semnată Convenția Elțân-Snegur⁹, care a pus oficial capăt conflictului armat din Transnistria. Prevederile Convenției au fost esențiale pentru reglementarea încetării focului și inițierea procesului de retragere a forțelor militare din zona de conflict. Potrivit articolului 4 al documentului, părțile semnatare se angajau să poarte negocieri privind statutul prezenței militare ruse în Republica Moldova, stabilind procedura, termenele și etapele retragerii ei¹⁰. Introducerea acestei clauze în textul Convenției s-a datorat insistenței părții moldovenești, care a acționat în conformitate cu decizia Consiliului Suprem de Securitate al Republicii Moldova din 15 iulie 1992, ce stabilea necesitatea „să se inițieze neîntârziat negocieri privind statutul armatei a 14-a și să fie stabilit calendarul retragerii ei pe teritoriul Rusiei”¹¹.

Conștiente de riscul pe care îl reprezenta pentru securitatea națională prezența militară rusă, autoritățile de la Chișinău au acționat inițial în mod consecvent pentru a asigura punerea în aplicare a articolului 4 din Convenția Elțân-Snegur, ce prevedea inițierea negocierilor cu Moscova privind retragerea contingentului rus de pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, la 10 august 1992, guvernul de la

⁸ M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, p. 23.

⁹ M. Grecu, A. Țăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 180-183 (doc. 72).

¹⁰ *Ibidem*, p. 182.

¹¹ M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, p. 216 (doc. 87).

Chișinău a adoptat Hotărârea nr. 537 *Cu privire la constituirea delegației guvernamentale a Republicii Moldova la tratativele cu Guvernul Rusiei în probleme militare*¹². În perioada august 1992 - mai 1996, delegațiile guvernamentale ale celor două state s-au întrunit în 11 runde de negocieri, de regulă precedate de întâlniri ale experților. (Frecvența rundelor, locul desfășurării și numele conducătorilor delegațiilor sunt prezentate în tabelul nr. 1)¹³.

Tabelul nr.1

Data	Locul	Șeful delegației de stat a Republicii Moldova	Șeful delegației militare a Republicii Moldova	Șeful delegației de stat a Federației Ruse	Șeful delegației militare a Federației Ruse
12-14. VIII. 1992	Moscova	P. Lucinschi	V. Toporivski	V. Pleciko	B. Gromov
16-17. IX. 1992	Chișinău	P. Lucinschi	V. Toporivski	V. Pleciko	Ed. Vorobiov
25-26. II. 1993	Moscova	I. Ciubuc	V. Toporivski	V. Pleciko	Ed. Vorobiov
8-9. IV. 1993	Chișinău	I. Ciubuc	V. Toporivski	V. Pleciko	Ed. Vorobiov
18-19. VI. 1993	Moscova	A. Țăranu	V. Toporivski	V. Pleciko	Ed. Vorobiov
22-23. VI. 1993	Chișinău	A. Țăranu	N. Turtureanu	V. Kitaev	Ed. Vorobiov
10-11. XI. 1993	Moscova	A. Țăranu	N. Turtureanu	V. Kitaev	Ed. Vorobiov
5-6. IV. 1994	Chișinău	A. Țăranu	N. Turtureanu	V. Kitaev	Ed. Vorobiov
7-8. VI. 1994	Moscova	N. Osmochescu	V. Grosu	V. Kitaev	Ed. Vorobiov
9-10. VIII. 1994	Chișinău	N. Osmochescu	V. Grosu	V. Kitaev	A. Sokolov
6-7. V. 1996	Chișinău	V. Șova	V. Grosu	V. Kitaev	A. Sokolov

¹² *Ibidem*, p. 229 (doc. 95).

¹³ M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, p. 36.

Încă din primele runde ale negocierilor s-a conturat limpede tactica delegației ruse de a tergiversa discuțiile privind retragerea trupelor din Republica Moldova. Această strategie diplomatică de tergiversare a obținerii unui rezultat concret a fost percepută de partea moldovenească drept o tentativă deliberată a Moscovei de a-și menține influența militară și politică în regiunea transnistreană și, prin extensie, în întreaga republică. Astfel, în cadrul celei de-a doua runde de negocieri, desfășurată la Chișinău, la 16-17 septembrie 1992, tactica rusă s-a manifestat prin propunerea de a începe lucrările cu examinarea așa-numitului „protocol de la Moscova”, care includea pe ordinea de zi subiecte neconvenite anterior cu partea moldovenească. Printre acestea se număra și propunerea de a admite la negocieri reprezentanți ai regimului separatist de la Tiraspol¹⁴. Potrivit declarațiilor făcute de șefii delegațiilor la încheierea celei de-a doua runde, discuțiile s-au încheiat fără nicio decizie privind participarea reprezentanților transnistreni la negocieri. Totodată, s-a convenit „continuarea discuțiilor asupra acordului privind statutul Armatei a 14-a în Republică Moldova [...] în următoarea rundă de negocieri, despre timpul convocării căreia părțile urmau să facă precizări suplimentare”¹⁵.

Încă din primele runde de tratative s-a conturat una dintre principalele divergențe între părți: stabilirea termenelor pentru retragerea trupelor ruse din Republica Moldova. Problema calendarului de retragere a constituit unul dintre subiectele centrale de dispută atât în negocierile bilaterale dintre Chișinău și Moscova, cât și în formatele multilaterale privind soluționarea conflictului transnistrean. Absența unui calendar clar, obligatoriu din punct de vedere juridic, a avantajat partea rusă, care a afirmat în repetate rânduri că își va retrage trupele „la momentul potrivit”, fără a accepta vreodată un plan concret și aplicabil în acest sens. Obiectivul principal al delegației moldovenești în cadrul negocierilor a fost stabilirea unui termen concret pentru retragerea trupelor ruse, fără condiționări suplimentare. În primele runde de tratative, Chișinăul a insistat ca retragerea completă să fie finalizată până la 1 ianuarie 1994, termen ulterior extins până la 1 iulie al aceluiași an¹⁶. Delegația rusă, deși nu a negat deschis necesitatea retragerii, a refuzat să accepte o dată precisă, invocând pretextul lipsei condițiilor adecvate pentru relocarea trupelor în noile locuri de dislocare din Federația Rusă.

În contextul întârzierii retragerii trupelor ruse, diplomația Republicii Moldova a inițiat demersuri de obținere a sprijinului internațional pentru consolidarea poziției sale. În discursul rostit la cea de-a 47-a sesiune a Adunării Generale a

¹⁴ M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, p. 237 (doc. 98).

¹⁵ *Ibidem*, p. 239.

¹⁶ M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, p. 37.

ONU, la 1 octombrie 1992, ministrul afacerilor externe al Republicii Moldova, Nicolae Țău, a declarat:

unul dintre factorii care au contribuit și continuă să contribuie la destabilizarea situației din țara mea este prezența pe teritoriul ei a forțelor militare străine și cu regret suntem nevoiți să constatăm că tratativele moldo-ruse cu privire la stabilirea termenelor de retragere a armatei a 14-a din Moldova decurg anevoios. Reprezentanții Federației Ruse tergiversează negocierile și respectiv începerea retragerii acestei armate¹⁷.

Cea de-a treia rundă a negocierilor moldo-ruse s-a desfășurat la Moscova, în perioada 25-26 februarie 1993. Delegația Republicii Moldova a fost condusă de prim-vice-ministrul de externe Ion Ciubuc, iar cea rusă, în continuare, de ambasadorul Vladimir Pleciko. În cadrul acestei runde, părțile au continuat examinarea articolelor din proiectul de acord cu privire la statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova. În urma discuțiilor, delegațiile au convenit asupra a șase articole ale proiectului aflat în elaborare. Decizia de a include în comisia mixtă ru-so-moldovenească „reprezentanți ai părților și ai autorităților locale”¹⁸ a însemnat, în fapt, acordul delegației moldovenești cu privire la participarea reprezentanților administrației separatiste de la Tiraspol la procesul de negocieri.

În cadrul aceleiași runde, partea rusă a condiționat retragerea trupelor sale din Republica Moldova de participarea comună a celor două state la construirea și amenajarea infrastructurii militare și sociale necesare în noile locuri de dislocare a unităților evacuate. Delegația moldovenească a solicitat prezentarea calculului privind costurile preconizate de partea rusă pentru aceste lucrări. La propunerea Chișinăului, discutarea articolului referitor la termenele-limită ale retragerii trupelor ruse a fost amânată pentru următoarea rundă de negocieri. La insistența delegației ruse, în procesul-verbal al reuniunii a fost introdusă o mențiune potrivit căreia, „la fel ca și în rundele precedente”, la discuții au participat și reprezentanți ai regiunii transnistrene a Republicii Moldova¹⁹.

Propunerea părții ruse privind implicarea Republicii Moldova în amenajarea noilor locuri de dislocare a trupelor ruse a continuat să fie discutată în cadrul rundeii a patra de negocieri, desfășurată la Chișinău, în perioada 8-9 aprilie 1993. Delegația Republicii Moldova a fost condusă de prim-vice-ministrul afacerilor externe I. Ciubuc, iar cea a Federației Ruse de ambasadorul V. Pleciko.

În cadrul acestei runde, părțile au continuat examinarea articolelor proiectului de acord privind statutul juridic, procedura și calendarul retragerii unităților

¹⁷ M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, p. 243 (doc. 102).

¹⁸ *Ibidem*, p. 273 (doc. 122).

¹⁹ *Ibidem*.

militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova. În timpul discuțiilor referitoare la rolul Republicii Moldova în crearea condițiilor necesare pentru dislocarea trupelor ruse în noile locații după retragere, între delegații au apărut dezacorduri fundamentale. Partea moldovenească a considerat că estimările neoficiale prezentate de partea rusă privind costurile amenajării unor spații adecvate pentru formațiunile retrase necesitau o analiză și detalieri suplimentare. La propunerea Chișinăului, examinarea acestei probleme a fost amânată pentru următoarea rundă de negocieri²⁰.

Tot în cadrul rundeii a patra, discuțiile s-au concentrat și asupra proiectului de acord dintre ministerele apărării ale celor două state privind activitățile de zbor ale aviației militare ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova. Divergențele au vizat, în esență, controlul asupra spațiului aerian: partea moldovenească a insistat ca documentul să prevadă reglementarea tuturor zborurilor pe întreg teritoriul național, în timp ce delegația rusă a cerut ca Armata a 14-a să poată efectua zboruri către unitățile sale din zona de securitate fără acordul explicat al autorităților de la Chișinău, cu trecere liberă. Proiectul a fost aprobat în principiu, cu excepția articolului contestat, față de care delegația moldovenească s-a opus ferm, considerând că acceptarea sa ar fi echivalat cu o limitare a suveranității Republicii Moldova asupra propriului spațiu aerian²¹. Ca și în rundele precedente, la întâlnire au participat reprezentanți ai regiunii secesioniste transnistrene a Republicii Moldova. La finalul rundeii, părțile au convenit să continue negocierile și să organizeze următoarea rundă la Moscova.

La 9 aprilie 1993, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse a emis o declarație conform căreia retragerea trupelor din fostele republici sovietice va fi posibilă doar după ce vor fi asigurate condițiile pentru relocarea lor în Federația Rusă. Documentul afirma că retragerea contingentelor militare ruse aflate în „străinătatea apropiată” nu poate fi realizată „fără o soluție satisfăcătoare la problemele de plasare în locurile de desfășurare nouă și crearea unui trai normal pentru personalul militar și membrii familiilor acestora”. Declarația îndemna toate părțile interesate să participe la amenajarea noilor locații pentru trupele retrase, argumentând că „o astfel de participare, desigur, îndeplinește interesele de a asigura pacea, securitatea și stabilitatea într-o regiune vastă, incluzând un întreg grup de state noi independente”²².

Dată fiind situația economică precară a Republicii Moldova, acceptarea condiționărilor impuse de partea rusă ar fi oferit acesteia un pretext legitim

²⁰ M. Grecu, A. Țăranu (coord.), *op. cit.*, p. 240 (doc. 95).

²¹ *Ibidem*, p. 241.

²² *Ibidem*, p. 243 (doc. 96).

pentru amânarea pe termen nedefinit a retragerii trupelor Federației Ruse de pe teritoriul țării. În aceste condiții, diplomația moldovenească a fost nevoită să identifice o formulă care să împiedice transformarea procesului de evacuare militară într-un instrument de presiune politică din partea Moscovei. Problema a devenit una dintre principalele priorități ale delegației moldovenești în rundele următoare de negocieri.

Pentru a justifica întârzierea retragerii trupelor sale din Republica Moldova, diplomația rusă nu s-a limitat doar la invocarea unor argumente economice. Astfel, în urma întâlnirii de la Moscova din 15 mai 1993 dintre președintele Federației Ruse, B. Elțân, și președintele Republicii Moldova, M. Snegur, a fost emis un comunicat de presă comun. În document se menționa că

negocierile privind pregătirea unui Acord privind statutul, procedura și calendarul retragerii unităților militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova se desfășoară într-un spirit constructiv. Președinții au confirmat poziția comună, împărtășită de conducerea Transnistriei, potrivit căreia momentul retragerii trupelor ruse va fi sincronizat cu soluționarea politică a conflictului și cu stabilirea statutului special al regiunii transnistrene a Republicii Moldova²³.

Întâlnirea dintre cei doi președinți a reprezentat un moment crucial în contextul conflictului transnistrean și al relațiilor moldo-ruse. În literatura de specialitate se consideră că acceptarea „principiului sincronizării”, propus de partea rusă, a fost o eroare comisă de diplomația moldovenească. Această decizie a afectat negativ perspectivele de stabilire a unui calendar clar pentru retragerea trupelor ruse din Republica Moldova²⁴.

„Principiul sincronizării” prevedea ca retragerea trupelor ruse din regiunea transnistreană să fie sincronizată cu reglementarea politică a conflictului și cu acordarea unui statut special Transnistriei. În practică, această formulă a avantajat partea rusă și administrația de la Tiraspol, întrucât a permis Moscovei să-și mențină influența asupra regiunii și a blocat o soluționare rapidă a conflictului într-un mod care să respecte suveranitatea Republicii Moldova. Menționarea principiului sincronizării într-un document bilateral a reprezentat o gafă diplomatică majoră a Chișinăului, ale cărei consecințe s-au resimțit imediat în negocierile moldo-ruse privind retragerea trupelor. Rundele următoare au fost marcate de divergențe profunde: delegația moldovenească a insistat asupra retragerii necondiționate a trupelor ruse, în timp ce Moscova continua să invoce necesitatea sincronizării acesteia cu procesul de reglementare politică a conflictului transnistrean. În contextul tensiunilor crescânde din cadrul negocierilor, conducerea

²³ *Ibidem*, p. 245 (doc. 97).

²⁴ M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, p. 38.

delegației moldovenești a fost preluată de noul ambasador al Republicii Moldova la Moscova, Anatol Țăranu.

În perioada 18-19 mai 1993, la Moscova s-a desfășurat cea de-a cincea rundă de negocieri pe probleme militare între delegațiile Federației Ruse și ale Republicii Moldova. Discuțiile au vizat în continuare articolele din proiectul de acord referitor la statutul juridic, procedura și calendarul retragerii unităților militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova.

Delegația Republicii Moldova considera că retragerea completă și rapidă a trupelor ruse de pe teritoriul național trebuia finalizată până la 1 iulie 1994²⁵. Recunoscând ideea unei corelații dintre retragerea trupelor și procesul de reglementare politică a conflictului din regiunea transnistreană, aceasta sublinia însă că diferendul transnistrean era o problemă internă a Republicii Moldova. Invocarea principiului sincronizării – admis de delegația moldovenească doar într-o formulă cu caracter neobligatoriu – a reprezentat prima încercare de a pune sub semnul întrebării aplicarea acestui principiu în raport cu obligativitatea retragerii necondiționate a trupelor ruse. Adevărata semnificație a principiului sincronizării în cadrul negocierilor moldo-ruse a devenit evidentă în momentul în care reprezentanții Transnistriei prezenți la discuții au susținut că, după intrarea în vigoare a acordului privind armata, trupele ruse ar trebui să rămână în regiune cel puțin trei ani. Aceștia au afirmat, de asemenea, că acordul ar trebui să intre în vigoare numai după soluționarea politică a conflictului²⁶. Poziția Tiraspolului a fost imediat sprijinită de delegația rusă, care a reluat argumentul sincronizării retragerii trupelor cu soluționarea politică a conflictului, exprimat în *Comunicatul* din 15 mai 1993 al celor doi președinți. Moscova a susținut că procesul ar putea fi accelerat doar dacă Republica Moldova ar contribui la amenajarea noilor locații pentru trupele evacuate și ar intensifica reglementarea politică în regiunea transnistreană²⁷.

Cea de-a cincea rundă de negocieri bilaterale privind retragerea trupelor ruse a fost una dintre cele mai tensionate. Delegația rusă a încercat să profite de schimbarea conducerii delegației moldovenești pentru a conferi tratativelor un caracter *de facto* trilateral – Federația Rusă, Republica Moldova și Transnistria. Această tentativă s-a lovit însă de poziția fermă a părții moldovenești, care a respins categoric o astfel de abordare, subliniind că negocierile se desfășoară între două părți – Republica Moldova și Federația Rusă – iar reprezentanții transnistreni nu au statut oficial, putând să-și exprime punctul de vedere doar cu acordul conducătorului delegației moldovenești. În cadrul acestei runde au continuat

²⁵ M. Grecu, A. Țăranu (coord.), *op. cit.*, p. 248 (doc. 99).

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

discuțiile privind proiectul de acord referitor la activitățile de zbor ale aviației militare ruse, staționate temporar pe teritoriul Republicii Moldova, precum și la utilizarea aerodromului din Tiraspol de către aviația de transport a Ministerului Apărării al Federației Ruse. În încercarea de a identifica un compromis, delegația moldovenească, având în vedere divergențele apărute în legătură cu jurisdicția aerodromului, a propus ca elaborarea textului înțelegerii să fie transferată la nivel de experți. Părțile au convenit ca o astfel de întâlnire să fie organizată la fața locului, în termen de două săptămâni, cu participarea reprezentanților administrației de la Tiraspol și ai Armatei a 14-a²⁸.

Perioada dintre rundele a patra și a cincea de negocieri a fost marcată de o serie de evoluții care au influențat atât componența delegațiilor, cât și direcția discuțiilor privind retragerea trupelor ruse din Republica Moldova. La 10 iunie 1993, printr-o notă verbală transmisă de Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse, autoritățile de la Chișinău au fost informate despre numirea ambasadorului Vladimir Kitaev în funcția de șef al delegației ruse la tratativele bilaterale²⁹. Această schimbare se explica prin tendința Moscovei, manifestată în repetate rânduri, de a substitui obiectul negocierilor moldo-ruse. Ambasadorul Vl. Kitaev urma să coordoneze întregul spectru al negocierilor bilaterale ruso-moldovenești, nu doar pe cele referitoare la prezența militară rusă în Republica Moldova. Un alt eveniment cu impact asupra negocierilor moldo-ruse privind prezența trupelor ruse a fost legat de discursul președintelui B. Elțân la consfătuirea conducerii Ministerului Apărării al Federației Ruse, din 10 iunie 1993. În fața generalilor ruși, B. Elțân a prezentat două scenarii posibile pentru viitorul forțelor armate ruse staționate în fostele republici sovietice: fie crearea unor baze militare permanente în „străinătatea apropiată”, fie retragerea completă a acestor trupe pe teritoriul Federației Ruse. Ca reacție la aceste declarații, Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova a emis un comunicat în care preciza că

posibilitatea creării unor baze militare ruse pe teritoriul unor foste republici sovietice este inacceptabilă sub orice formă pentru Republica Moldova. Totodată, Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova salută cea de-a doua variantă expusă de dl. Boris Elțân vizavi de aflarea Forțelor militare ruse în străinătate – «retragerea armatelor ruse din toate țările» ex-URSS, considerând-o drept oportună și realistă, fiind în interesul atât al Republicii Moldova, cât și al Federației Ruse³⁰.

În perioada 22-23 iunie 1993, la Chișinău s-a desfășurat cea de-a șasea rundă de negocieri pe probleme militare între delegația Republicii Moldova și cea a Federației

²⁸ *Ibidem*, p. 250.

²⁹ *Ibidem*, pp. 252-253 (doc. 100).

³⁰ *Ibidem*, pp. 253-254 (doc. 101).

Ruse. Discuțiile au vizat articolele proiectului de acord privind statutul juridic, procedura și calendarul retragerii unităților militare ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova. Părțile au discutat în detaliu articolul 2 al proiectului, referitor la momentul retragerii trupelor, exprimându-și interesul comun pentru finalizarea procesului într-un termen convenit. Delegația rusă, invocând comunicatul de presă privind întâlnirea Elțân-Snegur din 15 mai 1993, a propus ca în acord să se includă prevederea că retragerea trupelor ruse va fi sincronizată cu soluționarea politică a conflictului transnistrean și cu stabilirea statutului special al regiunii transnistrene a Republicii Moldova. Partea moldovenească, în schimb, a susținut că trupele ruse pot fi retrase rapid și complet înainte de 1 iulie 1994, fără condiționări suplimentare, în conformitate cu hotărârile CSCE referitoare la acest subiect³¹.

În cadrul runde a șasea de negocieri s-a evidențiat clar tactica diplomației ruse de a tergiversa procesul de retragere a trupelor rusești din Republica Moldova, invocând necesitatea sincronizării acestuia cu soluționarea politică a conflictului transnistrean. Delegația moldovenească a urmărit să evite includerea principiului sincronizării retragerii trupelor ruse cu soluționarea politică a conflictului în textul acordului aflat în negociere, întrucât aplicarea sa ar fi legat retragerea trupelor de progresul negocierilor politice – un proces complex și de durată – ceea ce ar fi putut întârzia semnificativ plecarea contingentului militar rus din regiune. Partea moldovenească susținea că retragerea trupelor trebuia tratată ca o obligație distinctă, independentă de procesul de soluționare a conflictului transnistrean, astfel încât să poată fi obținut un progres concret și să se creeze o bază mai fermă pentru stabilitatea în regiune.

În cadrul aceleiași runde, delegația Republicii Moldova a propus invitarea la negocieri, în calitate de observatori, a reprezentanților Misiunii CSCE la Chișinău. Partea rusă nu a fost de acord cu această propunere și, ca alternativă, și-a exprimat doar disponibilitatea de a informa Misiunea CSCE despre evoluția negocierilor bilaterale ruso-moldovenești³².

Negocierile moldo-ruse privind retragerea trupelor se aflau în atenția constantă a Misiunii CSCE în Republica Moldova, care, în raportul său din 29 iulie 1993, informa centrala de la Viena despre rezultatele runde a șasea. Raportul menționa că în

majoritatea punctelor, delegațiile au căzut de acord, dar un articol, referitor la termenul de retragere a Armatei a 14-a, rămâne nerezolvat. Partea moldovenească insistă [ca aceasta] să fie finalizată până la 1 iulie 1994. Rusia a propus inițial 1 ianuarie 1995, dar după comunicatul din 15 mai 1993, în urma întâlnirii președinților Snegur

³¹ *Ibidem*, pp. 254-255 (doc.102).

³² *Ibidem*, p. 255

și Elțân, rușii au considerat că retragerea unităților ruse urmează să fie sincronizată cu o reglementare politică a conflictului, care implică un statut special pentru zonele de pe malul stâng al Nistrului din Republica Moldova. Oficialii moldoveni au subliniat că sincronizarea acestor două procese nu implică automat același interval de timp pentru ambele. [...] Ritmul negocierilor ruse în Moldova poate fi descris drept lent – nu numai în discuțiile despre retragerea Armatei a 14-a, ci și în poziția lor față de cooperarea Misiunii CSCE cu Comisia Trilaterală Comună de Control. Următoarea rundă de negocieri este programată pentru sfârșitul lunii august 1993 la Moscova. În baza mandatului său și cu avizul Moldovei, Misiunea CSCE îi propune să participe la aceste negocieri. Consimțământul Rusiei este în așteptare³³.

În perioada premergătoare următoarei runde de negocieri, problema prezenței militare ruse în Republica Moldova a generat un veritabil conflict diplomatic între Chișinău și Moscova. O expresie a acestei tensiuni a fost discursul ministrului afacerilor externe al Republicii Moldova, N. Țâu, rostit la cea de-a 48-a sesiune a Adunării Generale a ONU, la 8 octombrie 1993. Referindu-se la condiția impusă de partea rusă – sincronizarea retragerii trupelor cu soluționarea politică a conflictului și cu acordarea unui statut special raioanelor de est ale Moldovei – șeful diplomației moldovenești a descris această tactică drept

o încercare de a menține în continuare această arie geografică, inclusiv Republica Moldova, în sfera de influență a Rusiei”. El a subliniat, totodată, că „prezența forțelor militare străine pe teritoriul Republicii Moldova reprezintă principala sursă de insecuritate și instabilitate pentru țara noastră”³⁴.

Ministrul de externe al Republicii Moldova s-a referit și la negocierile dintre guvernele de la Chișinău și Moscova privind retragerea Armatei a 14-a, menționând că acestea se desfășoară de mai bine de un an, fără a produce „niciun rezultat semnificativ”. El a explicat această ineficiență prin faptul că „partea rusă obstrucționează negocierile și nu pare deloc dispusă să-și retragă forțele militare”. În continuarea discursului, ministrul a precizat că, în aceste condiții, Misiunea CSCE în Republica Moldova a propus să participe la negocieri, însă „în timp ce partea moldovenească a sprijinit această inițiativă, partea rusă a respins-o de fiecare dată”³⁵.

Demersul ministrului N. Țâu la ONU a provocat o reacție virulentă din partea Moscovei. La câteva zile după acest discurs, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse a calificat evaluarea negocierilor ruso-moldovenești privind aspectele militare drept „complet distorsionată”. Partea rusă a ținut să-și reafirme poziția de principiu, potrivit căreia retragerea trupelor ruse

³³ *Ibidem*, (doc.264-265).

³⁴ M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, p. 301 (doc.138).

³⁵ *Ibidem*, p. 302.

va fi neapărat sincronizată cu soluționarea politică a situației de criză și cu definirea unui statut special pentru regiunea transnistreană a Republicii Moldova³⁶.

După reacția Ministerului de Externe al Federației Ruse, ambasadorul Republicii Moldova la Moscova a fost convocat la minister, unde i s-a înmănat o notă de protest. În document, partea rusă își exprima dezaprobarea față de propunerea ministrului N. Tâu de a include pe ordinea de zi a următoarei sesiuni a Adunării Generale a ONU o rezoluție privind retragerea formațiunilor militare străine de pe teritoriul Republicii Moldova. În cadrul convorbirii cu reprezentantul ministerului rus de externe, diplomatul moldovean a fost avertizat că

Rusia nu va rămâne pasivă la o asemenea presiune și se va străui să pareze presiunea cu acțiuni similare. De exemplu [...], să întreprindă sancțiuni economice împotriva Moldovei³⁷.

În contextul tensiunilor crescânde din relațiile moldo-ruse, la 10-11 noiembrie 1993, la Moscova, s-a desfășurat cea de-a șaptea rundă de negocieri privind retragerea forțelor armate ruse. Partea rusă a revenit asupra propunerii sale anterioare, insistând ca procesul de retragere să fie sincronizat cu reglementarea politică a conflictului transnistrean și cu stabilirea statutului special al Transnistriei. Delegația Republicii Moldova și-a reafirmat poziția, solicitând ca retragerea completă și rapidă a trupelor ruse de pe teritoriul republicii să fie realizată până la 1 iulie 1994, în baza acordurilor bilaterale existente și fără condiționări suplimentare, în conformitate cu deciziile CSCE și cu Declarația de la Atena a miniștrilor afacerilor externe din 11 iunie 1993, adoptată în cadrul Consiliului pentru Cooperare Nord-Atlantic³⁸.

Printre aspectele sensibile ale negocierilor s-a menținut și problema participării Republicii Moldova la amenajarea noilor locuri de dislocare destinate trupelor retrase în Federația Rusă. Partea rusă a justificat prelungirea procesului prin considerente tehnice și prin necesitatea realizării acestor lucrări, prezentând totodată calcule privind durata retragerii contingentului său militar din Republica Moldova. Delegația moldovenească și-a anunțat intenția de a elabora, în viitorul apropiat, un proiect de acord privind participarea Republicii Moldova la aceste activități de amenajare a noilor locuri de dislocare. În final, părțile au convenit să continue discuțiile asupra subiectului în runde următoare, întrucât nu s-a reușit depășirea divergențelor fundamentale legate de momentul retragerii trupelor ruse³⁹.

³⁶ *Ibidem*, p. 303 (doc.139).

³⁷ *Ibidem*, p. 313 (doc.144).

³⁸ *Ibidem*, p. 311 (doc.143).

³⁹ *Ibidem*, p. 312.

Chestiunea retragerii trupelor ruse din Republica Moldova a continuat să fie monitorizată de comunitatea internațională. Prin decizia adoptată la 1 decembrie 1993, la Roma, Consiliul Ministerial al CSCE a solicitat finalizarea în cel mai scurt timp a acordului privind „retragerea grabnică, ordonată și completă a armatei a 14-a ruse din Moldova”. În același document se menționa că progresul în acest proces nu trebuie condiționat de alte aspecte, fiind reiterată necesitatea ca părțile implicate să asigure Misiunii CSCE posibilitatea de a urmări îndeaproape desfășurarea negocierilor⁴⁰.

În raportul Misiunii CSCE în Republica Moldova din 20 decembrie 1993 se menționa că, în cadrul rundei a șaptea a negocierilor moldo-ruse privind statutul și retragerea Armatei a 14-a, părțile nu au reușit să ajungă la un acord privind termenul retragerii (articolul 2 al acordului principal) și nu au adoptat o poziție comună în legătură cu mai multe aspecte suplimentare. Raportul consemna că inițiativa Misiunii CSCE de a obține statutul de observator la negocieri a fost respinsă de partea rusă, în timp ce autoritățile Republicii Moldova își exprimaseră disponibilitatea de a permite participarea reprezentanților misiunii. În concluzie, documentul sublinia că „lipsa unui acord privind retragerea Armatei a 14-a ruse continuă să fie un impediment în calea normalizării situației din Moldova”⁴¹.

Pe lângă principiul sincronizării, partea rusă a insistat ca Republica Moldova să participe la construcția, pe teritoriul Federației Ruse, a obiectivelor sociale destinate trupelor retrase. În sprijinul acestei cerințe, Moscova invoca precedentul german – participarea Germaniei la amenajarea, pe teritoriul rus, a infrastructurii necesare trupelor sovietice retrase din fosta RDG – precum și dificultățile financiare cu care se confrunta la acel moment. În cadrul negocierilor, delegația rusă a solicitat ca Republica Moldova să contribuie la construcția pe teritoriul Federației Ruse a locuințelor și a altor obiective sociale destinate unităților militare relocate.

Problema a fost abordată în mai multe runde de negocieri, partea moldovenească încercând să identifice soluții pentru a evita participarea financiară la amenajarea pe teritoriul Federației Ruse a trupelor retrase. Încă înainte de runda a patra de tratative (8-9 aprilie 1993), partea rusă a prezentat experților moldoveni estimările privind costurile retragerii și relocării unităților militare. Conform acestor date, cheltuielile preconizate erau următoarele: cazarea personalului militar – 255.560.000.000 de ruble; construcția parcurilor pentru tehnică și armament – 19.780.000.000 de ruble; instalarea rezervelor și a mijloacelor materiale – 84.830.000.000 de ruble; construcția locuințelor pentru ofițeri și sublocotenenți – 25.500.000.000 de ruble. În total, suma se ridica la 181.170.000.000 de ruble (la

⁴⁰ *Ibidem*, p. 315 (doc. 145).

⁴¹ *Ibidem*, p. 318 (doc. 146).

prețurile din 1 aprilie 1993). În aceeași perioadă, experții ruși precizau că pentru ofițerii și sublocotenenții retrași din Republica Moldova era necesară construirea a 2.550 de locuințe (1.650 pentru ofițeri și 900 pentru sublocotenenți), însumând o suprafață totală de 127.500 metri pătrați⁴².

Experții moldoveni au considerat că datele prezentate de partea rusă erau exagerate, subliniind că în totalul ofițerilor și sublocotenenților pentru care Rusia solicita construirea de locuințe fuseseră incluse și persoane ce nu dețineau spațiu locativ pe teritoriul Republicii Moldova. În consecință, era absurd ca guvernul de la Chișinău să le asigure locuințe, întrucât acești militari nu lăsau în urmă apartamente ce ar fi putut reveni statului. Ca urmare a acestor obiecții, la 29 octombrie 1993 partea rusă a prezentat date revizuite privind spațiul locativ ocupat de ofițerii și sublocotenenții trupelor ruse în Republica Moldova: la acea dată, 1.754 de persoane dețineau locuințe, însumând o suprafață totală de 87.345 metri pătrați, dintre care 1.340 în Tiraspol, 196 la Râbnîța și 112 la Dubăsari⁴³.

În cadrul runde a șasea de tratative, părțile au convenit ca problema participării Republicii Moldova la construcția obiectivelor sociale destinate trupelor ruse retrase să fie reglementată printr-un acord special, pentru a nu întârzia finalizarea acordului de bază. În consecință, în textul acordului de bază a fost inclus următorul articol:

În scopul asigurării retragerii formațiunilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova în termenele convenite și funcționării lor normale în locurile noi de dislocare pe teritoriul Federației Ruse, Republica Moldova participă prin cote-părți la construcția pe teritoriul Federației Ruse a obiectivelor din sfera socială, necesare pentru instalarea formațiunilor militare retrase. Volumul mijloacelor alocate, lista obiectivelor și locul construcției se determină printr-un acord separat⁴⁴.

În baza articolului menționat, partea rusă a încercat, la următoarea rundă de negocieri, să obțină de la delegația moldovenească indicarea sumelor concrete cu care Republica Moldova urma să participe la amenajarea noilor locuri de dislocare pentru trupele ruse. Conducătorul delegației moldovenești a subliniat însă că Republica Moldova este dispusă să contribuie la aceste lucrări doar în limita mijloacelor obținute din vânzarea prin licitație a bunurilor militare care urmau să-i revină în urma împărțirii patrimoniului Armatei a 14-a. Fondul destinat amenajării formațiunilor militare ruse trebuia să fie completat și din sumele rezultate din vânzarea apartamentelor ofițerilor ruși evacuați din Republica Moldova. Totodată, șeful delegației moldovenești a subliniat că, având în vedere situația

⁴² M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, p. 40.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 40-41.

economică precară, statul nu putea alocă fonduri din bugetul național. Pentru a contracara presiunile părții ruse, delegația Republicii Moldova a propus includerea pe agenda negocierilor a unei noi teme: despăgubirile pe care Federația Rusă ar trebui să le achite pentru daunele provocate de staționarea trupelor sale pe teritoriul moldovenesc. Respectiv, partea moldovenească a propus includerea în acordul de bază a următorului articol:

Chestiunile legate de compensarea daunelor provocate Republicii Moldova ca rezultat al staționării pe teritoriul ei a formațiunilor militare ale fostei URSS și ale Federației Ruse vor fi reglementate printr-un acord suplimentar încheiat între Părți până la intrarea în vigoare/până la semnarea Acordului cu privire la statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse, aflate temporar pe teritoriul Moldovei⁴⁵.

Inițiativa delegației moldovenești de a solicita compensarea daunelor provocate de staționarea pe teritoriul Republicii Moldova a formațiunilor militare ale fostei URSS și ale Federației Ruse a fost inspirată de experiența Poloniei. Această direcție de acțiune a fost concepută după deplasarea diplomatului Mihai Gribincea, membru al delegației moldovenești, la Varșovia, unde a studiat condițiile și modalitățile de retragere a trupelor sovieto-ruse de pe teritoriul polonez. Urmand exemplul polonez, la solicitarea conducerii delegației moldovenești, mai multe instituții de stat – Ministerul Apărării, Ministerul Justiției, Ministerul Culturii și Cultelor, precum și Departamentul pentru Protecția Mediului și Resursele Naturale – au întocmit documente oficiale care evaluau daunele ecologice și de altă natură suferite de Republica Moldova între anii 1944 și 1992 în urma staționării trupelor sovietice și ruse⁴⁶. Potrivit calculelor Departamentului de Stat pentru Protecția Mediului și Resursele Naturale, pagubele materiale cauzate de aceste formațiuni militare se ridicau la 55.525.549.700 ruble (în prețurile anului 1990), echivalentul a 9.941.615.100 dolari SUA. În această sumă nu erau incluse daunele aduse monumentelor de artă, arhitectură și arheologie, nici daunele morale suferite de populație⁴⁷.

În cadrul runde a opta a tratativelor, desfășurate la Chișinău la 5-6 aprilie 1994, delegația Republicii Moldova a propus un proiect propriu de acord privind contribuția la construcția, pe teritoriul Federației Ruse, a obiectivelor sociale pentru trupele retrase și a solicitat, totodată, discutarea despăgubirilor datorate pentru staționarea acestora. Divergențele de poziție apărute între părți au împiedicat

⁴⁵ M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, p. 41; M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, p. 312 (doc.143).

⁴⁶ M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, (doc.150, doc.151).

⁴⁷ M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, p. 42.

finalizarea discuțiilor în cadrul runde respective⁴⁸. Negocierile privind finanțarea retragerii trupelor au continuat și în etapele următoare. Acordul suplimentar pe această temă a fost parafat abia în cadrul runde a zecea. Conform prevederilor sale, Republica Moldova nu urma să aloce fonduri din bugetul de stat. Fondul destinat construcției de locuințe pentru militarii ruși evacuați urma să fie constituit din sumele obținute prin valorificarea bunurilor imobile ale Armatei a 14-a și din vânzarea locuințelor aparținând militarilor retrași care dețineau spații locative în Republica Moldova. Acest aranjament a reprezentat o soluție de compromis: partea rusă a acceptat neparticiparea financiară directă a Moldovei, iar delegația moldovenească a renunțat la cererea de despăgubiri pentru daunele provocate de trupele sovietice și ruse în perioada 1940-1992.

Renunțarea părții ruse la solicitarea participării Republicii Moldova cu fonduri bugetare a fost considerată un succes diplomatic al delegației moldovenești. Totuși, această concesie a fost urmată de o poziție mai rigidă a Moscovei, care a insistat asupra aplicării principiului sincronizării retragerii trupelor cu soluționarea conflictului transnistrean. Discuțiile privind termenul de retragere au continuat, fără ca diferențele de interpretare a principiului sincronizării să poată fi depășite.

Poziția delegației Republicii Moldova prevedea acceptarea principiului sincronizării retragerii trupelor ruse cu reglementarea politică a conflictului transnistrean doar până la 1 iulie 1994, termenul-limită stabilit inițial pentru finalizarea retragerii. Totodată, partea moldovenească și-a reafirmat solicitarea privind retragerea rapidă și completă a trupelor ruse de pe teritoriul național, pe baza unui acord bilateral și fără condiționări suplimentare, în conformitate cu deciziile CSCE și cu Declarația de la Atena a miniștrilor de externe din 1993. Ținând cont de timpul limitat rămas până la data respectivă, Chișinăul a propus extinderea termenului până la 1 ianuarie 1996⁴⁹.

Poziția delegației ruse se baza în schimb pe prevederile comunicatului de presă din 15 mai 1993, emis după întâlnirea președinților M. Snegur și B. Elțan la Moscova. În document, cei doi lideri conveniseră ca pașii practici privind retragerea formațiunilor militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova să fie sincronizați cu reglementarea politică a conflictului transnistrean și cu definirea statutului special al regiunii transnistrene. În plus, partea rusă a invocat necesitatea unui interval adecvat pentru pregătirea tehnică și logistică a trupelor în noile locuri de dislocare, insistând ca procesul de retragere să fie realizat într-o perioadă de trei ani de la intrarea în vigoare a acordului principal⁵⁰.

⁴⁸ M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, p. 354 (doc. 163).

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 355.

La finalul rundeii a opta de negocieri, părțile și-au prezentat concluziile într-o conferință de presă. Au fost identificate două probleme principale: calendarul retragerii trupelor, care reprezenta principala preocupare a părții moldovenești, și principiile generale ale procesului de retragere, asupra cărora insista partea rusă. Ambasadorul rus Vl. Kitaev a reiterat poziția guvernului său, potrivit căreia Armata a 14-a rusă nu era o forță de ocupație, ci se afla temporar pe teritoriul Republicii Moldova și avusese un rol decisiv în încheierea conflictului armat de pe Nistru. La rândul său, ambasadorul Republicii Moldova A. Țăranu, conducătorul delegației moldovenești, și-a exprimat îngrijorarea față de lipsa de progrese în stabilirea termenelor concrete pentru retragerea trupelor ruse, subliniind că rolul Armatei a 14-a în conflictul de pe Nistru a oferit, de fapt, sprijin regimului separatist de la Tiraspol. Referindu-se la principiul „sincronizării” retragerii trupelor cu reglementarea politică a conflictului, A. Țăranu a afirmat că nu mai există nicio justificare pentru aplicarea acestui principiu în procesul de evacuare a armatei ruse din Republica Moldova⁵¹.

Între timp, alegerile parlamentare din Republica Moldova au adus la guvernare Partidul Democrat Agrar, care pleda pentru aprofundarea cooperării cu Federația Rusă și pentru integrarea Republicii Moldova în structurile CSI, sub conducerea politică a Moscovei. În aceste condiții, componența delegației moldovenești la tratativele moldo-ruse privind problema militară a fost modificată, conducerea acesteia fiind preluată de adjunctul ministrului de externe, Nicolae Osmochescu⁵², căruia i-a revenit sarcina de a definitiva textul final al Acordului negociat de părți.

Runda a noua a negocierilor a avut loc la Moscova, în perioada 7-8 iunie 1994. Nici de această dată nu s-a reușit depășirea divergențelor privind termenul retragerii formațiunilor militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, problema fiind amânată pentru următoarele întreveneri. Delegația rusă a reiterat propunerea ca retragerea trupelor să se realizeze în termen de trei ani de la intrarea în vigoare a Acordului de bază, invocând motive tehnice și necesitatea pregătirii noilor locuri de dislocare. Delegația Republicii Moldova a propus ca în acord să fie prevăzut un termen concret – 1 ianuarie 1996 – pentru finalizarea procesului de retragere⁵³.

Un nou element de presiune asupra Chișinăului în cadrul negocierilor a fost publicarea, la 9 august 1994, a unei declarații semnate în numele reprezentanților transnistreni participanți la tratative, referitoare la statutul juridic, procedura și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova. În această declarație, autoritățile separatiste de

⁵¹ *Ibidem*, pp. 356-357 (doc. 164).

⁵² *Ibidem*, pp. 358-359 (doc. 166).

⁵³ *Ibidem*, p. 360 (doc. 167).

la Tiraspol afirmau că adoptarea unei decizii privind retragerea trupelor și a armamentului rusesc fără stabilirea prealabilă a statutului politic al Transnistriei era inacceptabilă. Totodată, acestea revendicau pentru sine statutul de parte suverană în procesul de negocieri, avertizând că, în lipsa unei asemenea recunoașteri, nu vor participa la aplicarea oricăror înțelegeri moldo-ruse privind problemele militare⁵⁴.

În acest climat tensionat, în perioada 9-10 august 1994, la Chișinău a avut loc cea de-a zecea rundă de negocieri între delegațiile guvernamentale ale Republicii Moldova și Federației Ruse privind elaborarea acordului referitor la statutul juridic, procedura și termenul retragerii formațiunilor militare ruse staționate temporar pe teritoriul Republicii Moldova. Delegația moldovenească a fost condusă de prim-adjunctul ministrului afacerilor externe, N. Osmochescu, iar cea rusă de ambasadorul Vl. Kitaev. În cadrul discuțiilor s-a ajuns la un consens cu privire la textul acordului, acesta fiind și parafat. Articolul doi al acestui acord prevedea:

Statutul formațiunilor militare ale Federației ruse pe teritoriul Republicii Moldova este determinat prin prezentul acord. Aflarea formațiunilor militare ale Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova este temporară. Partea rusă, ținând cont de posibilitățile tehnice și timpul necesar pentru instalarea trupelor la noul loc de dislocare, va realiza retragerea formațiunilor militare menționate pe parcursul a trei ani din ziua intrării în vigoare a prezentului acord. Acțiunile practice pentru evacuarea formațiunilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova în limitele termenului fixat vor fi sincronizate cu reglementarea politică a conflictului transnistrean și determinarea statutului special al regiunii transnistrene a Republicii Moldova. Etapele și graficul retragerii definitive a formațiunilor militare ale Federației Ruse se vor stabili printr-un protocol separat între ministerele apărării ale părților⁵⁵.

Imediat după parafarea, la 10 august 1994, a acordului de bază și a documentelor adiționale, agenția *Associated Press* nota că acestea reprezentau „o victorie pentru Rusia”, evidențiind abilitatea Moscovei de a transforma prezența militară într-un instrument de influență diplomatică. Potrivit agenției,

Menținându-și forțele în regiune, după prăbușirea URSS și mai târziu întărindu-le cu unități pentru menținerea păcii, Rusia a reușit să constrângă Moldova să se alăture la CSI și să sublinieze hotărârea Moscovei de a-și apăra interesele. În continuare, Rusia va avea o influență durabilă atât asupra Moldovei, cât și asupra Transnistriei⁵⁶.

Potrivit mai multor experți, faptul că delegația Republicii Moldova a parafat, în cadrul celei de-a zecea runde de negocieri moldo-ruse, textul acordului de bază privind trupele ruse a reprezentat o greșeală diplomatică semnificativă. Termenul de trei ani prevăzut pentru retragerea trupelor era nejustificat de lung, iar conce-

⁵⁴ *Ibidem*, pp.365-366 (doc. 170).

⁵⁵ *Ibidem*, p. 379 (doc. 179).

⁵⁶ M. Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?*, p. 47.

siile făcute de partea moldovenească în ultimele două runde de negocieri au fost apreciate drept nefondate, afectând capacitatea Chișinăului de a-și proteja interesele naționale. În plus, includerea în textul acordului a principiului sincronizării retragerii trupelor ruse cu reglementarea politică a conflictului transnistrean a fost o altă eroare majoră, care a blocat pentru ani de zile perspectiva retragerii efective a forțelor ruse din Republica Moldova.

Guvernarea de coaliție, dominată de Partidul Democrat Agrar și sprijinită de formațiunile socialiste, instalată la Chișinău după alegerile parlamentare anticipate din 1994, s-a grăbit să semneze, la 21 octombrie același an, la Moscova, *Acordul dintre Federația Rusă și Republica Moldova privind statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova*⁵⁷. Autoritățile moldovene au prezentat semnarea acestui acord drept un succes al diplomației de la Chișinău. Totuși, în opinia mai multor observatori locali și internaționali, documentul a reprezentat mai curând o victorie a diplomației ruse, unii comentatori calificând rezultatul drept o „victorie a rușinii” pentru Republica Moldova⁵⁸.

Deoarece acordul din 21 octombrie 1994 nu a intrat niciodată în vigoare, nefiind ratificat de Duma de Stat a Federației Ruse, procesul de retragere a trupelor ruse de pe teritoriul Republicii Moldova a rămas blocat până în prezent. Astfel, problema prezenței militare străine continuă să reprezinte o prioritate politică și diplomatică de prim rang pentru autoritățile de la Chișinău. În această perspectivă, principiul sincronizării retragerii trupelor ruse cu reglementarea politică a conflictului transnistrean rămâne o temă sensibilă și controversată. Deși prezentat uneori drept o soluție pragmatică, acest principiu comportă riscuri majore pentru suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova și este de natură să reactiveze tensiunile diplomatice odată cu reluarea negocierilor privind retragerea contingentului militar rus de pe teritoriul național al statului moldovenesc.

⁵⁷ M. Gribincea (coord.), *Trupele ruse de ocupație...*, vol. 1, pp. 3378-383 (doc. 179).

⁵⁸ Iu. Chifu, *Război diplomatic în Basarabia*, București, 1997, p. 55.

CONȚINUTURI PROPAGANDISTICE DISEMINATE DE ENTITĂȚI OSTILE DIN SPAȚIUL DE EST PRIVIND EVOLUȚIA LIMBII ROMÂNE DIN REPUBLICA MOLDOVA

PROPAGANDA CONTENTS SPREAD BY HOSTILE ENTITIES FROM THE EASTERN SPACE, CONCERNING THE EVOLUTION OF THE ROMANIAN LANGUAGE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Marin Butuc,
dr. în filologie

Ministerul Apărării al Republicii Moldova

ORCID ID: 0000-0003-1695-4637

e-mail: butuc.marin@gmail.com

REZUMAT

În perioada 2023-2024, Moscova, prin intermediul instituțiilor rusești, continuă să insiste asupra falsei teorii a „limbii moldovenești”. Acest fapt ne determină să actualizăm argumentele care trebuie formulate împotriva concepției inventate privind existența „limbii moldovenești”, concepție care a apărut ca strategie subversivă rusească în secolul al XIX-lea, a fost formulată mai elaborat în perioada RASSM (1924-1940) și a cunoscut o promovare activă în epoca sovietică. În prezent, termenul impropriu atribuit funcționează și ca instrument de polarizare a societății din Republica Moldova.

Esența acestei strategii subversive este simplă: crearea impresiei existenței unui popor mic, cu o limbă descrisă drept „neprestigioasă”. Miza acțiunii de subminare este ignorarea întregii evoluții istorice a limbii literare române, începând cu sec. XVI (primele traduceri în română) și până la desăvârșirea ei ca limbă de cultură, în sec. XIX (odată cu apariția operelor marilor clasici ai literaturii române). În acest fel, caracterul suspect atribuit limbii literare române produce o vulnerabilitate și o rezistență scăzută a limbii, la nivel social, în fața potențialelor asimilări de către o altă limbă (rusă).

Cuvinte-cheie: limba română, limbă literară, propagandă, epoca medievală, război hibrid

ABSTRACT

In the period 2023-2024, Moscow, through Russian institutions, continues to insist on the false theory of the “Moldovan language”. That determines us to update arguments that need to be said about the invented conception of the existence of the “Moldovan language”, which has its beginning as a Russian subversive strategy in the XIX Century, a path of formation in the period of the RASSM (1924-1940) and an active promotion in the Soviet Union era. Currently, the improper term attributed is also an instrument of polarization of the society in the Republic of Moldova.

The essence of the subversive strategy is simple: to create the impression of the existence of a small people with a language described as “non-prestigious”. The interest of the undermining action is to ignoring the entire historical evolution of the Romanian literary language, starting from the XVI Century (from the first translations into Romanian) and up to its perfection as a language of culture, which took place in the XIX Century (with the appearance of the literary works of the great classics of Romanian literature). Thus, the distrustful character of the literary Romanian language causes vulnerability and weak resistance of the language, at the level of society, in the face of potential assimilations by another language (Russian).

Keywords: Romanian language, literary language, propaganda, medieval era, hybrid war.

„A promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic, e o absurditate și o utopie; și, din punct de vedere politic, e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și, deci, un act de genocid etnocultural”

Eugeniu Coșeriu

I. INTRODUCERE

După invazia neprovocată a Federației Ruse în Ucraina, narațiunile propagandistice moscovite cu temă istorică s-au înmulțit și s-au diversificat. Ele apar frecvent în mass-media controlată de Kremlin și în spațiul *online*, și urmăresc să impună o interpretare a istoriei care neagă identitatea națională, statalitatea, cultura și istoria poporului ucrainean¹, ignorând deliberat procesul istoric de formare a acestuia².

¹ Ю. Федоров, *Гибридная война по-русски. Украина: Центра исследований армии, конверсии и разоружения*, 2016, pp. 14-16.

² *Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев»*, <http://kremlin.ru/events/president/news/66181> (accesat pe 15.04.2024)

Nu doar Ucraina este ținta acestor narațiuni fabricate: Kremlinul aplică aceeași strategie și în cazul Republicii Moldova, încercând să nege proveniența istorică și denumirea reală a limbii majoritare din țară. Prin reprezentanții oficiali ai instituțiilor sale și prin agenții ei locali, Moscova a continuat să promoveze și în perioada 2023-2024 falsă teorie a „limbii moldovenești”³ ca limbă distinctă și semn al existenței unui popor separat de cel românesc. Această situație ne obligă să revenim asupra unui subiect bine documentat de lingviști și istorici, pentru a reaminti argumentele esențiale privind caracterul artificial al acestei concepții – o strategie subversivă lansată de autoritățile ruse încă din sec. XIX, dezvoltată în perioada RASSM (1924-1940) și promovată activ în a doua jumătate a sec. XX.

Adevărul științific, stabilit deja, este incontestabil⁴. Atunci, ce interes urmăresc reprezentanții instituțiilor rusești care promovează până în prezent această denumire incorectă? De ce persoane care nu cunosc istoria și evoluția limbii române decid pentru Republica Moldova cu privire la astfel de subiecte? Trezește suspiciuni perseverența Moscovei, a liderilor secesioniști de la Tiraspol, precum și a unor politicieni, preținși de opoziție, de la Chișinău în tentativa de a redenumi limba română din Republica Moldova. Intenția și raționamentul ascuns al acestei strategii pot fi identificate destul de clar în baza unor argumente istorice și documentare.

II. CARACTERUL NORMAT: marcă a unei limbi de cultură constituită istoric

Limba națională, având statut de limbă oficială, reprezintă un factor esențial de coeziune socială, cu efecte vizibile în plan politic, economic, social și cultural. Ca fenomen social format istoric, limba reflectă geneza poporului și a statului și exprimă întregul lor tezaur cultural și științific. Pornind inclusiv de la această motivație, statele își promovează limbile oficiale la nivelul tuturor instituțiilor, pentru a asigura utilizarea lor drept mijloc de comunicare în societate, traversând bariera dintre comunitățile etnice, în conformitate cu normele de drept internațional și cu prevederile *Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare*⁵.

Într-o societate, un asemenea rol îi poate reveni numai unei limbi literare: singura expresie a limbii naționale ce dispune de un sistem de norme, dar și de o

³ Kremlinul nu se lasă: Zaharova spune că trebuie să numim limba română - moldovenească, „urmând logica istorică”,

<https://agora.md/2023/03/20/kremlinul-nu-se-lasa-zaharova-spune-ca-trebuie-sa-numim-limba-romana-moldoveneasca-urmand-logica-istorica> (accesat pe 15.04.2024)

⁴ E. Coșeriu, *Identitatea limbii și a poporului nostru*, în *Limba Română*, nr. 10, 2002, p. 2-3.

⁵ A. Ciobanu, *Niciun stat cu adevărat suveran nu e predispus să permită unei etnii minoritare să-și declare limba sa drept limbă de comunicare interetnică*, în *Limba Română*, nr. 7-8, 2004, pp. 14-16.

formă cultivată „care îi asigură o anumită unitate și stabilitate, dar și caracter prelucrat, îngrijit”⁶. Această formă normată a limbii naționale devine limba scrierilor beletristice, științifice, a mass-media, a vieții politice și, totodată, singura ce poate avea statutul de limbă a instituțiilor administrative, de învățământ, culturale, religioase, științifice, economice etc. ale țării.

Formarea unei limbi literare, cu un sistem clar de norme fonetice, lexicale și gramaticale, este un proces de durată, desfășurat adesea pe parcursul câtorva secole. Acest proces presupune mai multe etape și depinde de factori istorici, culturali, sociali, religioși, economici și politici. Dintre cele peste 5.000 de limbi, dialecte și graiuri atestate, doar o minoritate ajung să dobândească statutul de limbă literară, în urma unui parcurs sinuos: de la atestarea primelor documente, la acceptarea și promovarea formei lingvistice ca mijloc de comunicare generală în instituțiile statului, extinderea acesteia pe întreg teritoriul, unificarea uzului, elaborarea gramaticilor și a lucrărilor normative, dezvoltarea terminologiilor de specialitate și, în cele din urmă, consacrarea stilistică și artistică printr-o literatură originală.

Limba română literară a trecut prin toate aceste etape. Primul document de limbă atestat a fost *Scrisoarea lui Neacșu* (1521). La următoarea etapă de evoluție, traducерile diaconului Coresi (1559-1581) au promovat în biserici modelul de grai muntenesc (completat ulterior prin contribuții ale celorlalte graiuri, inclusiv cel moldovenesc). Această formă lingvistică s-a răspândit pe întregul spațiu al principatelor române în secolele XVII-XVIII. Ulterior, în perioada 1780-1828, a fost stabilit și acceptat un sistem de norme lingvistice, consacrat prin publicarea primelor gramatici și dicționare. Acest proces s-a încununat, în anii 1870-1880, prin publicarea operelor marilor clasici ai literaturii române (Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici ș.a.)⁷.

În prezent, propaganda rusă continuă să promoveze redenumirea limbii vorbite în Republica Moldova, ignorând deliberat statutul de limbă literară al românei din acest spațiu. Această strategie, utilizată de-a lungul istoriei, urmărește să nege identitatea culturală românească a locuitorilor spațiului dintre Prut și Nistru și să submineze continuitatea istorică a limbii, recurgând la falsificări și construcții lingvistice artificiale. Forțele ostile recunoașterii limbii române ca limbă literară a acestui spațiu s-au opus constant realității lingvistice de pe teren, întrucât acceptarea ei implică recunoașterea istoriei formării limbii și a apartenenței teritoriului basarabean la spațiul de cultură și civilizație românească.

⁶ Șt. Munteanu, V. Țăra, *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 17.

⁷ Șt. Munteanu, V. Țăra, *Istoria limbii române literare...*, passim; AL. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, Minerva, București, 1971, passim.

III. DENUMIREA GLOTICĂ: tendințe privind denaturarea adevărului istoric

Statutul limbii române literare din Republica Moldova, chiar dacă, în prezent, este unul oficial, continuă să fie aplicat neuniform. Limba română este marginalizată în favoarea limbii ruse prin omiterea funcțiilor ei sociale în raioanele de est ale republicii și în alte localități. Totodată, disputele privind denumirea limbii o transformă într-un potențial instrument de divizare identitară. Promovarea sintagmei „limbă moldovenească” a devenit un element al strategiilor războiului hibrid, contestând istoria limbii române literare în spațiul ei de evoluție și accentuând polarizarea societății.

Pledoaria comunității științifice din Republica Moldova pentru recunoașterea denumirii corecte a limbii – limba română – a fost oficializată la nivel de legislație abia în martie 2023. *Legea nr. 52 din 16-03-2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale* (publicată la 24 martie 2023 în art. 150 din *Monitorul Oficial* nr. 97-99)⁸ a stabilit ca în legislația națională formulările „limba moldovenească”, „limba de stat”, „limba oficială” și „limba maternă” să fie înlocuite cu sintagma „limba română”. Această măsură, așteptată de mult timp, poate reduce considerabil terenul pentru manipulări și polemici fără teme științifice, cu condiția unei informări publice corecte și consecvente.

Adoptarea și promulgarea legii a generat reacții imediate din partea Moscovei, exprimate de purtătoarea de cuvânt a MAE al Federației Ruse⁹, precum și din partea propagandiștilor *online* și a forțelor politice pro-ruse de la Chișinău. Formulate într-o manieră evident manipulatoare, acestea au reluat vechile narațiuni propagandistice, invocând o așa-numită îngrijorare față de „distrugerea poporului și culturii moldovenești”, dar fără a oferi vreun principiu de delimitare clară a acestuia de contextul cultural al limbii române.

În demersurile de acest gen se remarcă în mod clar o interferență nefericită între factorul politic și adevărul științific. Deși, la nivelul percepției sociale, utilizarea glotonimului „limbă moldovenească” poate părea o chestiune minoră sau o greșeală științifică naivă, în realitate miza este mult mai mare. „Războiul denumirilor” face parte dintr-o agresiune asimetrică: subiectul este menținut deliberat în

⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136084&lang=ro (accesat pe 15.04.2024)

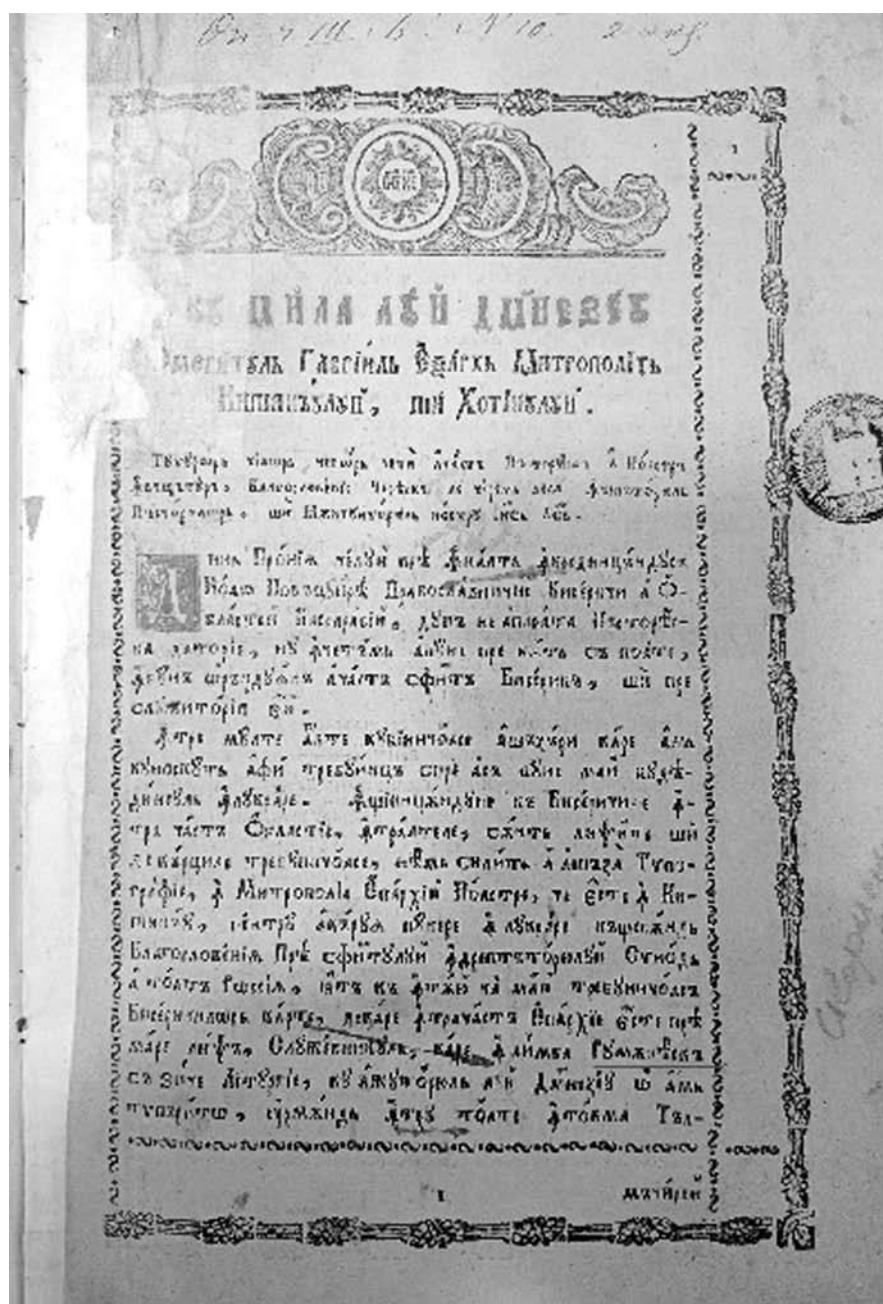
⁹ <https://newsmaker.md/ro/video-genul-neutru-nu-exista-dar-limba-moldoveneasca-da-mesajul-mariei-zaharova-pentru-cetatenii-republicii-moldova/> (accesat pe 15.04.2024); <https://agora.md/2023/03/20/kremlinul-nu-se-lasa-zaharova-spune-ca-trebuie-sa-numim-limba-romana-moldoveneasca-urmand-logica-istorica> (accesat pe 15.04.2024); <https://realitatea.md/video-zaharova-in-ras-istic-dupa-ce-a-spus-ca-limba-moldoveneasca-exista-a-comparat-o-cu-80-de-identitati-de-gen/> (accesat pe 15.04.2024).

aria politicului, în loc să fie tratat în mod firesc drept chestiune științifică. Doar astfel poate fi instrumentalizat pentru divizarea societății și pentru a oferi unor forțe politice garanții de mobilizare electorală și de acces la putere. Un alt factor relevant este influența forțelor externe, care au modelat percepțiile unei părți din populația Republicii Moldova prin expunere prelungită la propagandă difuzată în limba rusă. Astfel, teoria problematică a existenței unei „limbi moldovenești” diferite de cea română a devenit plauzibilă nu doar pentru alolingvi, ci și pentru unii vorbitori nativi de română. Polemicile generate în jurul ei constituie un pericol real la adresa securității statului, cu atât mai mult în actualul context regional.

Planul subversiv al utilizării sintagmei „limba moldovenească” pentru limba română vorbită în Republica Moldova are o istorie îndelungată, care începe după anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus în 1812. În acea perioadă, autoritățile țariste au lansat o politică de deznaționalizare a populației băștinașe și de izolare a provinciei de restul spațiului românesc. Un element esențial al acestei politici era separarea lingvistică și culturală a vorbitorilor de română, considerată o condiție necesară pentru asimilarea lor. În acest context, a fost impusă denumirea de „limbă moldovenească” drept instrument de remodelare a subdialectului moldovenesc și de apropiere a acestuia de limbile slave. În paralel, s-a început propagarea ideii că „limba moldovenească” ar fi diferită de cea română. Scopul acestei campanii era să creeze imaginea unui popor „moldovenesc” puțin numeros, cu o limbă „neprestigioasă”, ceea ce ar fi justificat rusificarea și ștergerea din memoria colectivă a evoluției istorice a limbii române literare, de la primele texte din sec. XVI până la consacrarea ei ca limbă de cultură în sec. XIX.

Analizând retrospectiv, observăm că promovarea acestei idei în Imperiul Rus s-a intensificat în preajma și după Unirea Principatelor Române în 1859, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza. Scopul acestei strategii era să neutralizeze orice aspirație unionistă în Basarabia. Până în acel moment, denumirea limbii române din Basarabia nu fusese politizată în calitate de instrument de deznaționalizare sau de divizare. Numeroase publicații tipărite în imperiul țarist înainte de 1859 și chiar pentru scurt timp după această dată atestă folosirea glotonimului „limba română”, confirmând respectarea adevărului științific.

În continuare vom prezenta câteva exemple de astfel de publicații, în care termenul este subliniat în text.

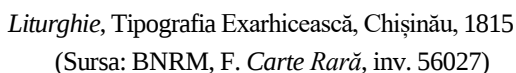

Liturgie, Tipografia Exarhicească, Chișinău, 1815

(Sursa: BNRM, F. Carte Rară, inv. 56027)

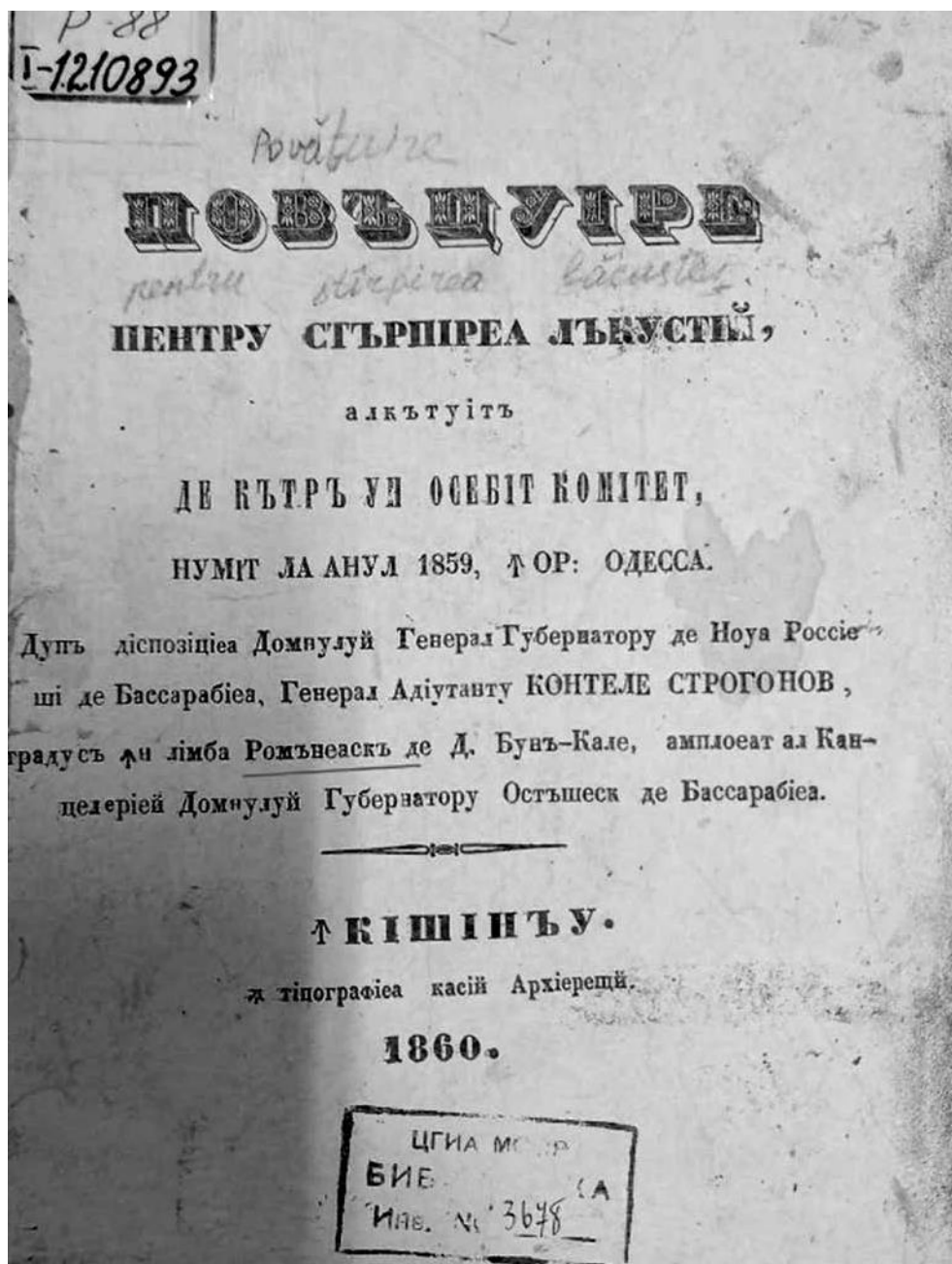
_____ 10 _____

Molebnic, Tipografia Exarhicească, Chișinău, 1815

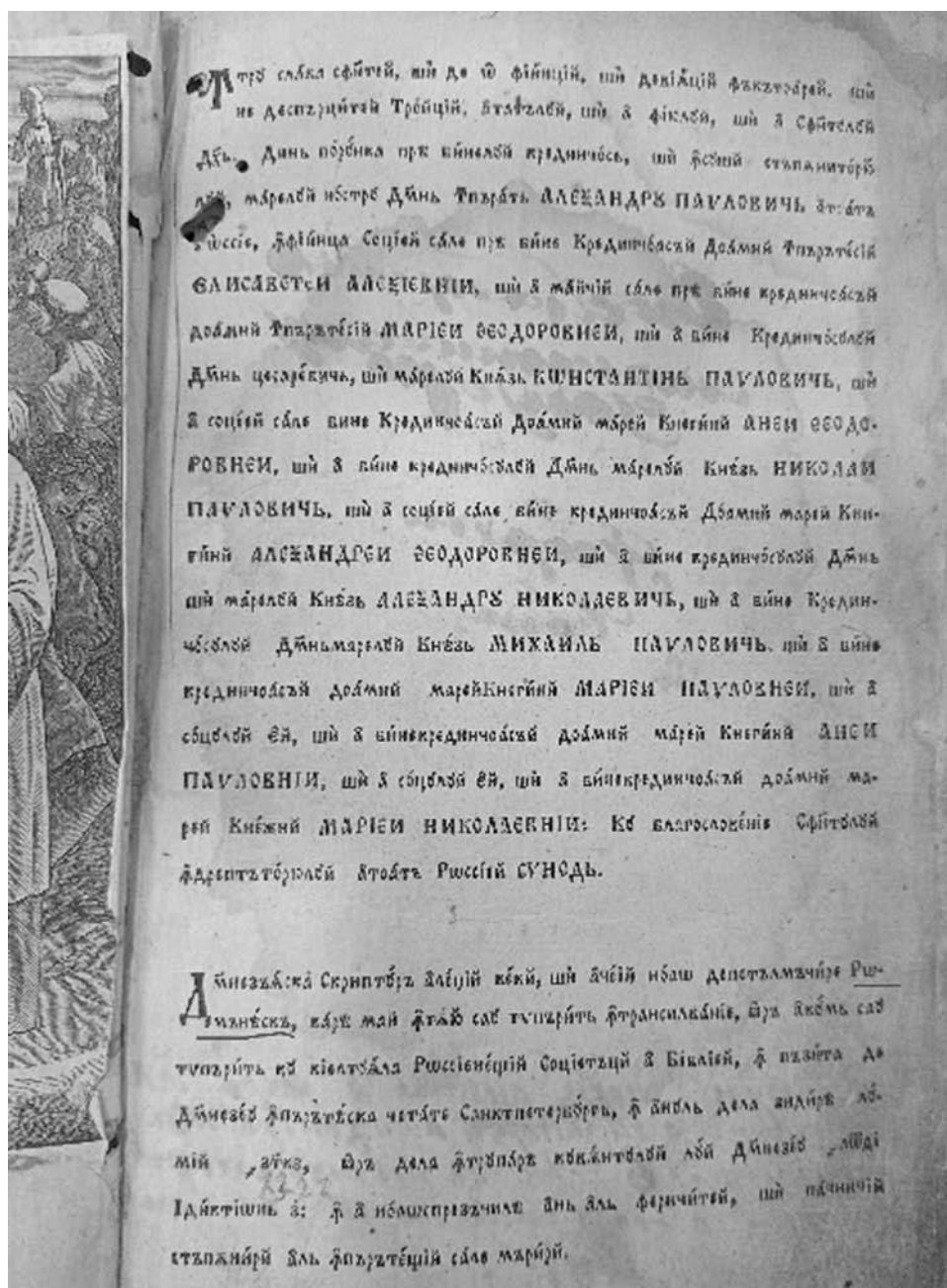
(Sursa: BNRM, F. Carte Rară, inv. 56855)

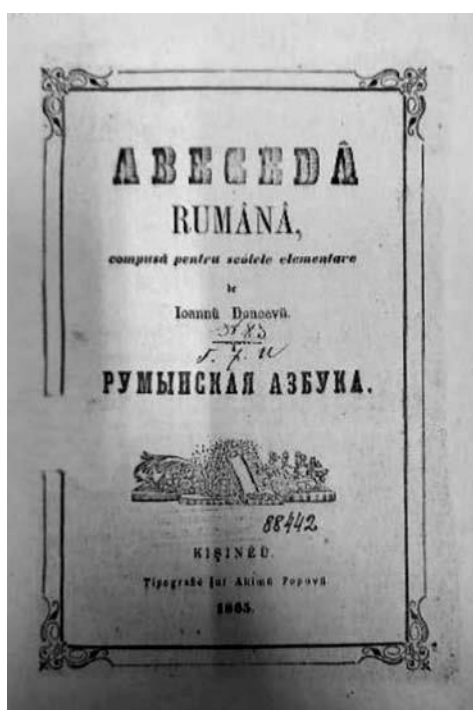
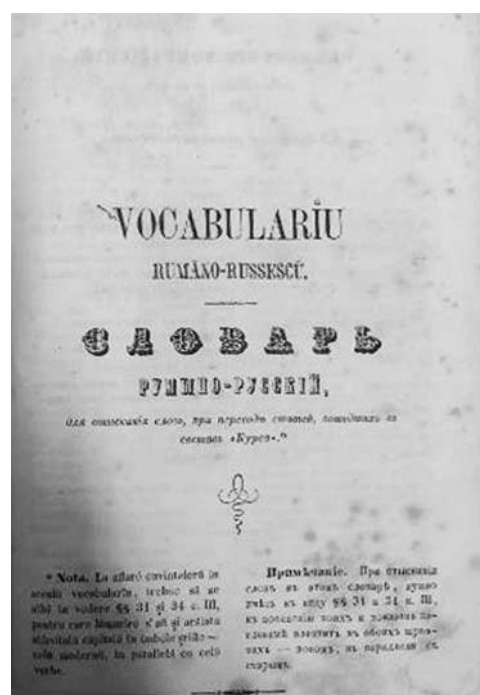
Povățuire, Tipografia Casei arhieresti, Chișinău, 1860
(Sursa: BNRМ, F. Carte Rară, inv. 1210893)

Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi și aceia nouă,
Societatea rusă a Bibliei, Sankt-Petersburg, 1815
(Sursa: BNRM, F. Carte Rară, inv. 43783)

Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi și aceia nouă,
Societatea rusă a Bibliei, Sankt-Petersburg, 1815
(Sursa: BNRM, F. Carte Rară, inv. 43783)

Ion Doncevi,
Cursul primitiv de limbă română,
 Tipografia lui Akim Popov, Chișinău, 1865
 (Sursa: BNRM, F. Carte Rară, inv. 20243)

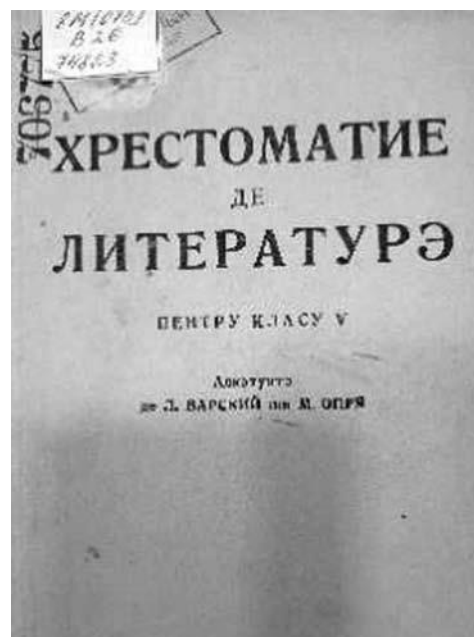
Reinstaurarea oficială a teoriei false a „limbii moldovenești” a avut loc în 1924, odată cu formarea RASSM, la inițiativa directă a lui Iosif Stalin. Scopul declarat al acestei politici era crearea unei identități lingvistice artificiale, separată de cea românească, pentru a facilita deznăționalizarea populației. Aceeași strategie a fost extinsă asupra întregii Basarabii după anexarea sovietică din 28 iunie 1940 și a fost reluată în primăvara anului 1944, după reocuparea teritoriului de către Armata Roșie¹⁰. În această perioadă, autoritățile sovietice au eliminat din discursul public denumirea corectă a limbii și întreaga ei evoluție istorică, de la primele texte din sec. XVI până la consacrarea ca limbă de cultură în sec. XIX. Recunoașterea statutului de limbă literară ar fi întărit rezistența culturală în fața asimilării și ar fi menținut conștiința apartenenței la spațiul cultural românesc – fapt ce contravenea obiectivelor sovietice de uniformizare. Din acest motiv, a fost impusă o normă lingvistică artificială, atât de forțată încât a fost respinsă chiar de vorbitorii cărora li se adresa.

Exemple de construcții lingvistice artificiale din manuale școlare de „limbă moldovenească”

Sursa: BNRM, F. Carte Rară, inv. 39075; inv. 39072

¹⁰ A. Ciobanu, *Reflecții lingvistice*, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, 2009, p.76.

Sursa: BNRN, F. Carte Rară, inv. 76327; inv. 74823

Sursa: BNRN, F. Carte Rară, inv. 13663

În continuare, propunem câteva mostre de limbă, selectate doar din unele manuale ale timpului, – cele pentru ciclul învățământului primar.

Лукраря 285. Фэшець тот ашелаш лукру, ка ши ын лукраря премэргэтоаре.

Орь *ту*, татэ, мержэ ын пэдуре дупэ лемне, да *еу* ой ши акасэ, орь *еу* ой ши акасэ, да *ту* ду-*те* дупэ лемне ын пэдуре: куйва, орь *це*, орь *ние*, ый требуй сэ се дукэ.

Гудпишоарэ-сориоарэ, *еу* пе *тине* *те*-ой мынка*, — а зыс дупу, апротынду-се де борта гультый.

— Шине оаре *мэ* тьямэ пе *мине*?— Вин, Васыликэ, да *мине*. *Еу* те куноск *пе тине*. *Еу* ыць дэу *це* о карте. *Ной* ом вени ла *вой*. *Ни* с'а спус сэ шитеск. Дэ-*нь* карта. Е-ць карандашу.

Лукраря 286. Фэшець тот ашелаш лукру, ка ши ын лукраря премэргэтоаре.

Слоу.

Кынд *еу* *мэ* душем ла Индия, *ние* таре *ни* ера драгэ сэ *мэ* уйт ла слон. Ам ажунс *ной*, ам ешит ла мал, аишь *еу* ши ам взэут слону. *Ел* ста, уйтынду-се ку отый луй митей, яр пимпрежуру луй алерга индусий. *Еу* *мэ* уйтам ку бэгаре де самэ ла колчий луй алдэ ши марь. Тоатэ тьяля луй ый гоалэ ши-й збыршитэ. Коптыйий ий да луй мере. Пе неаштепате а ындоит слону хоботу луй, ка пе ун кырлинг. Пе кырлигу иста с'а сунт ун бэсця, с'а апукат ку мына де хобот. Слоу л-а ридикат пе *дынсу* ши ышь л-а пус луй пе стынаре. Ын апро- тынере ста о фатэ. *Ел* с'а апротынет де *дынса*, а лут-о ши а пус-о тотуш аколо. Певомэ слону а май пус

Се аратэ команда. Рэсунэ аплодисментеле, (се а) ын- шепут жоака. Мишия се ынвиртеште пе кымпия де фут- бол. Яка-яка е аре сэ трыяэ поарта. Дар поарта се пэ- зеште ку бэгаре де самэ. Мишия се ынвиртеште кир пе- лынгэ поартэ. Се симте ынкордаре. О ложитурэ гйбаше— ши мишия збоарэ дрепт ын поартэ. Дар портару (се а) арункат ла пэмынт. Ел (л а) дизбэгут пе противник. Рэ- сунэ аплодисментеле. Ярэ збоарэ мишия пе кымпии.

12. Перескриць пропозициэле урмэтоаре. Ынтре кувинтеле дин парантезе пунець, унде требуе, апрограф орь линиуэ.

Еле (се ау) дус ла грединэ. Мама (нь а) дат ун мэру Мэру (ну аве) коадэ. Еу (мэ ам) дус ла скэлдат. (Лам) взэут пе Ион. Ел ынкэ (ну аре) нишь шиншь ань. Еу (нь ам) спус, кэ мэ дук ла шкоалэ.

Лукраря 50. Перескриць повестира урмэтоаре. Субляиньш кувинтеле лэмуригоаре, каре лэмуреск субъекту, ку о линиуэ дряпэ (—), яр каре лэмуреск предикату — ку о линиуэ луроасэ (—).

Ын пэдуре.

Вынту путерник а ложит ын копашь к'о арипэ маре. Са гыщит пэдуря бэтрынэ ку тоатэ ынфэцишара са уриашэ. А ыншепут сэ гыаскэ пэдуря ласэ ку суте де тласурь. Тоатэ фрунза дин пэдуре тремурэ де валуриале вынтулуй мыннос. Ши стежару бэтрын ку рэдэшиниле спалате се ласэ ла пэмынт ку трупу луй греой. Се фрынг ку трэснет крэнжиле марь. Трэснеск рэсунэтор крэнжиле фрынте а стежарилор бэтрын. Ун гует дунг се рэспын- деште песте тоатэ пэдуря.

Лукраря 57. Спунець, ын каре пропозиций субстантиву пионер есте субъект ши ын каре—кувынт лэмуригоар.

Пионеры есте товарэшу копкилор трудиторилор дин тоатэ думя. Ной требуйм дела пионер штиничь. Комсо- молисту ый ажутэ пионерулуй. Пионеры ажутэ октябрен- лор. Пуртаря пионерулуй есте ынтогдауна отлично. Пио- неру пэзеште аверя школий. Кэриале пионерулуй кэ курате.

Лукраря 58. Алэтуиць пропозиций дисфэшураце, алэтуиць кувинтеле лэмуригоаре дупэ ынтебэриле, дате ын парантезе.

Бэету принде... (ше? ку ше? унде?).
Шьобану пэште... (ше? унде? кынд? пе ше имаш?).
Коххозинийи косеск... (ку ше? унде? кынд? ше? ше фел де грыу?).
Василе с'а дус... (кынд? ку шинэ? унде?).
Миним... (ше? кым зыдеск?).

Crasnoarmeiții s'au arătat în zare. Orchestru nostru le-a în- șeput a cînta mărșu.

A înșeput a încălzi soarele. Rova repede s'a uscat.

A venit toamna. Frunzele căde depe copăși.

S'a mintuit anu de învățămînt. Noi ne-om dușe în lagher.

Lucrarea 165. Alcătuiți patru propoziții compuse cu conjuncția și.
Lucrarea 166. Alcătuiți patru propoziții compuse cu conjuncțiile dar, iar.

Lucrarea 167. Perescriți și lămurii întrebuintarea virguli în propo- zițiile următoare.

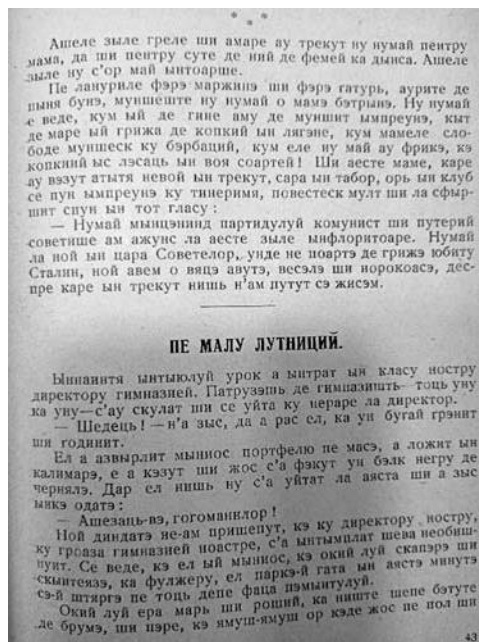
Crește lingă școală o, sosnă nantă. O furtună mare i-a frînt vîrva ei, și sosna a înșeput a se usca. Au venit la dînsa oame- nii, și pîlca a înșeput a lucra. Au tăet ei copacu bătrîn dela rădășină, și sosna s'a cîrligat. I-au tăet cu topoarele crănjile, și a rămas un trunchi lung și neted. L-au tăet oamenii pe dînsu în trii părți. Au venit trii căruți, și oamenii au încărcat într'in- sele sosna. Au adus-o ei pe dînsa la zavod. Aiși din sosnă au făcut scînduri, și au înșeput a lucra lingă dînsle munșitorii. Lemnarii struje, tăe, șlifue, măsura, încele, boe.

Lucrarea 168. Șitiți povestirea „Dimineața” și lămurii punctuația.

DIMINEAȚA.

O curjere de văzduh proaspăt ni-a mingiet fața. Am dischis ochii. Se lumina de dimineață. Nicăieri încă nu se înroșe zorile, da la răsărit deamu se luminează. Șeriu genășu se lumina, se răsé, se albăstre. Stelele cînd scîliche cu o lumină slabă, cînd dispăre. Pămîntu se jîlăjește, frunzile au aburit. Unde și unde se aud sunete jîl, glasuri, iar un vînt ușor, dedimineață, colindă și plutește deasupra pămîntului. Trupu neu l-a răspuns cu o tremurare ușoară de primăvară. Eu m'am sculat sprinten și m'am pornit dealungu rîului fumăgător. N'am făcut niși două vriste, cînd au înșeput a curje împrejuru neu șivoneale aurii, la înșeput cînd au înșeput a curje împrejuru neu șivoneale aurii. Tot s'a nișcat, rozetieșe, peurmă roșii, a soarelui tînră gerbinte. Tot s'a nișcat, s'a trezit, a înșeput a cînta, a făze huet, a trăi.

I. Turghenev.

„inventată” o limbă moldovenească distinctă de română, iar pentru ea s-a publicat chiar și o gramatică artificială, elaborată de Leonid Madan. Nu este un caz izolat: politica sovietică de fragmentare culturală a dus și la fabricarea unor „limbi” separate în alte regiuni ale URSS, precum „limba carelo-fină” (în loc de finlandeză) sau „limba tadjică” (în loc de persana modernă)¹³.

În prezent, adepții propagandei pro-ruse susțin că termenii „moldovenesc”, „moldovenească”, „moldovean” și derivatele lor ar fi mai vechi decât cuvintele „român”, „română”, „românesc” și că acestea din urmă ar fi apărut abia după unirea Principatelor din 1859 și constituirea statului român modern. Aceștia invocă adesea exemplul cronicarului Grigore Ureche, care folosește sintagma „limba moldovenească”, însă chiar el precizează că se referă la o limbă comună tuturor principatelor românești. Denumirea utilizată de cronicar are însă un caracter pur geografic și nu poate fi considerată o clasificare științifică, mai ales că, în epoca lui Gr. Ureche, lingvistica științifică nu era încă formată, apărând abia la începutul sec. XIX¹⁴.

Este vorba de o evidentă eschivare de la recunoașterea atestărilor documentare ale denumirii „limba română” ca sintagmă funcțională atât în sec. XIX (până la 1859 – a se vedea *supra*), cât și în perioada medievală. Tradiția limbii literare române, fixată în textele traducerilor diaconului Coresi (pe baza graiului muntenesc dintre Târgoviște și Brașov), a fost continuată la Iași de mitropolitul Varlaam¹⁵ (1590-1657), care a numit corect limba în care scria. În 1643, mitropolitul Moldovei Varlaam, promotor al traducerilor ecleziastice din slavonă și greacă, publica la Iași, pentru a completa necesarul de literatură al bisericilor de limbă română, *Carte românească de învățătură dumenecile preste an și la praznice împărătești și la svinți mari, cu dzisa și cu toata cheltuiala lui Vasilie Voivodu și Domnul Țării Moldovei, din multe scripturi tălmăcită din limba slovenească pre limba românească de Varlaam Mitropolitul de de Țara Moldovei*¹⁶. În *Cuvânt împreună către toată seminția românească*, mitropolitul nota: „dăruim și noi acest dar limbii românești, carte pre limba românească, întâiu de laudă lui Dumnedzău...”¹⁷. În *Cuvânt către cetitoriu*, mitropolitul moldovean își justifică astfel demersul: „pentru ca să înțeleagă hie cine să să înveațe și să mărturisască minunate lucrurile lui Dumnedzău, cu mult mai vîrtos limba noastră românească, ce n-are carte pre limba sa”¹⁸.

¹³ V. Bahnaru, *Filologia și istoria sovietică moldovenească–diversiune științifică cu suport ideologic și geopolitic*, în *Akados*, nr. 2, 2016, p. 140.

¹⁴ Al. Graur, *Introducere în lingvistică*, Editura Științifică, București, 1972, p. 48.

¹⁵ G. Istrati, *Limba română literară. Studii și articole*, Minerva, București, 1970, p. 9.

¹⁶ *Ibidem*, p. 9.

¹⁷ *Ibidem*, p. 11.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 12-13.

Glotonimul „limba română” este utilizat și în opera Mitropolitului Moldovei Dosoftei (1624-1693). Una dintre cele mai ilustre personalități ale sec. XVII, poet și prozator, traducător, ctitor al tiparului, bun cunoscător al limbilor polonă, ucraineană, neogreacă și ebraică, Mitropolitul Dosoftei este considerat și primul creator de poezie cultă în limba română¹⁹. În poemul cronologic *Domnii Țării Moldovei*, el caracterizează limba vorbită în Țara Moldovei în termenii următori: „Când au adus într-însa româneasca limbă /De bun neam și ferită de la calea strâmbă”²⁰. În partea finală a dedicației către domnitor din *Viața și petrecerea svinților* (Iași, 1682-1686), putem găsi următoarea descriere: „Pentr-aceaea, milostive D[oa]mne, și noi smeriții rugătorii mării-tale, cu cât ne-au fost știința limbii rumânești, am nevoit de le-am scos de pre greceaste și de pre sîrbeaste pre limba rumânească, ca să înțaleagă toț”²¹. Prefața către cititori a aceleiași lucrări, intitulată *Cătră iubitul cetitoriu sănătate...*, include și următoarele pasaje: „din cărțile visteariului besearicii pre limbă rumânească cu lungă nevoieșă, și cu lexicone de-agiuns tălmăcită”; „abia cu mult greu am scris și această sv[ă]ntă carte , de o am tălmăcit rumâneaste”²².

Glotonimul „limba română”, alături de conștiința explicită a rădăcinilor ei latine, este prezent și în opera lui Nicolae Milescu Spătarul, o altă personalitate a sec. XVII. Renumitul cărturar și diplomat moldovean nota, în *Cartea cu multe întrebări foarte de folos cu multe trebi ale credinței noastre* (1661): „Dumnezeu să zice pre limba grecească *Theos*, iară pre limba letenească *Deus*, iară rumânește să chiamă *Dumnezeu*, care nume iaste luat de la letinie, în ce chip și mai jumătate de limbă rumânească este luată de la letini”²³.

Un alt nume de referință al aceleiași perioade este Dimitrie Cantemir (1673-1723), domnitor al Moldovei, dar și savant de talie internațională, membru al Academiei din Berlin, afirmat în calitate de orientalist, istoric, geograf, filosof, logician, etnograf, muzicolog, filolog, biograf, poliglot, beletrist. O relevanță specială în contextul tematicii articolului de față o au unele precizări din *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*. Chiar de la prima pagină, D. Cantemir notează despre acest text că a fost „Întăi pre limba lătinească izvodit, iară acmu pre limba româniască scos cu truda și ostenința lui Dimitrie Cantemir”²⁴. Autorul reia ideea și ulterior, confirmându-și preferința pentru un glotonim pe care îl utiliza în mod

¹⁹ *Ibidem*, p. 206.

²⁰ *Ibidem*, p. 208.

²¹ *Ibidem*, p. 229.

²² *Ibidem*, p. 229.

²³ *Ibidem*, p. 234.

²⁴ D. Cantemir, *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, Albatros, București, 2003, p. 1.

natural: „De care lucru acmu de iznoavă ostenință luând, din limba lătinească iarăși pre cea a noastră româniască le prefacem”²⁵. Perspectiva este clară și în pasaje din Cartea a doua, capitolul XII: „Arată-se pre scurt precum niamul moldovenilor, muntenilor, ardelenilor (carii cu toții cu un nume de obște români se chiamă)”²⁶; „De aicea dară și dintr-acești romani s-au început neamul nostru a românilor”²⁷.

Cele câteva exemple de utilizare a glotonimului *limbă română* și a etnonimului *român* în scrierile din epoca medievală pe care le prezentăm aici nu pretind să fie exhaustive. Chiar și așa, această listă restrânsă demonstrează că narațiunile propagandistice promovate în prezent trec intenționat cu vederea realitatea confirmată de documente.

Falsa teorie a existenței unei „limbi moldovenești”, parte a unei strategii de război hibrid, are un caracter profund dezbinător, care se manifestă prin următoarele trăsături esențiale:

- Promovarea în legislația națională a glotonimului „limba moldovenească” ar însemna nu doar resemnarea în fața unui fals istoric, ci și acceptarea ruperii Republicii Moldova din spațiul cultural și civilizațional al limbii române²⁸. O asemenea decizie ne-ar face mai vulnerabili la procese de deznaționalizare, ar încuraja abandonarea limbii materne în favoarea limbii ruse, ar crea o competiție inegală între cele două limbi și ar facilita politicile de asimilare, exemplul vorbitorilor de română din Transnistria fiind elocvent. În raport cu falsurile propagandistice de proveniență rusă, a opta pentru glotonimul „limba moldovenească” ar însemna trecerea cu vederea sau chiar abandonarea parcursului istoric firesc al formării limbii române literare și a moștenirii marilor personalități care au contribuit la consolidarea ei.
- Privită retrospectiv, această teorie propagandistică este un amestec arbitrar de elemente, între care: impunerea alfabetului chirilic, neadecvat limbii române; teoria falsă a încadrării românei în familia limbilor est-slave și a formării ei în contextul evoluției limbii ruse²⁹; remodelarea forțată a subdialectului moldovenesc până la deformare³⁰; apropierea artificială a termino-

²⁵ *Ibidem*, p. 72.

²⁶ *Ibidem*, p. 47.

²⁷ *Ibidem*, p. 48.

²⁸ Un asemenea fenomen nu a fost atestat anterior în cultura de limbă engleză, limbă germană, limbă spaniolă ș.a.

²⁹ A se vedea, printre alții, și E.Г. Ковалевская, *История русского литературного языка*, Moscova, 1978, p. 52.

³⁰ V. Bahnaru, *Filologia și istoria sovietică moldovenească—diversiune științifică cu suport ideologic și geopolitic*, în *Akademios*, nr. 2, 2016, p. 138.

logiei de cea a limbilor slave și împrumuturi masive din rusă; prezentarea românei ca limbă „săracă”, nedezvoltată și lipsită de prestigiu, în care nu se pot face studii de științe fundamentale³¹; selecția și clasificarea tendențioasă a valorilor culturale (scriitori, savanți, tradiții etc.) în afara contextului general al culturii de limbă română.

- Teoria falsă a existenței unei „limbi moldovenești”, diferite de cea română, nu va fi agreată niciodată de mediul academic național și internațional. Denumirea unuia dintre cele cinci subdialecte ale limbii române (muntenesc, moldovenesc, maramureșean, crișean, bănațean) nu poate avea statut de limbă: nu are nici formă scrisă proprie, nici tradiție autonomă de scriere care ar putea fi utilizată eventual drept argument pentru a-i conferi acest statut. Glotonimul „limba moldovenească” a fost respins de experți și filologi romaniști din Europa Occidentală (Carlo Tagliavini, Eugeniu Coșeriu, Valeriu Rusu, Gheorghe Mihăilă ș.a.), Federația Rusă (Ruben Budagov, Samuil Bernștein, Raimund Piotrowski ș.a.), Ucraina (Stanislav Semcinski, Gheorghe Jemovei, Grigore Bostan, ș.a.), Republica Moldova (Nicolae Corlăteanu, Sergiu Berejan, Ion Ețcu, Teodor Cotelniceanu, Vasile Melnic, Anatol Eremia, Nicolae Mățaș, Ion Dumeniuk, Alexandru Dârul ș.a.), Canada etc.³².
- Comunitatea științifică din Republica Moldova s-a pronunțat în repetate rânduri, în special în 1994 și 1996, pentru utilizarea denumirii corecte a limbii: „limba română”. Cu toate acestea, opoziția unor forțe politice de la Chișinău a creat un climat de polarizare socială, vizibil pe criterii de generație și de nivel de educație. Această temă continuă să fie exploatată, cu diferite ocazii (recensăminte, campanii electorale etc.), în scopuri subversive de actori politici cu interese aliniate Federației Ruse.
- Menținerea glotonimului „limba moldovenească” ca parte a ideologiei promovate de unele forțe politice filoruse de la Chișinău plasează Republica Moldova într-o poziție defavorabilă în raport cu comunitatea științifică internațională, care recunoaște oficial denumirea de „limbă română”.
- Persistența termenului „limba moldovenească” demonstrează că Republica Moldova se află în continuare în sfera de influență politică și economică a Rusiei.

³¹ A. Ciobanu, *Reflecții lingvistice*, p. 88.

³² *Ibidem*, p. 86.

IV. CONCLUZII

Deși rădăcina cuvântului „moldovenesc” face parte din patrimoniul cultural și lingvistic național, istoria i-a asociat, din păcate, rolul de etichetă a unei propagande antinaționale și antilingvistice. Astăzi, el continuă să fie folosit ca armă politică pentru dezbinarea societății din Republica Moldova. Analiza apariției și impunerii glotonimului „limba moldovenească” arată că acesta a servit în mod constant drept instrument al politicilor de asimilare a populației românofone. Termenul este moștenirea unei doctrine istorice depășite, care a susținut ideologii antinaționale, politici de deznaționalizare și de menținere a populației la un nivel scăzut de dezvoltare intelectuală și culturală. Utilizarea sa nu reprezintă o simplă deformare „nevinovată” a adevărului științific, ci face parte dintr-o strategie subversivă și asimetrică menită să dezbine comunitatea de limbă română. Prin efectele sale istorice și prin persistența în discursul politic actual, termenul menține vie speranța unor forțe externe, în special a Federației Ruse, și a exponenților lor locali de a readuce în aplicare politicile de deznaționalizare din epoca țaristă și cea sovietică.

Recenzii

Gheorghe E. Cojocaru,
Disputa sovieto-română de la Viena:
27 martie - 2 aprilie 1924
(Chișinău, Editura Litera, 2018, 304 p.)

Gabriela Țăranu,
cercetător științific
Institutul de Istorie al USM

ORCID ID: 0009-0001-7236-6795
e-mail: gabriela.taranu1996@gmail.com /
CZU:327(47+57):[(498:478)]''1924'':94(478)''1924''

Conferința diplomatică româno-sovietică de la Viena din 1924 s-a aflat constant în atenția istoricilor, însă până la apariția volumului *Disputa sovieto-română de la Viena: 27 martie - 2 aprilie 1924* (Chișinău, Litera, 2018), semnat de profesorul Gheorghe E. Cojocaru, lipsea o sinteză care să integreze într-o perspectivă unitară multiplele fațete ale acestei dispute politico-diplomatice. Lucrarea, distinsă cu premiul Fundației Culturale „Magazin Istoric” în anul 2019, oferă o analiză amplă a contextului, a negocierilor și a consecințelor conferinței de la Viena, pe baza unui consistent material documentar provenit din arhivele românești și rusești. Importanța volumului a fost reconfirmată și cu prilejul Conferinței internaționale *100 de ani de la Conferința româno-sovietică de la Viena* (Chișinău-Iași, 2024), unde lucrarea a constituit un punct de reper în discuțiile despre relațiile româno-sovietice interbelice.

Gh. Cojocaru prezintă nuanțat contextul în care a avut loc conferința, într-un moment de reconfigurare a raporturilor internaționale: odată cu recunoașterea diplomatică a Uniunii Sovietice de către Marea Britanie, Italia și alte state europene, delegația sovietică a adoptat o poziție mai ofensivă față de România, introducând în negocieri tema plebiscitului și a unei eventuale „republici sovietice moldovenești”. Autorul clarifică, pas cu pas, procesul de pregătire și desfășurare a

conferinței, trecând în revistă atât pozițiile oficiale ale Bucureștiului și Moscovei, cât și reacțiile principalelor cancelarii europene. Un spațiu amplu este acordat modului în care au fost formulate și aplicate instrucțiunile primite de delegațiile celor două țări, ceea ce permite autorului să evidențieze mecanismele de luare a deciziilor și limitele de autonomie ale negociatorilor.

În centrul analizei se află eforturile diplomației române de a obține, pe cale pașnică, recunoașterea actului Unirii Basarabiei cu România din 27 martie 1918, precum și modul în care partea sovietică a încercat să contracareze această poziție prin inițiativa unui plebiscit în Basarabia și prin vehicularea ideii formării unei „republici sovietice moldovenești” pe malurile Nistrului. Gh. Cojocaru observă că insistența sovietică asupra plebiscitului era motivată, între altele, de teama unor cercuri de la Moscova, din cadrul Cominternului și al Armatei Roșii, că o eventuală înțelegere cu privire la Basarabia obținută la conferință ar fi putut echivala cu o recunoaștere implicită a apartenenței Basarabiei la România.

În acest context, Gh. Cojocaru arată că, deși guvernul sovietic începuse deja să fie recunoscut pe plan diplomatic, niciuna dintre marile puteri nu a sprijinit propunerea sovietică privind plebiscitul, chiar dacă nici nu au respins-o public. Pe lângă revendicarea recunoașterii unirii Basarabiei, autorul analizează și modul în care diplomația română a abordat chestiunea tezaurului evacuat la Moscova, considerat un bun aflat sub garanția Franței și asupra căruia guvernul sovietic nu avea niciun drept legitim.

Prin analiza surselor de arhivă și a presei internaționale, autorul urmărește și modul în care chestiunea Basarabiei a fost percepută la nivel european. După semnarea Tratatului de la Paris din 1920, care consfințea unirea Basarabiei cu România, problema a devenit un subiect de interes pentru opinia publică occidentală, fiind adesea comparată în presă cu cazul Alsaciei și Lorenei. Lucrarea lui Gh. Cojocaru readuce în prim-plan aceste ecouri diplomatice și mediatice, arătând cum nerecunoașterea de către Rusia sovietică a unirii a menținut o tensiune latentă în estul Europei.

În viziunea autorului, conferința de la Viena a fost un moment de inflexiune: prin insistența asupra plebiscitului, delegația sovietică a blocat posibilitatea unui compromis, iar România și-a reafirmat ferm drepturile sale istorice asupra Basarabiei. Autorul evidențiază caracterul subversiv al propunerii plebiscitului și al ideii formării unei „republici sovietice moldovenești” pe ambele maluri ale Nistrului, concepute pentru a bloca orice posibilă înțelegere cu România. Lucrarea subliniază totodată unitatea poziției românești în această chestiune: în pofida campaniei propagandistice sovietice, toate partidele parlamentare și majoritatea

opinie publice din România respingeau ideea plebiscitului, percepută drept o provocare menită să pună sub semnul întrebării integritatea teritorială a țării.

În absența unui acord asupra delimitării frontierei de-a lungul Nistrului, conferința a pus în lumină distanța ireconciliabilă dintre pozițiile celor două părți și a prelungit blocajul diplomatic în relațiile româno-sovietice. Eșecul negocierilor a adâncit ruptura diplomatică dintre cele două state și a contribuit la marginalizarea problemei Basarabiei în agenda internațională a vremii.

Prin amplexarea documentării și prin claritatea expunerii, volumul profesorului Gh. E. Cojocaru oferă o perspectivă solidă asupra unuia dintre episoadele definitorii ale diplomației româno-sovietice din perioada interbelică, integrând chestiunea Basarabiei într-un cadru european mai larg, marcat de tensiuni, reconfigurări și echilibre fragile. După eșecul conferinței, problema Basarabiei a fost împinsă la periferia intereselor marilor puteri, anticipând transformările geopolitice care aveau să marcheze sud-estul Europei în deceniile următoare.

Documente

MANDATELE ȘI LEGITIMAȚIILE DELEGAȚILOR LA CONGRESUL MILITARILOR MOLDOVENI DIN 20-27 OCTOMBRIE 1917 /

CZU:94(478)''1917'':355(478)''1917''

MANDATES AND CREDENTIALS OF THE DELEGATES TO THE CONGRESS OF MOLDAVIAN SOLDIERS, 20-27 OCTOBER 1917

În cele ce urmează, vom publica mandatele și legitimațiile delegaților la Congresul ostașilor moldoveni desfășurat la Chișinău între 20 și 27 octombrie 1917, precedate de o prezentare succintă a contextului politic și militar al convocării congresului, a componenței delegațiilor și a mecanismelor de reprezentare a militarilor trimiși la această întrunire.

Organizarea congresului a reprezentat punctul culminant al mișcării militarilor basarabeni. Intenția nou-formatelor colective naționale ale militarilor moldoveni din armata rusă era de a crea un for care să coaguleze energiile politice și naționale ale soldaților și ofițerilor pentru a adopta decizii vitale privind provocările sociale, militare și politice ale epocii și a pune la punct organizarea politică a spațiului dintre Prut și Nistru. În acel moment de răscruce istorică, rolul militarilor a fost decisiv pentru orientarea Basarabiei în direcția autonomiei și îndepărtarea ei de orbita forțelor pro-ruse.

Decizia convocării congresului a fost luată la o ședință comună a comitetelor naționale ostășești din Odesa, Chișinău, Sevastopol și Iași, care au stabilit data întrunirii pentru 20 octombrie 1917¹. Reprezentanții acestor comitete au solicitat autorizarea congresului printr-o telegramă adresată guvernului Kerenski². Cartierul General Rus nu era dispus să permită convocarea: oficialii, influențați de organizațiile ce priveau cu suspiciune asociațiile naționale moldovenești și redeşptarea conștiinței lor identitare, au respins solicitarea.

¹ Gh. V. Andronachi, *Albumul Basarabiei în jurul marelui eveniment al Unirii*, Chișinău, 1933, p. 129.

COHORTA

² ANRM, F. 727, inv. 2, dos. 6, f. 45.

Relevantă pentru înțelegerea misiunii acestui for este rezoluția adoptată la reuniunea comună a comitetelor moldovenești ale regimentelor, companiilor, bateriilor, echipajelor de pe corăbii, reprezentanților Flotei Mării Negre și unităților moldovenești ale garnizoanei Odesa, desfășurată la 20 septembrie 1917.

Potrivit versiunii evenimentelor prezentate de înșiși organizatorii reuniunii, comitetele militare moldovenești din Odesa și Chișinău au decis trimiterea unei delegații la Petrograd, pentru a solicita autorizarea prim-ministrului Aleksandr Kerenski privind convocarea *Congresului general ostășesc moldovenesc*³. Conform mărturiilor vremii, o delegație s-a îndreptat și spre Marele Cartier General din Moghiliiov, de unde, pe răspundere personală, a expediat următoarea telegramă:

Tuturor... tuturor... tuturor... Comandanților și președinților comitetelor districte-
lor militare, fronturilor, armatelor, companiilor și detașamentelor speciale.

Cu aprobarea Guvernului provizoriu pe ziua de 20 octombrie se convoacă la Chișinău, guvernământul Basarabiei, *Congresul general al ostașilor moldoveni din întreaga Rusie*. Rugăm dați concurs pentru a se alege și trimite la această dată câte doi soldați și câte un ofițer de la fiecare 240 de ostași moldoveni. În unitățile unde numărul acestora va fi sub cifra indicată, se vor grupa pe brigăzi, divizii, corpuri de armată, pentru ca toți ostașii moldoveni să fie reprezentați. Delegații vor fi prevăzuți cu delegațiuni în scris și bani pentru hrană pe 5 zile. Delegații Comitetului central al ostașilor moldoveni, praporgic Ion Păscăluță, Șt. Holban⁴.

Dificultățile legate de autorizarea congresului și atmosfera revoluționară i-au determinat pe organizatori să recurgă la măsuri radicale. Comitetul central al organizațiilor de soldați moldoveni s-a întrunit în ședință secretă la 7 octombrie și, în pofida divergențelor, a decis organizarea congresului chiar și fără aprobarea autorităților ruse sau măcar a Comisarului Guvernului din Basarabia, Vladimir Cristi. Comandanților de unități cu efective moldovenești li s-a transmis următoarea telegramă:

„Comandanților de armată, de corp de armată și de divizii. În baza autorizației comandamentului suprem (generalisim) și a primului ministru Kerenski, cu nr. 378764, s-a aprobat Congresul ostașilor moldoveni pentru data de 20 octombrie 1917, în orașul Chișinău. Rugăm dispozițiunea dumneavoastră pentru delegarea a câte doi soldați și a unui ofițer de la fiecare companie de moldoveni, dându-li-se delegațiile respective și diurna pentru 10 zile”⁵.

La 19 octombrie a avut loc o ședință extraordinară a Comitetului central al militarilor moldoveni, la care au participat și delegați din alte garnizoane. Deși nu toți delegații fuseseră informați din timp despre convocarea congresului, comisia

³ Gh. V. Andronachi, *op. cit.*, p.127.

⁴ *Ibidem*, pp.127-128.

⁵ *Cuvînt Moldovenesc*, 30 octombrie 1917.

de organizare a insistat ca lucrările să înceapă la 20 octombrie, pentru a evita eventuale intervenții ale autorităților ruse în cazul unei amânări. Planul inițial prevedea deschiderea la ora 13.00, în limba română, cu posibilitatea folosirii limbii ruse de către vorbitorii ce nu cunoșteau româna. Deschiderea urma să includă o slujbă religioasă oficiată de un sobor de preoți, urmată de intervenția unei orchestre militare.

Delegații au sosit la Chișinău încă din 18 octombrie, iar în ziua întrunirii se aflau în oraș aproximativ 500 de participanți. Congresul s-a desfășurat în Sala Eparhială și a reunit, conform diferitelor estimări, peste 600 de delegați militari și aproximativ 300 de civili – reprezentanți ai partidelor și ai organizațiilor naționale moldovenesti⁶. Gh. Andronachi menționează cifra de peste 600 de ofițeri și soldați de pe toate fronturile, alături de circa 500 de delegați ai organizațiilor profesionale⁷. Se afirma că delegații de la congres reprezentau aproximativ 250.000 de ostași moldoveni aflați în unitățile ruse dislocate pe întreg teritoriul fostului imperiu⁸.

Congresul a fost deschis la 20 octombrie, ora 15.00, de președintele Comitetului central al organizațiilor soldaților moldoveni, sublocotenentul Gherman Pânte. Președinte al lucrărilor a fost ales Vasile Cijeveschi, iar vicepreședinte Ion Păscăluță. Chiar dacă organizatorii anticipaseră reacții negative din partea autorităților, la ședință au fost prezenți și reprezentanți ai oficialităților și ai societății civile, care au transmis mesaje de salut.

Programul întrunirii cuprindea 14 puncte, dintre care cele mai importante vizau: raportul Comitetului Central, autonomia Basarabiei, naționalizarea unităților militare, organizarea instituției de conducere – Sfatul Țării –, problema pământului și colonizării, măsuri culturale și de instruire pentru militari, naționalizarea școlilor și a administrației, situația moldovenilor de peste Nistru și alegerea delegaților în Sfatul Popoarelor⁹.

Prin două decizii fundamentale – proclamarea autonomiei Basarabiei și crearea Sfatului Țării – Congresul militarilor moldoveni a transformat revendicările care circulau în mediul ostășesc într-un program politic coerent, reprezentând o alternativă la bolșevizare. El a permis teritoriului dintre Prut și Nistru să-și creeze un cadru instituțional propriu într-un moment în care vechile structuri imperiale dispăreau, iar alternativa unui vid de putere devenea din ce în ce mai periculoasă.

⁶ ANRM, F. 727, inv. 2, dos. 19, f. 25.

⁷ Gh. V. Andronachi, *op. cit.*, p. 129.

⁸ D. Bogos, *La răspântie, Moldova de la Nistru 1917-1918*, Chișinău, 1998, p. 98.

⁹ Din arhiva Ion Pelivan: *Procese-verbale ale congresului militar moldovenesc ce a avut loc la 20-27 octombrie 1917 în Chișinău*, în *Arhivele Basarabiei*, nr. 2-3, 1936, p. 121-123.

Mandatele și legitimațiile delegaților prezentate în continuare documentează procesul prin care militarii moldoveni au reușit să se organizeze, să-și desemneze reprezentanții și să participe la definirea acestui nou cadru politic. Ele oferă o imagine concretă asupra modului în care s-a construit legitimitatea congresului – și, prin el, legitimitatea noilor instituții ale Basarabiei.

dr. Mihai Tașcă,
dr. Vitalie Ciobanu

Legitimația cavaleristului Gheorghe Stamin din Regimentul de Cavalerie Cernomorski

Nr. 112, 16 octombrie 1917

Ștampila unghiulară în tuș albastru a Comitetului Regimentului de Cavalerie Cernomorski, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Полковой Комитет/ Черноморского/ Конного Полка/ октября 16 дня 1917 г./ № 112/ Д[ейст]в[ующая] арм[ия]”.

Legitimație

Prezenta este eliberată cavaleristului Gheorghe Stamin, precum că el este ales delegat din partea Organizației Moldovenești a Regimentului Cavalerie Cernomorski, fapt pe care comitetul îl confirmă prin semnături și prin aplicarea ștampilei comitetului.

Anul 1917 octombrie, ziua 16.

Președintele comitetului, locotenent [semnătura]

Secretar [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș roșu a Comitetului Regimentului de Cavalerie Cernomorski, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „Печать/ Полковой Комитет Черноморского Конного Полка”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 1/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 3. Manuscrisă. Original. Traducere din limba rusă.

**Legitimația cavaleristului Gavriil Spanciuc
din Regimentul de Cavalerie Cernomorski**

Nr. 113, 16 octombrie 1917

Ștampila unghiulară în tuș albastru a Comitetului Regimentului Cavalerie Cernomorski, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Полковой Комитет/ Черноморского/ Конного Полка/ октября 16 дня 1917 г./ № 113/ Д[ействующая] ар[мия]”.

Legitimație

Prezenta este eliberată cavaleristului Gavriil Spanciuc, precum că el este delegat ales din partea Organizației Moldovenești a Regimentului Cavalerie Cernomorski, fapt pe care comitetul îl confirmă prin semnături și prin aplicarea ștampilei comitetului.

Anul 1917, octombrie ziua 16.

Președintele comitetului, locotenent [semnătura]

Secretar [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș roșu a Comitetului Regimentului Cavalerie Cernomorski, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „Печать/ Полковой Комитет Черноморского Конного Полка”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 2/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 4. Manuscris. Traducere din limba rusă.

**Mandatul soldatului Dumitru Chicerman
din Statul Major al Diviziei 10 Pușcași Siberiană**

Nr. 108, 17 octombrie 1917

Antetdactilografiat a Comitetului Executiv al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor Moldoveni-Basarabeni de pe Frontul Român, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Исполнительный/ Комитет Совета Солдатских/ и/ Офицерских Депутатов/ Молдаван-Бессарабцев/ Румынского фронта/ „17” октября 1917 г./ № 108”.

Mandat

Prezentul este eliberat membrului Comitetului Executiv al Sfaturilor de

Deputați ai Soldaților și Ofițerilor Moldoveni-Basarabeni de pe Frontul Român, *soldatului Dumitru Chicerman din St[atul-Major al] Div[iziei] 10 Pușcași Sib[eriană]***, precum că el este detașat de comitetul menționat la congresul moldovenesc [al militarilor] de pe toate fronturile, preconizat pentru 18* octombrie curent în or. Chișinău.

Președinte, locotenent [Gheorghe] Năstase
Secretar Odobescu

Ștampilă rotundă în tuș roșu a Comitetului Executiv al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor Moldoveni-Basarabeni de pe Frontul Român, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „Исполнит[ельный] Комитет Совета Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутатов Молдаван-Бессарабцев Румынск[ого] Фр[онта]”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 3/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 5. Original. Traducere din limba rusă.

* Conform cu originalul. Corect la 20 octombrie (n. ed.).

** În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).

Legitimația felcerilor Petru Chicerman și Petru Aniulis din Punctul 127 de Evacuare din Spatele Frontului

Nr. 6434, 17 octombrie 1917

Ștampila unghiulară a Punctului 127 de Evacuare din Spatele Frontului, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „127-ой/ Тыловой Эвакуационный/ Пункт/ „17” октября 1917 г./ № 6434”.

Legitimație

Purtătorii prezentei, felcerii Petru Chicerman și Petru Aniulis, din punctul încredințat mie, au fost detașați în or. Chișinău, ca delegați la congresul moldovenesc [al militarilor] de pe toate fronturile, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei oficiale.

Șeful punctului, consilier de colegiu [semnătura]
Secretar, funcționar pe timp de război [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Punctului 127 de Evacuare din Spatele Frontului, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „127-ой

Тыловой Эвакуационный Пункт”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 4 и 5/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 6. Original. Traducere din limba rusă.

**Legitimația subofițerului superior Dumitru Votava
din Regimentul Gardă Imperială Volînski**

Nr. 7351, 16 octombrie 1917

Legitimație [nr. 7351]

Purtătorul prezentei este într-adevăr *s[ub]of[ițerul] sup[erior] Dumitru Votava, din Regimentul G[ardă de] C[orp] Volînski**, delegat în or. Chișinău la congresul moldovenesc.

Prezenta legitimație este valabilă până la 2 noiembrie 1917, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei oficiale a regimentului.

„16” octombrie a[nul] 1917. Nr. 7351. Armata ac[tivă].

Comandantul regimentului, colonel [semnătura]

Adjutant int[erimar al] regimentului, locotenent [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului Gardă Imperială Volînskii, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „Лейб-Гвардии Волынский Полк”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 6/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 7. Original. Traducere din limba rusă.

** În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).*

**Legitimația subofițerului superior Filip Rîbac
din Regimentul 53 Infanterie Volînski**

6 octombrie 1917

Legitimația Nr. 14828

Prezenta este eliberată de comandantul Regimentului 53 Infanterie Volînski generalul-feldmareșal Mare Principe Nikolai Nikolaevskici, subofițerului supe-

rior Filip Rîbac, precum că el a fost ales delegat din partea soldaților moldoveni ai regimentului și detașat la congresul moldovenesc [al militarilor] de pe toate fronturile, preconizat pentru 18 octombrie* a.c. în or. Chișinău.

Prezenta legitimație este valabilă până la 28 octombrie 1917, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei oficiale.

Temei: Telegrama nr. 1454 a.c a șef[ului] Sta[tului-Major al] Cor[pului] 8.
„16” octombrie a. 1917

Comandantul regimentului, căpitan [semnătura]
Adjutantul regimentului, ștabs-căpitan [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș roșu a Regimentului 53 Infanterie Volînski generalul-feldmareșal Mare Principe Nikolai Nikolaevskici, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „53-го Пехотного Волынского Полка”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 7/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 8. Original. Traducere din limba rusă.

* Conform cu originalul. Corect la 20 octombrie (n. ed.).

Legitimația soldatului Constantin Bivol din Detașamentul 257 Pedestru Samarski

Nr. 6606, 17 octombrie 1917

Ștampila de antet a comandantului Detașamentului 257 Pedestru Samarski, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Командир/ 257-й/ Пешей Самарской Дружины/ По части строевой/„17” октября 1917 г./ № 6606/ Действующая] армия”.

Legitimație

Purtătorul prezentei, soldatul Constantin Bivol, din Detașamentul 257 Pedestru Samarski, a fost detașat în or. Chișinău în calitate de delegat la congresul delegaților moldoveni basarabeni de pe toate fronturile, preconizat pentru 18 octombrie* curent, pe un termen de până la 23 octombrie curent, rog autorizarea trecerii, fapt confirmat prin semnătură și prin aplicarea ștampilei.

Comandantul regimentului, colonel [semnătura]
Adjutantul regimentului, praporgic [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș roșu a Detașamentului 257 Pedestru Samarski, cu

stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „257-я Пешая Самарская Дружина”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 8/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 9. Manuscris. Traducere din limba rusă.

* Conform cu originalul. Corect la 20 octombrie (n. ed.).

Legitimația soldatului Ion Gorohovschi din Regimentul 57 Infanterie Modlinski

15 octombrie 1917

Legitimație Nr. 18066

Prezenta este eliberată de Regimentul 57 Infanterie Modlinski general-adjutantul Kornilov soldatului acestui regiment Ion Gorohovschi precum că el, ca ales de către organizația regimentului, este detașat în or. Chișinău la congresul moldovenesc al basarabenilor, fapt confirmat prin semnătură și prin aplicarea ștampilei oficiale.

Prezenta legitimație este eliberată pe un termen de 10 zile.

Octombrie ziua 15, anul 1917.

Comandantul regimentului, colonel [semnătura]

Adjutantul regimentului, ștabs-căpitan [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului 57 Infanterie Modlinski general-adjutantul Kornilov, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „57 Пех[отный] Модлинский Генерала-Адъютанта Корнилова Полкъ”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 9/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 10. Original. Traducere din limba rusă.

Legitimația caporalului Pavel Creminschi din Regimentul 57 Infanterie Modlinski

15 octombrie 1917

Legitimație Nr. 18067

Prezenta este eliberată de Regimentul 57 Infanterie Modlinski general-ad-

juntantului Kornilov caporalului aceluiași regiment Pavel Creminschi, precum că el, ca ales de către Organizația Moldovenească a regimentului, este detașat în or. Chișinău la congresul moldovenesc, fapt confirmat prin semnătură și prin aplicarea ștampilei oficiale.

Prezenta legitimație este eliberată pe un termen de 10 zile.

Octombrie în 15 zile, anul 1917.

Comandantul regimentului, colonel [semnătura]

Adjutantul regimentului, ștabs-căpitan [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului 57 Infanterie Modlinski general-adjutantului Kornilov, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „57 Пех[отный] Модлинский Генерала-Адъютанта Корнилова Полк”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 10/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 11. Original. Traducere din limba rusă.

Legitimația subofițerului inferior Gheorghe Dumbravă din Regimentul 57 Infanterie Modlinski

15 octombrie 1917

Legitimație Nr. 18068

Prezenta este eliberată de Regimentul 57 Infanterie Modlinski general-adjutantului Kornilov subofițerului inferior al aceluiași regiment Gheorghe Dumbravă, precum că el, ca ales de către Organizația Moldovenească a regimentului, este detașat în or. Chișinău la congresul moldovenesc al basarabenilor, fapt confirmat prin semnătură și prin aplicarea ștampilei oficiale.

Prezenta legitimație este eliberată pe un termen de 10 zile.

Octombrie în 15 zile, anul 1917.

Comandantul regimentului, colonel [semnătura]

Adjutantul regimentului, ștabs-căpitan [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului 57 Infanterie Modlinski general-adjutantului Kornilov, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „57 Пех[отный] Модлинский Генерала-Адъютанта Корнилова Полк”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 11/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 12. Original. Traducere din limba rusă.

**Mandatul voluntarului Ștefan Holban
din Comitetul Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților,
Ofițerilor și Marinarilor a garnizoanei or. Odesa
Nr. 905, 15 octombrie 1917, or. Odesa**

Antet pe formular imprimat a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „16” октября 1917 г./ № 905/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, voluntarul Ștefan Holban*, este detașat de către comitet în or. Chișinău, la Congresul Militarilor Moldoveni din toată Rusia, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei oficiale.

Prezenta legitimație este eliberată pe un termen de 10 zile.

Octombrie în „15” zile, anul 1917.

Vicepreședinte, sublocotenent [Gheorghe] Năstase [semnătura]

Secretar, D[u]mitru Popa [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий]/ Исполнит[ельный] Комит[ет]/ Солдат[ских] и Офиц[ерских]/ Депутат[ов]”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 12/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 13. Original. Traducere din limba rusă.

** În original Стефан Голбан (n. ed.).*

**Legitimația subofițerului inferior Alexandru Boico
din Compania Geniu a Diviziei a 13-a Infanterie**

Nr. 2717, 21 octombrie 1917

Ștampila de antet a comandantului Companiei Geniu a Diviziei a 13-a Infanterie, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Командир/Инженерной Роты/ 13-ой/ Пехотной Дивизии/ „21” октября 1917 г./ № 2717/ Действующая армия”.

Legitimație

Prezenta este eliberată subofițerului inferior Alexandru Boico, al companiei încredințate mie, detașat în or. Chișinău la congresul moldovenilor, fapt confirmat prin semnătură și prin aplicarea ștampilei oficiale.

Legitimația este valabilă până la „___” a.c.

Comandant int[erimar] al companiei, ștaps-căpitan [semnătura]

Secretar, funcționar pe timp de război [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Companiei Geniu a Diviziei a 13-a Infanterie, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „ Инженерная Рота 13-й Пехотной Дивизии”.*

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 14. Manuscris. Traducere din limba rusă.

** Data și luna nu a fost completată (n. ed.). (n. ed.).*

**Legitimația soldatului Leonid Tolpolari
din Regimentul 281 Infanterie Novomoskovsk**

18 octombrie 1917

Legitimație Nr. 6528

Prezenta este eliberată de către Regimentul 281 Infanterie Novomoskovsk, delegatului din partea moldovenilor [din] a[cest] r[egiment], soldatului Leonid Tolpolari, precum că el este într-adevăr detașat în or. Chișinău la congres, fapt confirmat prin semnătură și prin aplicarea ștampilei oficiale a regimentului.

Legitimația este valabilă până la 15 noiembrie a[nul] 1917.

„18” octombrie anul 1917. Armata activă.

Comandantul Regimentului 281 Infanterie Novomoskovsk, colonel [semnătura]

Adjutant int[erimar] al regimentului, sublocotenent [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului 281 Infanterie Novomoskovsk, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „281-й Пехотный Новомосковский Полк”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 13/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 15. Original. Traducere din limba rusă.

**Legitimația subofițerului inferior Grigore Tomus
din Compania a 2-a a Regimentului 55 Infanterie Podolski**

16 octombrie 1917

Legitimație Nr. 8345

Prezenta este eliberată de către Regimentul 55 Infanterie Podolski, subofiț[erului] inf[erior] Grigore Tomus din Compania a 2-a, delegat în or. Chișinău la congresul moldovenilor*, fapt confirmat prin semnătură și prin aplicarea ștampilei oficiale a regimentului.

Legitimația este valabilă până la 30 octombrie a[nul] 1917.

„16” octombrie anul 1917.

Comandantul Regimentului 55 Inf[anterie] Podolski, colonel [semnătura]

Pentru Adjutantul regimentului, praporgic [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului 55 Infanterie Podolski, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „55-й Пехотный Подольский Полк”.

Mențiune cu creion simplu în partea stângă de sus a filei: „Nr. 14/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 16. Original. Traducere din limba rusă.

** În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).*

**Legitimația plutonierului-major Maxim Borodatî
din Compania a 5-a, a subofițerului superior Iacov Tetrean
din Compania a 9-a și caporalului Teodor Nacu din Unitatea de Cercetași
Pedestri a Regimentului 59 Infanterie Lublinski**

16 octombrie 1917

Legitimație Nr. 17106

Prezenta este eliberată de către Regimentul 59 Infanterie Lublinski plutonierului-major Maxim Borodatîi, din Compania a 5-a, subof[ițerului] superior Iacov Tetrean din Compania a 9-a și cap[oralului] Teodor Nacu, din Unitatea de Cercetași Pedestri, precum că ei sunt detașați în or. Chișinău la congresul reprezentanților din partea soldaților și ofițerilor moldoveni-basarabeni de pe toate fronturile, pe termen de până la 23 octombrie anul curent, fapt confirmat prin semnătură și prin aplicarea ștampilei oficiale.

„16” octombrie anul 1917.

Comandantul Regimentului 59 Inf[anterie] Lublinski, colonel [semnătura]
Adjutantul regimentului, ștabs-căpitan [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului 59 Infanterie Lublinski, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „59-й Пехотный Люблинский Полк”.

Mențiune cu creion simplă pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 15, 16, 17/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 17. Original. Traducere din limba rusă.

**Legitimația marinarului Vasile Zolotușca,
din Comitetul Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați
ai Marinarilor, Soldaților și Ofițerilor din or. Sevastopol**

Nr. 204, 9 octombrie 1917, or. Sevastopol

Ștampila de antet a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Marinarilor, Soldaților și Ofițerilor din or. Sevastopol, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Матросских, Солдатских и Офицерских/ Депутатов/ октября 9 дня 1917 г./ № 204/ г. Севастополь”.

Legitimație

Purtătorul prezentei, *marinarul Vasile Zolotușca**, este membru al Consiliului Moldovenesc al Marinarilor, Soldaților și Ofițerilor, delegat de către comitet în or. Chișinău pentru participarea la congresul militar al moldovenilor, ca reprezentant al ofițerilor și marinarilor Flotei Mării Negre.

Fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Președinte, [plutonier-major, Vasile] Palamari [semnătura]
 Secretar [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Marinarilor, Soldaților și Ofițerilor din or. Sevastopol, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Севастополь/ Молдавский Исполнительный Комитет Совета Матросских, Солдатских и Офицерских Депутатов”.

Mențiune cu creion simplu pe lateral stângă, vertical al filei: „Nr. 18/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 19. Original. Traducere din limba rusă.

* În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).

Legitimația praporgicului Teodor Țărnă din Regimentul 56 Infanterie Jitomirski

17 octombrie 1917

Legitimație

Purtătorul prezentei, praporgicul *Teodor Țărnă**, din Regimentul 56 Inf[anterie] Jitomirski, este într-adevăr detașat în or. Chișinău la Congresul Militarilor Moldoveni, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei oficiale. Este dator să se prezinte la regiment nu mai târziu de___ ** octombrie anul curent.

Temei: *Dispoziția Nr. 10278 din 15.X a.c. a șef[ului] St[atului-Major al] Div[iziei] 14 ***.*

„17” octombrie anul 1917. În campanie.

Comandant int[erimar] al Regimentului 56 Inf[anterie] Jitomirski, colonel [semnătura]

Adjutantul regimentului, ștaps-căpitan [semnătura] Rudnițki

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului 56 Infanterie Jitomirski a Majestății Sale Marele Principe Nikolai Nikolaevskici, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „56-й Пехотный Житомирский Е[го] И[мператорского] В[ысочества] В[еликого] К[нязя] Н[иколая] Н[иколаевича] Полк”.

Mențiune cu cerneală neagră în partea dreaptă de jos a filei: „Nr. 19/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 20. Original. Traducere din limba rusă.

* În originl e trecut Teodor Țorn (n. ed.).

** Data nu a fost completată (n. ed.).

*** În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).

Legitimația soldatului Teodor Duhari din Regimentul 56 Infanterie Jitomirski

17 octombrie 1917

Legitimație

Purtătorul prezentei, soldatul *Teodor Duhari** din Regimentul 56 Inf[anterie] Jitomirski, este într-adevăr detașat în or. *Chișinău la Congresul Militarilor Moldoveni*, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei oficiale. Este dator să se prezinte la regiment nu mai târziu de „__”*** octombrie anul curent.

Temei: *Dispoziția Nr. 10278 din 15.X a.c. a șef[ului] St[atului-Major al] Div[iziei] 14.*

„17” octombrie anul 1917. În campanie.

Comandant int[erimar] al Regimentului 56 Inf[anterie] Jitomirski, colonel [semnătura]

Adjutantul regimentului, ștabs-căpitan [semnătura] Rudnițki

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Regimentului 56 Infanterie Jitomirski a Majestății Sale Marele Principe Nikolai Nikolaevskici, cu stema Imperiului Rus, la finele textului, cu legenda în limba rusă:: „56-й Пехотный Житомирский Е[го] И[мператорского] В[ысочества] В[еликого] К[нязя] Н[иколая] Н[иколаевича] Полк”.

Mențiune cu cerneală neagră, în partea dreaptă de jos al documentului: „Nr. 20/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 21. Original. Traducere din limba rusă.

* În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).

* Data nu a fost completată (n. ed.).

Mandatul praporgicului Dumitru Marcov, din Regimentul 40 Infanterie Rezervă

Nr. 923, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Mandat

Purtătorul prezentului, *praporgicul [Dumitru] Marcov**, este detașat la primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev [semnătura]

Secretar, D[u]mitru Popa [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră, în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 21/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 22. Original. Traducere din limba rusă.

*În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).

**Numele praporgicului Dumitru Marcov se găsește într-o listă scrisă cu creion simplu, redactată la 20 octombrie 1917, intitulată „Lista ofițerilor delegați la Congresul Militarilor Moldoveni de către Regimentul 40 Infanterie Rezervă” aflată la fila 267 a aceluiași dosar, în dreptul căruia este trecută mențiunea cu cerneală neagră „Nr. 348” (n. ed.).

**Mandatul soldatului Ignatie Ceban
din Regimentul 40 Infanterie Rezervă**

Nr. 950, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Antet pe formular imprimat a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „17” октября 1917 г./ № 950/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, *soldatul Ignatie Ceban din Regimentul 40 Infanterie Rezervă*, este delegat la Primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev [semnătura]

Secretar, D[u]mitru Popa [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 38/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 23. Manuscris. Traducere din limba rusă.

Mandatul soldatului Anton Ojoga din Regimentul 40 Infanterie Rezervă

Nr. 951, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Antet pe formular imprimat a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „17” октября 1917 г./ № 951/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, *soldatul Anton Ojoga*, din Regimentul 40 Infanterie Rezervă, este delegat la Primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev [semnătura]

Secretar, D[u]mitru Popa [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră, în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 39/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 24. Manuscris. Traducere din limba rusă.

**Mandatul praporgicului Grigore Roșca
din Regimentul 40 Infanterie Rezervă**

Nr. 954, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Antet pe formular imprimat a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „17” октября 1917 г./ № 954/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, *praporgicul Grigore Roșca**, este delegat la Primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev [semnătura]

Secretar, D[u]mitru Popa [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră, în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 23/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 25. Manuscris. Traducere din limba rusă.

* Numele praporgicului Grigore Roșca se găsește pe o listă scrisă cu creion simplu, redactată la 20 octombrie 1917, intitulată „Lista ofițerilor delegați la Congresul Militarilor Moldoveni de către Regimentul 40 Infanterie Rezervă” aflată la fila 267 a aceluiași dosar, în dreptul căruia este trecută mențiunea cu cerneală neagră Nr. 345 (n. ed.).

**Mandatul furierului superior Andrei Dubălari
din Comitetul Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați
ai Marinarilor, Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa**

Nr. 961, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Antet pe formular imprimat a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa, în colțul

stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „17” октября 1917 г./ № 961/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, *furierul superior Andrei Dubăları**, este delegat la Primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev [semnătura]

Secretar, D[u]mitru Popa [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfatului de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră, în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 25/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 26. Original.

*În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).

Mandatul locotenentului Mihail Șerban din Comitetul Executiv Moldovenesc al Sfatului de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa

Nr. 962, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Antet pe formular imprimat al Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfatului Deputaților Soldați, Ofițeri și Marinari din garnizoana or. Odesa, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „17” октября 1917 г./ № 962/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, *locotenentul Mihail Ivanovici Șerban**, este delegat la Primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev

Secretar, D[u]mitru Popa

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră, în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 26/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 27. Original. Traducere din limba rusă.

* În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).

**Mandatul subofițerul inferior Ștefan Madan
din Regimentul 40 Infanterie Rezervă**

Nr. 955, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Antet pe formular imprimat a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „17” октября 1917 г./ № 955/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, s[ub]o[fițerul] i[nferior] Ștefan Madan, din Regimentul 40 Infanterie Rezervă, este delegat la Primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev [semnătura]

Secretar, D[u]mitru Popa [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră, în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 27/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 28. Manuscris. Traducere din limba rusă.

**Mandatul soldatului Luca Teterea
din Regimentul 40 Infanterie Rezervă**

Nr. 958, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Antet pe formular imprimat a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „17” октября 1917 г./ № 958/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, sol[datul] Luca Teterea din Regimentul 40 Infanterie Rezervă, este delegat la Primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev [semnătura]

Secretar, D[u]mitru Popa [semnătura]

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră, în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 28/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 29. Manuscris. Traducere din limba rusă.

**Mandatul soldatului Ștefan Cojocari
din Regimentul 40 Infanterie Rezervă**

Nr. 942, 17 octombrie 1917, or. Odesa

Antet pe formular imprimat a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților, Ofițerilor și Marinarilor din garnizoana or. Odesa, în colțul stâng de sus al filei, cu legenda în limba rusă: „Молдавский/ Исполнительный Комитет/ Совета/ Солдатских, Офицерских и Матросских/ Депутатов/ Одесского гарнизона/ „17” октября 1917 г./ № 942/ г. Одесса/ Базарная 37, кв. 10/ Тел. 9-48”.

Mandat

Purtătorul prezentului, *sol[datul]* Ștefan Cojocari din Regimentul 40 Infanterie Rezervă*, este delegat la Primul Congres al Militarilor Moldoveni din toată Rusia, preconizat pentru 20 octombrie a.c. în or. Chișinău, fapt confirmat prin semnătură și aplicarea ștampilei.

Vicepreședinte, praporgic [Vasile] Matveev
Secretar, *D[u]mitru Popa*

Ștampilă rotundă în tuș albastru a Comitetului Executiv Moldovenesc al Sfaturilor de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor din garnizoana or. Odesa, la finele textului, cu legenda în limba rusă: „г. Одесса/ Молдавск[ий] Исполнит[ельный] Комит[ет] Солдат[ских] и Офицер[ских] Депутат[ов]”.

Mențiune cu cerneală neagră, în colțul drept de sus al documentului: „Nr. 29/ 18 октября [1917]”.

ANRM, Fond 727, inv. 2, d. 39, f. 30. Original. Traducere din limba rusă.

*În document cuvintele scrise cu aldine au fost introduse cu cerneală (n. ed.).

(Va urma)

Adresa redacției:
or. Chișinău MD 2001
strada Tighina, 47
tel: +373 (22) 22 30 34
e-mail: istorie_militara@yahoo.com
www.istoriamilitara.md

COHORTĂ (lat. *Cohors*, -tis) – 1. *Unitate de pedestrași în armata romană, formată din provinciali fără cetățenie romană (în Dacia inclusiv și geto-daci), cu un efectiv reprezentând a zecea parte dintr-o legiune; 2. Unitate militară în Republica Populară Moldovenească (1917-1918).*

ISSN 2953-6847

